

PMIF
Prieglobsčio, migracijos
ir integracijos fondas

**KVALIFIKACIJŲ IR PROFESINIO
MOKYMO PLĖTROS CENTRAS**

KVALIFIKACIJŲ IR PROFESINIO MOKYMO PLĖTROS CENTRAS

TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIŲ IR ASMENŲ BE PILIETYBĖS LIETUVIŲ KALBOS MOKYMO REALIZAVIMO KONCEPCIJA

Paslaugos teikėjas:

UAB „Organizacijų valdymo agentūra“

Vilnius

2021

PMIF
Prieglobsčio, migracijos
ir integracijos fondas

Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcija parengta įgyvendinant projektą „Kalbos mokymasis – sėkmingos socialinės integracijos dalis“ (Nr. PMIF-2.1.9-V-01-001), finansuojamą Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo bei Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Koncepcijos autorė – dr. Agnė Juškevičienė, Vilniaus universitetas.

Konsultavo: Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro direktoriaus pavaduotoja Rasa Šavareikaitė, Suaugusiųjų švietimo skyriaus metodininkė Olga Tamošiūnienė, projekto „Kalbos mokymasis – sėkmingos socialinės integracijos dalis“ vadovė Julijana Choruža, tyrėjas dr. Albinas Kalvaitis.

TURINYS

I. Įvadas	3
II. Lietuvių kalbos mokymo tikslai, institucinis/edukacinis lietuvių kalbos mokymo kontekstas	5
III. Tarptautinės patirties pristatymas. Užsienio šalių trečiųjų šalių piliečių tos šalies kalbos mokymo patirties aprašymas, užsienio šalių patirties aktualumas Lietuvai	18
Vokietija.....	18
Austrija.....	22
Švedija.....	26
Nyderlandai	30
IV. Lietuvių kalbos mokymo realizavimo modeliai, kurie remiasi instituciniais/edukaciniais tikslinės grupės poreikiais	35
Tyrimo tikslas	35
Tyrimo metodologija.....	35
Tyrimo etika	35
Duomenų rinkimas	36
Tyrimo duomenų analizė	38
Išvados	60
Rekomendacijos.....	62
Lietuvių kalbos mokymo realizavimo modeliai.....	65
V. Apibendrinimas	70
Paveikslų sąrašas	74
Lentelių sąrašas.....	75
Šaltiniai.....	76

I. Įvadas

Apibendrinant įvairių šalių ir Lietuvos patirtį, galima teigti, kad pakankamas kalbos mokėjimas yra viena svarbiausių sėkmingos užsieniečių (darbo migrantų, pabėgėlių ir kt.) socialinės integracijos sąlygų. Kalbos mokėjimo veiksnys glaudžiai sąveikauja su atvykusių į Lietuvą asmenų turima kvalifikacija ir apskritai gebėjimais. Pirmiausia suaugusiųjų motyvacija ir pasiekimai priklauso nuo kalbos mokymosi integralumo su kitomis socialinės integracijos priemonėmis ir potencialia nauda. Todėl ES šalių kontekste dažnai užsieniečių kalbos mokymas remiasi pastangomis kartu įgyti profesinę kvalifikaciją arba ją tobulinti.

Lietuvoje jau dvidešimt metų vykdomos integracijos priemonės trečiųjų šalių piliečiams, įskaitant ir lietuvių kalbos mokymą, tačiau proceso rezultatyvumą iki šiol apunkina ir komplikuoja keletas aplinkybių. Pirmiausia lietuvių kalbos mokymas stokoja diferencijuoto priėjimo prie tikslinės grupės, kuri yra pakankamai įvairi vertinant pagal turimo išsilavinimo, nuostatų gyvenimo Lietuvoje, kultūrinio savitumo, grupinės patirties (pvz., karo pabėgėliai) ir kitus svarbius kriterijus. Atitinkamai diferencijuotas kalbos mokymas turinio, intensyvumo, formų aspektais yra svarbūs rezultatyvumo veiksniai. Bet kokios kalbos mokymas remiasi leksikos ir gramatikos įsisavinimo parametrais, tačiau užsieniečių mokymo atveju (ypač neturinčių darbo ar kvalifikacijos) labai svarbus yra kalbos mokymo inovatyvumas ir susiejimas su realiomis veiklos sąlygomis ir profesine veikla. Tokio pobūdžio bandymai Lietuvoje yra tik fragmentiški, apskritai iš esmės stokojant institucinės kalbos mokymo bazės ir proceso tvarumo.

Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijoje, parengtoje įgyvendinant projektą „Kalbos mokymasis – sėkmingos socialinės integracijos dalis“ (Nr. PMIF-2.1.9-V-01-001), finansuojamą Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo bei Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis, pateikiama apibendrinta ir sustruktūruota medžiaga, apimanti užsieniečių lietuvių kalbos mokymo kontekstą. Koncepcijoje pristatoma keturių užsienio šalių – Vokietijos, Austrijos, Švedijos ir Nyderlandų – trečiųjų šalių piliečių tos šalies kalbos mokymo patirtis. Koncepcijoje pateikiami institucijų, kurios veikia trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės integravimo srityje ir teikia lietuvių kalbos mokymo paslaugas, atstovų apklausos rezultatai, kurių pagrindu suformuluotos rekomendacijos trimis lygmenimis, orientuojantis į teisinio reglamentavimo, institucinės veiklos ir mokymo turinio aspektus, bei pateikiami lietuvių kalbos realizavimo modeliai. Tikimasi, kad pateikiama Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcija padės numatyti tolimesnius žingsnius tobulinant į

Lietuvą nuolatiniam ar ilgalaikiam gyvenimui atvykstančių užsienio šalių piliečių ir asmenų be pilietybės valstybinės lietuvių kalbos mokymą bei mokymąsi.

II. Lietuvių kalbos mokymo tikslai, institucinis/edukacinis lietuvių kalbos mokymo kontekstas

Teikiant siūlymus dėl lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijos parengimo paslaugų, būtina aiškiai įsivaizduoti, kaip apibūdinami šiuo metu į Lietuvą ilgesniam laikui gyventi atvykstantys trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės. Duomenis apie tokius asmenis renka Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos.

Lentelė 1. Užsieniečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, skaičius 2020 m. pradžioje (tūkst.)

	2015	2017	2019	2020
Šalies gyventojų skaičius bendrai paėmus	2921,9	2886,6	2794,0	2794,3
iš jų užsieniečių	40,0	40,3	58,0	73,8
Užsieniečių sudaroma bendra Lietuvos gyventojų skaičiaus dalis	1,37	1,40	2,08	2,64

Šaltinis: Migracijos departamentas

Iš 1 lentelės matyti, kad paskutiniaisiais metais Lietuvoje pradėjo didėti užsieniečių skaičius, bet jis net ir 2020 m. pradžioje, lyginant su kitomis ES valstybėmis, sudarė labai nežymią, tik beveik 3 proc. Lietuvos gyventojų dalį. Svarbu aiškintis, kaip Lietuvoje gyvenantys užsieniečiai pasiskirsto pagal savo turimą pilietybę.

Lentelė 2. Užsieniečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, skaičius pagal pilietybę 2020 m. pradžioje

Pilietybė	2019	2020	Pokytis per metus, proc.
ES valstybių narių	5616	7483	33,2
ELPA valstybių narių	151	210	39,1
Kitų Europos valstybių	43771	56874	29,9
Šiaurės Amerikos valstybių	560	595	37,2
Centrinės ir Pietų Amerikos valstybių	191	262	37,2
Australijos ir Okeanijos valstybių	47	49	4,3
Azijos valstybių	4028	4663	15,8
Afrikos valstybių	584	711	21,7
Be pilietybės	3074	3904	-5,5
Iš viso	58022	73751	27,1

Šaltinis: Migracijos departamentas

Iš 2 lentelės matyti, kad didžiausią Lietuvos Respublikoje gyvenančių užsieniečių dalį (net 77 proc.) sudarė kitų Europos valstybių, ne ES ir ne ELPA, piliečiai. Tarp jų 24 tūkst. asmenų atvyko iš Ukrainos, 18 tūkst. – iš Baltarusijos, apie 13 tūkst. – iš Rusijos. Iš Azijos ir Afrikos šalių, tradiciškai suprantamų imigrantų valstybių, atvykę užsieniečiai sudaro tik maždaug dešimtadalį, lyginant su iš ES ir ELPA valstybėms nepriklausančių Europos valstybių atvykusių Lietuvoje gyvenančių užsieniečių skaičiumi. Pažymėtina, kad iš ES ir ELPA valstybėms nepriklausančių Europos valstybių atvykusių asmenų pokytis 2019 m. buvo didesnis, nei bendras užsieniečių skaičiaus pokytis šalyje.

Analizuojant savo gyvenamą vietą deklaravusių užsieniečių situaciją matyti, kad jie gyvena visose šešiasdešimtyje Lietuvos savivaldybių. Daugiausiai jų 2020 m. pradžioje gyveno Vilniaus miesto savivaldybėje (21627 asmenys), mažiausiai – Birštono (21 asmuo) ir Kazlų Rūdos (22 asmenys) savivaldybėse.

Pagal jų teisinę padėtį Lietuvos Respublikoje patvirtinančius dokumentus, 2020 m. pradžioje 46951 užsienietis turėjo leidimą laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, o 18066 užsieniečiai – Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi ES. Apibendrinant galima teigti, kad tik mažiau nei trečdalis dėl gyvenimo Lietuvoje savo teisinę padėtį susitvarkiusių užsienio šalių piliečių turėjo Lietuvos Respublikos ilgalaikio gyventojų leidimą gyventi ES, o kiti tebuvo laikini Lietuvos gyventojai.

Atskira į Lietuvą gyventi atvykstančių užsieniečių grupė yra pabėgėliai. Užsieniečių registro duomenimis, 2015 m. Lietuvos Respublikoje prieglobstis suteiktas 17 asmenų, 2016 m. – 181 asmeniui, 2017 m. – 280 asmenų, 2018 m. – 136 asmenims, o 2019 m. – 79 asmenims. 2015–2019 m. dažniausiai pabėgėlio statusas buvo suteiktas Sirijos piliečiams, po kelias dešimtis prieglobstį gavusių asmenų atvyko iš Eritrėjos, Irako, Rusijos, Tadžikistano ir Turkijos. Skirtingai nei leidimą laikinai arba nuolat gyventi Lietuvoje gavusiems užsieniečiams, prieglobstį gavusiems užsieniečiams jau ir šiuo metu yra numatomos kelios galimybės gauti lietuvių kalbos mokymus.

Vertinant į Lietuvą atvykstančiųjų asmenų srautus, matyti, kad pabėgėliai ir prieglobstį Lietuvoje gavę asmenys sudaro tokių asmenų mažumą, daugiausia į Lietuvą bent laikinai gyventi atvyksta kaimyninių valstybių – Ukrainos, Baltarusijos ir Rusijos piliečiai ir gyvenimą (kol kas dažniausiai laikiną) Lietuvoje jie pasirenka pirmiausia dėl ekonominių priežasčių – naudodamiesi atskirų profesijų atstovų trūkumu Lietuvoje tokie asmenys siekia užsidirbti.

Net ir dėl tos pačios priežasties leidimą gyventi gavusių užsienio piliečių situacija ir motyvacija gali labai skirtis. Pavyzdžiui, į Lietuvą atvykę tolimųjų reisų vairuotojai iš Baltarusijos, Ukrainos, Uzbekijos ar Kirgizijos pagrindinį savo darbinės veiklos laiką praleidžia Vakarų Europoje, o Lietuvoje būna tik savo trumpo poilsio metu, jei neturi galimybės poilsio laikotarpiu trumpam grįžti į savo gimtą šalį. Kita vertus, statybininkais dirbantys užsieniečiai (dažniausiai ukrainiečiai ir baltarusiai) paprastai visą laiką dirba Lietuvoje. Skiriasi ir į Lietuvą atvykusių užsieniečių išsilavinimo lygis. Viena vertus, į Lietuvą, radus darbo vietą, atvyksta žemesnio lygio išsilavinimą įgiję Baltarusijos ar Ukrainos piliečiai statybininkai ar žemės ūkio darbininkai, kita vertus, kai kurių savivaldybių (pvz., Akmenės rajono) vadovai prakalbo apie jų savivaldybėse įsidarbinančius aukštos kvalifikacijos specialistus (gydytojus, inžinierius ir pan.) iš Baltarusijos ir Ukrainos.

Į užsienio valstybes išvykstančių nuolat gyventi Lietuvos piliečių patirtis rodo, kad, išvykus uždarbiauti, pradžioje užsienyje susirandamas laikinas darbas ir uždirbti pinigai siunčiami namo, o

po kurio laiko pas tokį užsienio šalyje gyvenantį Lietuvos pilietį persikelia visa jo šeima, dažnai su mažamečiais vaikais bei vyresnio amžiaus šeimos gyventojais. Galima manyti, kad panašūs procesai prasidės ir Lietuvoje, kai paskui uždarbiauti atvykusios ir leidimą Lietuvos Respublikoje gyventi turinčius užsienio piliečius į Lietuvą kelsis įvairaus amžiaus jų šeimos nariai. Teisiškai šie naujai į Lietuvą persikėlę šeimos nariai irgi turės galimybę gauti leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje. Taigi, poreikis mokytis valstybinės lietuvių kalbos kiekvienais metais gausėjant į Lietuvą gyventi atvykstančių užsienio šalių piliečių ir asmenų be pilietybės, turėtų tik didėti. Svarbi aplinkybė – kadangi į Lietuvą atvykstantys ir leidimą gyventi Lietuvoje gavę užsienio piliečiai pagal savo pagrindinius bruožus (amžių, išsilavinimą, poreikį dalyvauti švietime, su lyties specifika susijusius savo gyvenimo planus (kai kuriais atvejais), mentaliteto ypatumus, numatomo gyvenimo Lietuvos Respublikoje trukmę ir pan.) nėra vienalytė grupė, būtina galvoti apie galimybę pasiūlyti į Lietuvos Respubliką atvykusiems užsieniečiams įvairios apimties, įvairios trukmės bei įvairios tematikos valstybinės lietuvių kalbos kursus, kad jiems būtų galima lengviau integruotis Lietuvos visuomenėje. Apibendrinant teisinius dokumentus galima teigti, kad leidimas gyventi Lietuvoje išduodamas dėl tokių priežasčių:

- Siekiant susijungti su Lietuvoje jau gyvenančiais šeimos nariais;
- Radus darbo vietą Lietuvoje;
- Atvykus į Lietuvą studijų ar mokslo pagrindais;
- Atvykus į Lietuvą užsiimti teisėta veikla (pvz., vadovauti Lietuvoje veikiančiai savo įkurtai įmonei);
- Siekiant atkurti Lietuvos respublikos pilietybę;
- Jei atvykėlis yra lietuvių kilmės asmuo;
- Jei atvykėlis kitoje ES valstybėje yra įgijęs ilgalaikio gyventojų statusą;
- Jei atvykėlis yra Lietuvos Respublikos piliečio globėjas arba šį asmenį globoja Lietuvos Respublikos pilietis.

Formalus leidimo gyventi Lietuvoje išdavimo pagrindas ne visada gali atspindėti atvykėlio asmens nuostatas mokytis valstybinės lietuvių kalbos. Todėl būtina detalizuoti į Lietuvą atvykstančių ilgesniam ar trumpesniam laikui gyventi asmenų srautus.

Vertinant pagal asmenų buvimo (taip pat planuojamo) Lietuvoje trukmę, galima skirti kelias atvykusių asmenų grupes:

- Asmenys gali atvykti į Lietuvą trumpam laikui (atvykimas studijų ar mokslo pagrindais, kai kada – atvykus užsiimti kita teisėta veikla, taip pat ir siekiant Lietuvoje užsidirbti lėšų). Toks

vizitas į Lietuvą paprastai reikalauja tik pačių elementariausių valstybinės lietuvių kalbos žinių, dažnai asmenys apsieina ir vien tik su turimomis anglų ar rusų kalbų žiniomis;

- Asmenys gali atvykti į Lietuvą ilgam laikui (pabėgėliai ir prieglobstį gavę asmenys, persikėlimas gyventi į Lietuvą dėl ekonominių priežasčių, susijungimas su Lietuvoje gyvenančiais šeimos nariais ir pan.).

Planuojant lietuvių kalbos mokymus, atvykėlius į Lietuvą galima skirstyti pagal įvairias grupes.

Svarbiausios iš jų būtų:

- Amžius. Galima manyti, kad dauguma šiuo metu į Lietuvą ilgesniam laikui atvykstančių asmenų yra pilnamečiai. Kita vertus, yra ir atvykstančių nepilnamečių. Jei nepilnametis atvyksta iš Ukrainos, Baltarusijos ar Rusijos, jį su didele tikimybe galima vadinti rusakalbiu ir jam galima siūlyti šiuo metu vis dar pakankamai platų ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo įstaigų, kuriose ugdymas teikiamas rusų kalba, tinklą. Atvykėliui siekiant mokytis pagal pirminio profesinio mokymo ar aukštojo mokslo programą, lietuvių kalbos nemokėjimas jau gali tapti pakankamai rimta problema. Atskira grupė reikėtų vertinti vyresnio amžiaus asmenis, ypač, jei jie yra įgiję pakankamai neaukštą bendrąjį išsilavinimą ir yra sunkiau įvaldę kitas, nei jų gimtoji, kalbas. Šiems vyresniojo amžiaus asmenims lietuvių kalbos mokymas turėtų kelti didesnių problemų, juos mokant sunkiau tikėtis aukštesnių besimokančiųjų pasiekimų.
- Įgytas bendrojo išsilavinimo lygis. Lietuvių kalbos mokymo praktikai dažnai tvirtina, kad asmens pasiekimai besimokant lietuvių kalbos dažnai priklauso nuo jo įgyto bendrojo išsilavinimo lygio. Pagal Lietuvoje įprastą mokymo programų dalinimą, atvykėlio įgytą išsilavinimą galima dalinti į žemesnį, nei pradinį, pradinį, pagrindinį, vidurinį, aukštąjį neuniversitetinį ir aukštąjį universitetinį. Atvykusio asmens įgytas bendrojo išsilavinimo lygis yra labai svarbus aspektas, šiam asmeniui toliau siekiant aukštesnio išsilavinimo ar siekiant įgyti norimą profesiją. Pavyzdžiui, visos Lietuvoje teikiamos profesinio mokymo programos yra susietos su minimaliu bendrojo išsilavinimo lygiu, būtinu, norint mokytis pagal tą profesinio mokymo programą. Taigi, jei į Lietuvą atvykęs asmuo norės įgyti konkrečią profesinio mokymo specialybę, jam tai gali nepasisiekti, jei jo įgytas bendrasis išsilavinimas bus žemesnis, nei to reikalauja pasirinkta profesinio mokymo programa.
- Įgyta profesija. Mokant valstybinės lietuvių kalbos, kaip rodo kitų Europos Sąjungos valstybių praktika, pasiteisino praktika sieti valstybinės kalbos mokymą su įprasta atvykusio asmens gyvenimo aplinka, pavyzdžiui, jo įgyta profesija. Tada per konkrečios su turima

profesija susietos profesinės leksikos mokymąsi atvykęs asmuo gali lengviau įsisavinti valstybinę lietuvių kalbą. Taip pasiekiami du tikslai: viena vertus, atvykęs asmuo išmoka prisitaikyti valstybės, į kurią atvyko, darbo rinkos situacijoje, kita vertus, netiesiogiai jis mokosi valstybinės kalbos konstrukcijų, kurias gali praktiškai pritaikyti savo kasdienio gyvenimo kasdienėse situacijose.

- Gimtoji kalba. Praktikai pastebėjo, kad valstybinės kalbos mokymosi sėkmingumas atvykėliui dažnai priklauso nuo jo gimtosios kalbos – kiek gimtoji kalba yra artima besimokomai valstybinei kalbai, ar besimokamos valstybinės kalbos kalbinės konstrukcijos yra panašios į atvykėlio gimtosios kalbos kalbines konstrukcijas.
- Atvykėlio raštingumo lygis. Atvykėlis dažnai priverstas mokytis kalbos, apie kurią anksčiau negirdėjo, jam reikia mokytis ne tik kalbėti, bet ir rašyti. Jeigu atvykėlis nemoka rašyti net savo gimtąja kalba, tai mokytojai, mokantys atvykėlį valstybinės kalbos, pradžioje turi jį išmokyti rašyti. Panašios problemos atvykėliui kyla, jei jo gimtosios kalbos rašmenų sistema nesiremia lotyniškais raidėmis (pvz., kirilica, arabų kalba, tajų kalba ir pan.). Tokiu atveju daug priklauso, ar atvykėlis yra įvaldęs anglų kalbą ir koks jo bendras išsilavinimo lygis. O jei į Lietuvą atvykęs asmuo apskritai neraštingas, pirmuoju uždaviniu lietuvių kalbos mokytojams tampa jų išmokymas rašyti ir skaityti.
- Užsienio kalbų mokėjimas. Praktika rodo, kad ypač svarbia į Lietuvą atvykusio ilgam laikui gyventi asmens adaptavimosi sąlyga tampa jo užsienio kalbų mokėjimas. Jei svetimšalis kalba rusiškai, angliškai ar lenkiškai, jam integruotis į Lietuvos visuomenę yra daug lengviau ir paprasčiau (lenkų kalbos mokėjimas kaip asmens integracijos į visuomenę priemonė veikia tik atskirose Lietuvos savivaldybėse, kur gyvena daugiau lenkų kalbą mokančių ir suprantančių asmenų). Užsienio kalbos, kurią suprastų tiek besimokantysis, tiek ir lietuvių kalbos mokytojas, žinojimas padeda į Lietuvą atvykusiam asmeniui ir besimokant lietuvių kalbos, jos pagalba daug lengviau suprasti visą mokymo ir mokymosi kontekstą.
- Pabėgėlio ar ginkluotų konfliktų dalyvio patyrimas. Integruojant į Lietuvą ilgalaikiam gyvenimui atvykusius trečiųjų šalių piliečius ir mokant juos valstybinės lietuvių kalbos būtina neužmiršti, kad jie iki atvykimo į Lietuvą galėjo patirti įvairių su pabėgėlių gyvenimu susijusių išgyvenimų, turėti tiesiogiai išgyventą ginkluoto konflikto savo gimtinėje aukos patyrimą. Taigi, gali neužtekti tokiam pabėgėliui ar ginkluoto konflikto aukai sudaryti geras ir ramias gyvenimo sąlygas, šalia valstybinės kalbos mokymo kursų, esant poreikiui, yra būtina suteikti pabėgėliui ir socialinę bei psichologinę pagalbą. Gali atsitikti taip, kad pradžioje reikės veiksmingai suteiktos asmens psichologinės ir psichinės terapijos, kad,

sėkmingai baigus tokios terapijos kursą, būtų galima šį asmenį sėkmingai mokyti valstybinės lietuvių kalbos.

- Atvykusio asmens išpažįstama religija ir jo kultūriniai ypatumai. Labai dažnai asmens iš trečiųjų šalių elgesio modelį, požiūrį į mokymąsi, požiūrį į bendramokslis ir į mokytojus (ypač, jei mokytojas yra moteriškos lyties) nulemia jo išpažįstama religija ir dažnai šį asmenį gimtose vietose veikę kultūriniai ypatumai. Šie aspektai irgi gali turėti įtakos planuojamo lietuvių valstybinės kalbos mokymosi sėkmei bei tolesnei iš trečiųjų šalių atvykusio asmens integracijai į Lietuvos visuomenę. Kaip tik dėl šios priežasties užsienio šalyse specialistai siūlo, kad valstybinės kalbos mokymuisi suburtos asmenų iš trečiųjų šalių grupės būtų kuo homogeniškesnės – atskirai mokytūsi vyrai ir moterys, mokomosiose grupėse klausytojai būtų panašaus amžiaus ir, jei įmanoma, turėtų panašų migracinį patyrimą bei išpažintų tokią pat ar bent giminingą religiją.
- Santykis su esama/ būsima Lietuvos ar kitos ES valstybės pilietybe. Į Lietuvą atvažiuoja dar trys grupės specifinių nuolatinių gyventojų: asmenys iš trečiųjų šalių (Rusijos, Venesuelos ir pan.), kuriems atkurta Lietuvos respublikos pilietybė, bet kurie dar nemoka arba labai silpnai moka lietuvių kalbą; asmenys, turintys Lietuvos respublikos pilietybę, bet ilgą laiką gyvenę kitoje valstybėje (paprastai problemų dėl blogo lietuvių kalbos mokėjimo kyla tokių Lietuvos piliečių vaikams, kurie gimė ir ilgą laiką su tėvais gyveno kitoje šalyje) ir Europos Sąjungos piliečiai, dėl darbo jėgos judėjimo laisvės ES viduje atvykę nuolat gyventi į Lietuvą ir irgi paprastai nemokantys lietuvių kalbos.

Šiuo metu leidimą gyventi Lietuvos Respublikoje gavę asmenys paprastai patys sprendžia, ar jiems reikia mokytis valstybinės lietuvių kalbos. Išimtimi yra atvejai, kai tokių asmenų prievolę nustato kokie nors Lietuvos Respublikos teisės aktai. Pavyzdžiui, privalomo mokyklinio amžiaus vaikai Lietuvoje privalo mokytis, Taigi, privalomo mokyklinio amžiaus vaikas ar jaunuolis iš į Lietuvą gyventi atvykusios užsieniečių šeimos lankys mokymo įstaigą ir toje ugdymo įstaigoje privalomai mokysis lietuvių kalbos.

Apibendrinant esamos situacijos Lietuvoje analizę galima teigti:

1. Lietuvoje gyvenančių užsieniečių mokymasis valstybinės lietuvių kalbos yra savanoriškas ir toks turi likti. Kitaip bus sunku šį mokymą padaryti patraukliu besimokantiems. Kita vertus, būtina galvoti apie lengvesnį lietuvių kalbos kursų prieinamumą ir interaktyvesnius lietuvių kalbos mokymo metodus.

2. Lietuvoje sukauptas tam tikras trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo patyrimas. Kita vertus, tokiuose mokymuose paprastai siūloma dalyvauti prieglobsčio Lietuvoje prašytojams ir prieglobstį Lietuvoje jau gavusiems asmenims. Leidimą Lietuvoje gyventi gavę asmenys, visų pirma darbo migrantai bei kartu atvykę jų šeimos nariai iki šiol paprastai paliekami patys spręsti valstybinės kalbos mokėjimo problemą.
3. Pagal oficialią statistiką lietuvių kalbos mokosi labai maža Lietuvoje gyvenančių užsieniečių dalis.
4. Jau susiformavo tam tikras, tegul ir orientuotas į pabėgėlius ir prieglobsčio Lietuvoje prašytojus, valstybinės lietuvių kalbos mokymo paslaugų teikėjų tinklas.
5. Didžioji dalis leidimus gyventi Lietuvoje gavusių užsieniečių atvykę iš Ukrainos, Baltarusijos bei Rusijos ir tokių imigrantų skaičius auga. Galima manyti, kad iš šių šalių artimiausioje ateityje irgi atvyks didžioji dalis šalyje gyvenančių užsieniečių. Todėl, rengiant Lietuvoje gyvenančių užsieniečių mokymosi valstybinės lietuvių kalbos realizavimo koncepciją būtina atsižvelgti ir kūrybiškai panaudoti Lietuvos tautinių mažumų mokyklose dirbančių valstybinės lietuvių kalbos mokytojų patyrimą mokant lietuvių kalbos.
6. Kol kas Lietuvoje gyvenančių užsieniečių integracijos problemomis labiausiai suinteresuotos valstybės (visų pirma, susijusios su LR Vidaus reikalų ministerija), savivaldybių ir nevalstybinės (visų pirma, religinės) institucijos. Orientuojantis, kad dauguma Lietuvoje gyvenančių užsieniečių yra darbo migrantai, būtina į integracines užsieniečių mokymo priemones įtraukti ir tais darbo migrantais susidomėjusius darbdavius, taip pat ir nustatant galimybę, numaćius darbdavius skatinančias teises ir mokestines priemones, kad darbdaviai finansuotų valstybinės lietuvių kalbos mokymo užsienio piliečiams kursus.
7. Į Lietuvą atvykstantys gyventi užsienio šalių piliečiai labai skiriasi pagal savo amžių, išsilavinimo lygį, kultūrinės aspiracijas bei su savo kilmės valstybe susijusiais mentaliteto pasireiškimais ypatybėmis, todėl būtina rengti ne unifikuotus, o modulinius, su praktiniu gyvenimu ir esama ar būsima užsienio gyventojų profesine veikla tiesiogiai susijusius lietuvių kalbos mokymus.
8. Lietuvoje gyvenantys užsienio šalių piliečiai gyvena visose šalies savivaldybėse, taigi, ir didesnis ar mažesnis lietuvių kalbos mokymų bei įvairių lietuvių kalbos tobulinimo kursų poreikis yra visose šalies savivaldybėse. Dėl šios priežasties būtina galvoti apie galimybę organizuoti patrauklius nuotolinius lietuvių kalbos kursus, galbūt netgi sukurti interaktyvią internetinę lietuvių kalbos mokymosi platformą su galimybe pačiam užsieniečiui išsistituoti ir nustatyti savo lietuvių kalbos lygį.

9. Organizuojant platesnį lietuvių kalbos mokymo šalyje gyvenantiems užsienio piliečiams įstaigų tinklą būtina geriau išnaudoti įvairiose Lietuvos ugdymo ir švietimo įstaigose dirbančius lietuvių kalbos mokytojus bei kitų specialybių kalbininkus. Tokiu būdu galima kovoti su pedagogų bedarbyste dėl bendrojo ugdymo mokyklų mokinių skaičiaus mažėjimo.
10. Rengiant Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepciją būtina atsižvelgti į pažangiausią Europos Sąjungos šalių patyrimą. Būtina ieškoti sektinų įvairių ES valstybių pavyzdžių, kuriuos būtų galima sėkmingai pritaikyti Lietuvoje.

Vertinant situaciją Lietuvoje bei kitų Europos valstybių patyrimą galima manyti, kad labiausiai pasiteisintų toks valstybinės lietuvių kalbos teikimo iš kitų valstybių ilgesniam laikui į Lietuvą gyventi atvykusiems asmenims modelis:

- Valstybės lygiu būtina parengti ir patvirtinti valstybinės lietuvių kalbos mokymo programą. Už tai turėtų būti atsakinga kuri nors LR Vyriausybei pavaldi valdžios institucija.
- Šios valstybinės lietuvių kalbos mokymo programos tikslas turėtų būti suteikti į Lietuvą ilgesniam laikui gyventi atvykusiems asmenims lietuvių kalbos pagrindus, taip pat suteikti žinias apie pamatines valstybės teises ir visuomenės organizavimo normas, demokratinės visuomenės egzistavimo ypatumus. Darbingo amžiaus asmenims būtina taip pat suteikti visas būtinas žinias apie Lietuvoje veikiančią darbo rinką, samdomo darbuotojo ir savarankiškai dirbančio verslininko teises ir priedermes. Į lietuvių kalbos mokymą būtina integruoti supažindinimą su valstybės pamatinėmis teisinėmis ir visuomenės organizavimo normomis bei žinias apie Lietuvoje veikiančią darbo rinką.
- Yra prasminga, kad visa valstybinės lietuvių kalbos mokymo programos struktūra susidėtų iš dviejų dalių: pirminio lietuvių kalbos mokymo modulio (lietuvių kalbos pagrindų suteikimo, kurio pabaigoje klausytojo lietuvių kalbos žinios pasiektų A2 lygį pagal Europos kalbų aplanką) ir tęstinio lietuvių kalbos mokymo modulio (jau įgytų lietuvių kalbos pagrindų tobulinimo, kurio pabaigoje klausytojo lietuvių kalbos žinios pasiektų B2 lygį pagal Europos kalbų aplanką). Pirminio lietuvių kalbos mokymo modulis kartu su valstybinės lietuvių kalbos mokymu turi apimti supažindinimą su valstybės pamatinėmis teisinėmis ir visuomenės organizavimo normomis, tęstinis lietuvių kalbos mokymo modulis – tolesnį supažindinimą su valstybės pamatinėmis teisinėmis ir visuomenės organizavimo normomis ir išsamų klausytojo informavimą apie Lietuvoje veikiančios darbo rinkos taisykles ir normas.

- Prieš pradėdant mokytis valstybinės lietuvių kalbos pirminiame lietuvių kalbos mokymo modulyje kursų rengėjai turėtų išsiaiškinti, ar asmuo apskritai yra raštingas ir ar jis susipažinęs su lotyniškais rašmenimis. Jeigu asmuo nėra raštingas, būtina organizuoti raštingumo kursus ir/arba supažindinti jį su lotyniškais rašmenimis. Tokiems kursams valstybės įgaliota institucija turėtų parengti pavyzdinį kursą. Konkretus lietuvių kalbos mokymų teikėjas pagal šį pavyzdinį kursą turėtų parengti ir valstybės įgaliotoje institucijoje pasitvirtinti savąjį, konkreitiems asmenims, jų išsilavinimui ar religinėms bei kultūrinėms ypatybėms pritaikytą įžanginį raštingumo kursą.
- Būtina laikytis nuostatos, kad valstybinės lietuvių kalbos mokymo programa parengiama ir tvirtinama valstybės institucijos, bet jos konkretus įgyvendinimas perduodamas vykdyti valstybės, savivaldybių ar privataus kapitalo įsteigtoms institucijoms ar nevyriausybinėms organizacijoms. Šios įstaigos ir organizacijos turėtų būti akredituojamos valstybės įgaliotoje institucijoje. Šios institucijos ir organizacijos valstybės institucijos patvirtintos lietuvių kalbos mokymo programos pagrindu turėtų parengti savo mokymo programą. Įvairių teikėjų parengtos valstybinės lietuvių kalbos mokymo programos turėtų būti tvirtinamos valstybės įgaliotoje institucijoje.
- Valstybinių lietuvių kursų finansavimas turėtų būti iš įvairių šaltinių. Viena vertus, pabėgėlių ir prieglobstį Lietuvoje gavusių asmenų lietuvių kalbos mokymo finansavimą, kaip ir kitose ES valstybėse turėtų perimti Lietuvos valstybė. Kita vertus, į Lietuvą dėl ekonominių priežasčių ilgesnį laiką gyventi atvykusių asmenų (paprastai atvykusių iš Ukrainos, Baltarusijos, Rusijos, kitų postsovietinių valstybių) ir kartu arba paskui juos atvykusių šeimos narių valstybinės lietuvių kalbos mokymas. Šio mokymo finansavimą turėtų/ galėtų perimti asmenis į Lietuvą pasikvietę arba juos įdarbinę darbdaviai, arba už lietuvių kalbos mokymą galėtų susimokėti patys dėl ekonominių priežasčių į Lietuvą atvykę asmenys ar jų šeimos nariai. Esant poreikiui, turėtų rasti galimybę tokiems asmenims sudaryti sutartį su Lietuvoje oficialiai veikiančia kreditavimo įstaiga (banku, kredito unija), arba tokią pat kreditavimo susimokėti už lietuvių kalbos kursus sutartį sudaryti su savo darbdaviais. Į Lietuvą ilgesniam laikui atvykę ES valstybių piliečiai už kalbos kursus turėtų mokėti iš savo lėšų. Asmenims iš trečiųjų šalių (Rusijos, Venesuelos ir pan.), kuriems atkurta Lietuvos respublikos pilietybė, bet kurie dar nemoka arba labai silpnai moka lietuvių kalbą; taip pat asmenims, turintiems Lietuvos respublikos pilietybę, bet ilgą laiką gyvenusiems kitoje valstybėje (paprastai problemų dėl blogo lietuvių kalbos mokėjimo kyla tokių Lietuvos piliečių vaikams, kurie gimė ir ilgą laiką su tėvais gyveno kitoje šalyje) lietuvių kalbos kursai galėtų būti apmokami iš specialiai sukurtos programos lėšų arba iš kitų šaltinių. Būtina taip pat numatyti ir kitas

įvairioms asmenų grupėms skirtų valstybinės lietuvių kalbos mokymo kursų apmokėjimo galimybes, plačiai į šią veiklą įtraukiant labdaros ir religines organizacijas, taip pat ir nevyriausybinės organizacijas.

- Priklausomai nuo tikslinės grupės, dalyvavimas valstybinės lietuvių kalbos mokymo grupės užsiėmimuose turėtų būti privalomas arba savanoriškas. Privalomai mokytis turėtų pabėgėliai ir prieglobstį Lietuvoje gavę asmenys, taip pat į Lietuvą dėl ekonominių priežasčių atvykę asmenys, jeigu jų galimybė dalyvauti šalies darbo rinkoje, priklausomai nuo įgytos specialybės, priklauso nuo valstybinės lietuvių kalbos žinojimo lygio.
- Dėl ekonominių priežasčių į Lietuvą atvykę asmenys, norintys dirbti pagal savo turimą kvalifikaciją, turi patikrinti, ar jų įgytas lietuvių kalbos mokėjimo lygis atitinka 2003 m. gruodžio 24 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1688 patvirtintų valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų aprašymus ir jų taikymo šalies darbo rinkoje reikalavimus.
- Užbaigus mokymąsi pagal pirminį lietuvių kalbos mokymo modulį ir pagal tęstinį lietuvių kalbos mokymo modulį būtina organizuoti besimokančiojo įgytų žinių ir kompetencijų patikrinimą. Šis patikrinimas turėtų apimti tiek įgytų lietuvių kalbos žinių, tiek ir valstybės pamatinių teisinių ir visuomenės organizavimo normų patikrinimą. Būtina nuostata, kad per patikrinimą neužtenka parodyti tik lietuvių kalbos, arba tik valstybės pamatinių teisinių ir organizacinių normų žinojimą. Jei besitikrinantis įgytas žinias asmuo neparodo minimaliai reikalingo lietuvių kalbos ar teisinių ir organizacinių normų žinojimo, patikrinimas neturi būti užskaitomas. Jei asmuo dėl pateisinamų priežasčių per nustatytą laiką neįgijo minimalių lietuvių kalbos žinių, jam turėtų būti pailgintas mokymasis pagal pirminio arba pagal tęstinio valstybinės lietuvių kalbos modulių reikalavimus.
- Būtina išnaudoti įvairias galimybes, kaip būtų galima užskaityti asmens įgytas lietuvių kalbos žinias ir įgūdžius. Pavyzdžiui, jei asmuo lietuvių kalba mokosi formaliojo švietimo įstaigoje, jo sėkmingai išlaikyta sesija, sėkmingai lietuvių kalba išlaikytas kvalifikacinis profesijos egzaminas, teigiamas metinis lietuvių kalbos dalyko įvertinimas gali būti užskaityti kaip pirminio ar tęstinio lietuvių kalbos mokymo modulių patikrinimo sėkmingas išlaikymas.
- Mokant valstybinės lietuvių kalbos būtina sukurti įvairias modernias mokymosi galimybes. Pavyzdžiui, už valstybės arba ES lėšas galima sukurti internetinę lietuvių kalbos mokymo platformą. Tokia internetinė lietuvių kalbos mokymo platforma turėtų apimti galimybę asmeniui interaktyviu būdu išsitestuoti savo turimas lietuvių kalbos žinias; mokymosi virtualiu būdu galimybes (pvz., žiūrint neilgas, patrauklias, pagal valstybės patvirtintos valstybinės lietuvių kalbos mokymo programos reikalavimus sukurtas vaizdo pamokas);

galimybę užduoti atvykusiems asmenims svarbius klausimus įvairiose Lietuvos valstybinėse institucijose dirbantiems pareigūnams; kitas, į Lietuvą ilgesniam laikotarpiui gyventi atvykusiems asmenims svarbios informacijos suteikimo galimybes. Kartu su lietuvių kalba ir jos gebėjimų patikrinimu, internetinėje valstybinės lietuvių kalbos mokymo platformoje derama vieta turi būti skirta supažindinti internetinės platformos lankytojus su pamatinėmis valstybės teisinėmis ir visuomenės organizavimo normomis, demokratinės visuomenės veikimo ypatumais, žiniomis, būtinomis, norint dalyvauti Lietuvos darbo rinkoje. Taip pat internetinėje platformoje būtina numatyti galimybę asmenims patrauklia forma pasitikrinti savo žinias apie pamatines valstybės teises ir visuomenės organizavimo žinias bei žinias apie Lietuvos darbo rinkos reikalavimus. Būtina numatyti galimybę šia internetine lietuvių kalbos mokymo platforma naudotis ir per išmanųjį telefoną bei kitas virtualaus komunikavimo priemones.

Galima manyti, kad pirminio lietuvių kalbos modulio įgyvendinimas turėtų orientuotis į bazinių lietuvių kalbos žinių suteikimą ir galėtų būti teikiamas labiau centralizuotai, o tęstinis lietuvių kalbos mokymo modulis galėtų būti įgyvendinamas daug įvairiau. Kalbant apie valstybinio lietuvių kalbos mokymo įgyvendinimą, visus į Lietuvą ilgesniam laikotarpiui gyventi atvykusius asmenis pagal jų amžių galima dalinti į kelias tikslines grupes ir kiekvienai šių tikslinių grupių būtina siūlyti jų amžių ir poreikius atitinkantį valstybinės lietuvių kalbos mokymo modelį.

Privalomo mokyklinio amžiaus vaikai ir jaunimas. Kaip rodo statistika, dauguma iš į Lietuvą ilgesnės trukmės gyvenimui persikeliančių asmenų atvyksta iš posovietinių valstybių, taigi, paprastai moka rusų kalbą. Lietuvoje veikia bendrojo ugdymo mokyklos ir ikimokyklinio ugdymo įstaigos, kur ugdymas vyksta rusų ir baltarusių kalbomis. Šiose mokyklose kaip atskiro dalyko mokoma valstybinės lietuvių kalbos, yra specialios, konkrečiai amžiaus grupei pritaikytos lietuvių kalbos mokymo metodikos, specialios mokymo priemonės ir kvalifikuoti pedagogai.

Jeigu tėvai rusakalbį savo vaiką nori leisti į ugdymo įstaigą, kurioje ugdymas vykdomas lietuvių kalba, arba atvykėlių į Lietuvą vaikas nėra rusakalbis, galima pasinaudoti Vokietijos patyrimu integruojant tokius vaikus bendrojo ugdymo sistemoje. Tuo tikslu Vokietijoje yra sukurta darni vokiškai nekalbančių mokyklinio amžiaus vaikų integravimo sistema. Jei vaikas Vokietijoje nemoka vokiečių kalbos tiek, kad galėtų mokytis įprastoje bendrojo ugdymo mokyklos klasėje, jis kviečiamas mokytis taip vadinamoje tarptautinėje klasėje (internationale Klasse), kitose Vokietijos federacinėse žemėse dar vadinamoje tarptautine parengiamąja klase (internationale Vorbereitungsklasse). Neraštingiems mokyklinio amžiaus vaikams prieš pradėdant lankyti tarptautinę klasę, raštingumui įgyti ir susipažinti su lotynišku šriftu yra skirta taip vadinama bazinė klasė (Basisklasse). Tokios

tarptautinės klasės veikia dažnoje Vokietijos bendrojo ugdymo ar profesinėje mokykloje. Mokymasis tarptautinėje klasėje trunka iki dviejų metų, nors, jei vaikas sėkmingai mokosi vokiečių kalbos, jam mokymasis tarptautinėje klasėje gali sutrumpėti. Dažnai bendroje tarptautinėje klasėje mokosi įvairių amžiaus grupių mokiniai ir visas ugdymo procesas yra diferencijuojamas klasės viduje. Kartu su valstybine kalba tokioje tarptautinėje klasėje daug dėmesio skiriama supažindinti tokius mokinius su mokykloje priimtomis taisyklėmis ir struktūromis, supažindinama su mokyklos mokinių galimybėmis dalyvauti mokyklos savivaldoje. Dar vienas būtinas tarptautinių klasių mokymo plano aspektas – mokinių savarankiškumo, savimonės ir bendruomeniškumo jausmo ugdymas. Šį vokišką tarptautinių klasių patyrimą galima bandyti taikyti tiek Lietuvos bendrojo ugdymo mokyklose, tiek ir šalies profesinio mokymo įstaigose teikiant pirminį profesinį mokymą.

Darbingo amžiaus atvykėliai, turintys Lietuvos darbo rinkoje paklausią profesiją. Pagrindinė problema, kylanti atvykėliams į Lietuvą, turintiems šalies darbo rinkoje paklausią profesiją, yra galimybė legaliai pagal šią profesiją dirbti. Ši legalumo problema iš esmės susideda iš dviejų dalių: ar Lietuvos įstatymai leidžia su A1 – A2 lietuvių kalbos mokėjimo lygiu (tokį lygį asmuo turėtų pasiekti po sėkmingo pirminio valstybinės lietuvių kalbos kurso pabaigimo) dirbti pagal šio asmens kitoje valstybėje įgytą ir Lietuvoje paklausią profesiją. Antra problemos dalis – ar Lietuvoje galioja iš trečiųjų šalių atvykusio asmens įgytą išsilavinimą patvirtinantys dokumentai. Aptariant pirmąją problemos dalį (įgytų lietuvių kalbos žinių pakankamumas) būtina prisiminti, jog LRV nutarimas dėl valstybinės kalbos mokėjimo kategorijų patvirtinimo ir įgyvendinimo nustato tris valstybinės kalbos mokėjimo kategorijas: pusiaukelės (A2), slenksčio (B1) ir aukštumos (B2). Taigi, tokiems asmenims organizuojant tęstinį valstybinės lietuvių kalbos kursą, būtina visą mokymo procesą sieti su asmens įgyta profesija, joje vartojama leksika. Taip pat kurso metu būtina skirti dėmesio supažindinimui su su ta profesija susijusiomis biurokratinėmis procedūromis (visų pirma dokumentais, kuriuos, dirbant pagal konkrečią profesiją, yra būtina pildyti).

Sprendžiant antrąją problemos dalį (ar Lietuvoje galioja iš trečiųjų šalių atvykusio asmens įgytą išsilavinimą patvirtinantys dokumentai), jei asmuo yra įgijęs aukštąjį išsilavinimą, dar tęstinio valstybinės lietuvių kalbos kurso metu būtina jį paskatinti kreiptis į Studijų kokybės vertinimo centrą (SKVC) dėl įgyto išsilavinimo pripažinimo. Jei asmuo yra įgijęs Lietuvoje reglamentuojamą profesiją, jam būtina kreiptis į kompetentingas institucijas¹, kurios šią įgytą profesiją pripažins, arba nepripažins. Bet kokių atveju būtina atsiminti dar vieną profesijos pripažinimo galimybę. Didžioji Lietuvoje veikiančių profesinių mokyklų dalis teikia paslaugą – užsiima neformaliojo švietimo ar savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimu ir šiame procese dalyvaujančius asmenis parengia

¹ Žr. <https://www.verslilietuva.lt/verslauk/reglamentuojamos-profesijos/reglamentuojamu-profesiju-sarasas/>

profesijos kvalifikaciniam egzaminui. Todėl yra galimybė kartu su tęstiniu valstybinės lietuvių kalbos kursu su kurios nors šalyje veikiančios profesinės mokyklos darbuotojų pagalba nusistatyti asmens turimas kompetencijas ir, jei jos pakankamos, Lietuvoje laikyti kvalifikacinį egzaminą ir įgyti Lietuvoje pripažįstamą kvalifikacijos pažymėjimą. Kadangi toks kvalifikacijos egzaminas yra laikomas lietuvių kalba, sėkmingą jo išlaikymą galima užskaityti kaip sėkmingą tęstinio valstybinės lietuvių kalbos kurso egzamino išlaikymą.

Darbingo amžiaus atvykėliai, neturintys Lietuvos darbo rinkoje paklausios profesijos arba apskritai neturintys profesijos. Šiai asmenų grupei labai svarbu gebėti savarankiškai veikti Lietuvos darbo rinkoje ir mokėti savarankiškai užsidirbti savo ir savo artimųjų pragyvenimui. Todėl yra prasminga tokiems asmenims tęstinį valstybinės lietuvių kalbos kursą organizuoti kurioje nors profesinėje mokykloje ir, kartu su lietuvių kalbos žiniomis suteikti tokiems asmenims ir Lietuvoje paklausią profesiją, kuri galėtų juos išmaitinti. Profesinei mokyklai tokiu atveju atsiveria įvairios tęstinio valstybinės lietuvių kalbos kurso organizavimo galimybės. Viena vertus, asmuo iš trečiųjų šalių gali įprastu būdu mokytis profesijos ir to mokymosi metu tobulinti savo lietuvių kalbos žinias; jei asmuo turi kokių nors anksčiau įgytų gebėjimų ar kompetencijų, profesinėje mokykloje kartu su tęstiniu valstybinės lietuvių kalbos kursu bandyti organizuoti šio asmens neformaliojo švietimo ar savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimą. Paskutiniaisiais metais Lietuvoje perėjus prie modulinio profesinio mokymo programų atsiveria dar didesnės galimybės iš trečiųjų šalių į Lietuvą atvykusiems asmenims – galima siekti mokytis ne pagal plačią profesinio mokymo programą, o apsiriboti mokymusi pagal konkretų profesinio mokymo programos modulių skaičių.

Pensinio amžiaus senjorai. Į Lietuvą nuolat gyventi pensinio amžiaus senjorams nebėra aktualu gebėti pateikti save Lietuvos darbo rinkoje. Jų svarbiausias tikslas – išmokti gyventi Lietuvoje ir sugebėti apsitarnauti pačius save bei savo artimuosius, taip pat mokėti apsieiti tipinėse kalbinėse situacijose: parduotuvėje, pas gydytoją, bilietų kasoje, kavinėje ir pan. Todėl pakankamai perspektyvu būtų pensinio ar arti pensinio amžiaus senjorams, taip pat dėl savo specialiųjų poreikių darbo rinkoje nebedalyvaujantiems asmenims tęstinio lietuvių kalbos mokymo modulio užsiėmimus organizuoti Trečiojo amžiaus universitetuose (TAU), kurie šiuo metu įsikūrę praktiškai visose šalies savivaldybėse. Šiuose įvairių steigėjų organizuojuose TAU už valstybės ar iš kitų šalių (pvz., nevyriausybinių organizacijų ar labdaros fondų) gautas lėšas tokiems asmenims pradžioje galima organizuoti valstybinės lietuvių kalbos mokymo kursus, o po to integruoti šiuos lietuvių kalbos kursų klausytojus į kitas TAU veiklas ir taip skatinti atvykėlių į Lietuvą bendravimą su Lietuvos gyventojais ir tolesnį lietuvių kalbos gebėjimų ugdymą bei susipažinimą su lietuviško gyvenimo ypatybėmis.

III. Tarptautinės patirties pristatymas. Užsienio šalių trečiųjų šalių piliečių tos šalies kalbos mokymo patirties aprašymas, užsienio šalių patirties aktualumas Lietuvai

Vokietija

Pagrindinis teisinis dokumentas, Vokietijoje reguliuojantis užsieniečių prievolę mokytis valstybinės vokiečių kalbos, yra 2019 m. rugpjūčio 1 d. įsigaliojęs federacinis Užsieniečių mokymo ir užimtumo įstatymas (*Ausländerbeschäftigungsförderungsgesetz – ABFG*). Skirtingai, nei įprasta Lietuvoje, šis įstatymas išreikštas ne konkrečiu tekstu, bet Vokietijos Bundestago (parlamento) patvirtintais kompleksiniais pakeitimais kituose visoje Vokietijoje veikiančiuose teisiniuose aktuose: Vokietijos socialiniame kodekse (*Sozialgesetzbuch*), federaciniame įstatyme dėl gyvenamosios vietos (*Aufenthaltsgesetz*) ir paramos vokiečių kalbai reglamente (*Deutschsprachfoerderverordnung*). Užsieniečių mokymo ir užimtumo įstatyme yra labai aiškiai reglamentuotos priežastys mokytis vokiečių kalbos: prieglobsčio arba leidimo gyventi Vokietijoje gavimas. Pagal šio įstatymo nuostatas pretenduoti į integracinį kursą ir, esant poreikiui, į profesinės kalbinės praktikos kursą gali ne tik gavę leidimą gyventi valstybėje, bet ir tik prašymą dėl tokio leidimo gavimo pateikę ir Vokietijoje iki 3 mėnesių trukmės gyvenantys asmenys.

Vokietijos federacinė valdžia (tai reiškia, nors Vokietija yra federacinė valstybė, visose Vokietijos federaciniuose žemėse galioja vienoda trečiųjų šalių piliečių integracijos tvarka) pasiūlo valstybėje apsigyvenusiems asmenims dvi esmines mokymo dalis: integracinį kursą ir profesinės kalbinės praktikos kursą. Pavyzdžiui, po to, kai prieglobsčio siekiančiam asmeniui yra pripažįstamas pabėgėlio statusas ir išduodamas pabėgėlio pažymėjimas, jis paprastai yra įpareigojamas lankyti integracinį kursą.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad kiekvienas į Vokietiją ilgesnį laiką gyventi atvykęs asmuo susiduria su bendrąja kalbos programa (*Gesamtprogramm Sprache – GPS*) taip vadinama valstybinės kalbos mokymo programa. Vokietijos politikų ji yra laikoma svarbiausia sąlyga, norint sėkmingai integruotis į vokiečių visuomenę ir Vokietijos darbo rinką. Sukūrusi bendrąją kalbos programą, Vokietijos vyriausybė parengė visoje šalyje veikiančią diferencijuotą ir įvairių asmenų poreikius atitinkančią vokiečių kalbos mokymo ir tobulinimo programą, vienodai gerai tinkančią tiek naujai atvykusiems asmenims iš trečiųjų šalių ir iš ES valstybių, tiek ilgesnį laiką Vokietijoje jau gyvenantiems imigrantams, tiek vokiečių kilmės persikėlėliams iš kitų (paprastai Rytų Europos ar Vidurio Azijos) valstybių, kuriems būtina tobulinti savo vokiečių kalbos žinias.

Bendroji kalbos programa susideda iš įvairioms tikslinėms grupėms skirtų modulių nuo 2005 metų vykdomų integracinių kursų ir tų kursų pagrindu vykdomų profesinės kalbinės praktikos kursų. 2016

m. viduryje reikalavimai profesinės kalbinės praktikos kursams buvo suvienodinti ir detalizuoti. Už integracinių kursų vykdymą lygiomis dalimis atsakingos federacinė Vidaus reikalų bei statybos ministerija ir federacinė Darbo ir socialinių reikalų ministerija. Visą kalbinio mokymo pasiūlą administruoja federacinė migracijos ir pabėgėlių tarnyba (*Bundesamt für Migration und Flüchtlinge – BAMF*).

Visų Bendrosios kalbos mokymo programos pasiūlos galimybių tikslas – padėti kursų dalyviams geriau išmokti valstybinę vokiečių kalbą. Priklausomai nuo mokymo pradžioje kiekvieno klausytojo turėtų pradinių žinių bei individualios mokymosi pažangos yra siekiama, kad klausytojas pasiektų vokiečių kalbos C1 lygį, o ateityje susidarytų sąlygas siekti vokiečių kalbos C2 lygio žinojimo.

Integraciniai kursai (*Integrationskurse*). Integracinių kursų tikslas – suteikti valstybinės vokiečių kalbos žinias, kurios atitiktų vokiečių kalbos B 1 lygį, o taip pat žinių apie Vokietijos federacinės respublikos teisėtvarką, kultūrą ir istoriją. Šios suteiktos žinios turėtų padėti kursų klausytojui savarankiškai veikti kasdienėse situacijose. Bendrasis integracinis kursas paprastai apima 600 kalbos kurso akademinių valandų ir papildomas 100 akademinių valandų, skiriamų orientavimosi kursui. Kalbos kurso metu didžiausias dėmesys skiriamas vokiečių kasdienės kalbos mokymuisi.

Kartu su bendruoju yra parengta įvairių specializuotų integracinių kursų, kurių apimtis gali siekti ir iki 900 akademinių valandų: kalbos kursai beraščiams, kursai jaunimui, tėvams, moterims, taip pat kursai asmenims, turintiems specialiųjų poreikių. Daug integracinių kursų pradžioje pradedami kaip raštingumo išmokymas. Tokių kursų absolventai, juos baigę, paprastai pasiekia vokiečių kalbos A2 lygį.

Profesinės kalbinės praktikos kursai (*Berufsbezogene Deutschsprachförderung*). Šių kursų pagrindinis tikslas yra pagerinti besimokančiųjų galimybes išsilavinimo ir darbo rinkose. Kursų medžiaga paprastai yra susieta integracinių kursų metu tobulintais bendraisiais valstybinės vokiečių kalbos gebėjimais ir skirta užsieniečio vokiečių kalbos mokėjimo lygį pakelti nuo B 1 lygio iki C 2 lygio. Kartu su šiuo kursu siūlomi specialūs atskiroms profesinėms grupėms skirti kalbos mokymosi moduliai. Besimokančiojo naujai įgyti vokiečių kalbos įgūdžiai padeda įvaldyti profesiją arba jau turimus profesinius įgūdžius pritaikyti naujomis sąlygomis. Profesinės kalbinės praktikos kurso metu besimokantysis, pavyzdžiui, yra supažindinamas su įprasta darbo pokalbio eiga bei darbo sutarties dokumentais, išmokoma suprasti ir mokėti parengti tarnybinius elektroninius laiškus ir kitą korespondenciją, taip pat supažindinama su pagrindinėmis sąvokomis vokiečių kalba, su kuriomis jis susidurs profesinės veiklos metu. Konkretus profesinės kalbinės praktikos kursas kiekvienam besimokančiajam parenkamas priklausomai nuo jo žinių, gebėjimų ir poreikių.

Dalyvavimas profesinės kalbinės praktikos kursuose asmenims, atvykusiems iš trečiųjų šalių (įskaitant prieglobsčio prašytojus), į Vokietiją nuolat gyventi atvykusiems ES piliečiams ar vokiečių

kilmės asmenims iš kitų valstybių paprastai yra nemokamas, jeigu norintis mokytis pareiškimo pateikimo metu yra ieškantis galimybės mokytis, ieškantis darbo ar oficialus bedarbis, arba baigęs dualinį mokymąsi, arba besimokantis kokioje nors švietimo įstaigoje, arba norintis, kad jo išsilavinimo lygį pripažintų Vokietijos studijų kokybės vertinimo tarnyba, arba kai leidimo dirbti išdavimas įstatymiškai priklauso nuo vokiečių kalbos mokėjimo tam tikru teisiškai nustatytu lygiu. Nuo 2019 m. rugpjūčio 1 d. į profesinės kalbinės praktikos kursą gali pretenduoti ir trečiųjų šalių piliečiai, dar negavę prieglobsčio ar leidimo gyventi Vokietijoje.

Siuntimą į profesinės kalbinės praktikos kursus gali išrašyti darbo agentūros ir užimtumo centrai. Federacinė migracijos ir pabėgėlių tarnyba, jeigu į ją kreipiasi darbo rinkoje dalyvaujantys asmenys, stažuotojai ir žmonės, kuriems reikia tam tikro kalbos lygio žinių, norint pripažinti užsienio profesinę kvalifikaciją, arba kuriems reikalingas tam tikras kalbos lygis, norint gauti leidimą dirbti pagal turimą profesiją, irgi gali išrašyti siuntimą dalyvauti profesinės kalbinės praktikos kursuose.

Vokietijos Gėtės institutas parengė rėminį mokymo planą integracijos kursams, mokantis vokiečių, kaip antrosios kalbos (*Rahmencurriculum für Integrationskurse Deutsch als Zweitsprache*). Tai – išsamus 180 psl. dydžio dokumentas, kuriame detaliai analizuojama užsieniečių mokymo valstybinės vokiečių kalbos tvarka, atsiradusi Vokietijos vidaus reikalų ministerijos iniciatyva, siekiant parengti:

- rėminį mokymo planą mokant užsieniečius vokiečių kalbos bei
- su vertinimo skale susietą atvykėlių kalbinio mokėjimo (A2 – B1) egzaminą.

Užsakant rengti rėminį mokymo planą buvo nurodyta, kad jame turėtų būti aptartas maksimaliai galimas kiekis mokymo tikslų ir mokymosi turinio temų, kurie sudarytų pagrindą rengti įvairius integraciniam kursui skirtus vokiečių kalbos kursų modelius ir besiskiriančius šių integracinių kursų mokymo planus. Su vertinimo skale susieto atvykėlių kalbinio mokėjimo egzamino tvarkos parengimas turėjo padėti pagrindą patikrinti įgytas atvykėlių kalbines kompetencijas pagal Europos kalbų aplanko apibrėžtus A2 – B1 kalbos lygius.

Gėtės instituto parengtame dokumente pabrėžiama, kad rėminis mokymo planas parodo, kokiame kontekste įvairių tarpusavyje besiskiriančių grupių migrantai turėtų būti mokomi vokiečių kalbos ir įvardina maksimaliai platų mokomųjų tikslų sąrašą. Kita vertus, šiame dokumente pabrėžiama, kad rėminis mokymo planas nėra konkreti mokymo programa, kad nėra būtina integracinio kurso metu stengtis pasiekti visų rėminiame mokymo plane nustatytų mokomųjų tikslų, kad konkrečius iš rėminio mokymo plano pasirinktus mokomuosius tikslus yra būtina derinti su konkrečios migrantų grupės interesais ir poreikiais. Pasirenkant konkrečius mokomuosius tikslus yra siūloma atsižvelgti į tokius reikšmingus tikslinės grupės heterogeniškumo faktorius:

- kilmės valstybę;

- amžių;
- lytį,
- gimtąją kalbą;
- kitų kalbų mokėjimą;
- visuomeninės politinės socializacijos lygį;
- suvokimą, kas yra diktatūra ir demokratija;
- asmeninį migracinį ir pabėgėlio gyvenimo patyrimą;
- kultūrinės socializacijos lygį;
- išsimokslinimo lygį;
- asmens psichosocialinę situaciją;
- asmens mokymosi potencialą;
- asmens poreikius;
- asmens nuostatas dėl mokymosi;
- asmens aplinkos nuostatas dėl mokymosi;
- asmens pasirengimo bendradarbiauti ir gebėjimo bendradarbiauti laipsnį;
- asmens buvimo Vokietijoje trukmę;
- asmens dalyvavimo integraciniame kurse pobūdį (savanoriškai/ nesavanoriškai);
- asmens motyvacija;
- ar asmuo išreiškia norą mokytis kokios nors profesijos;
- asmens iki šiol vykdytos profesinės veiklos pobūdį;
- iki integracinio kurso pradžios asmens jau įgytų vokiečių kalbos žinių lygį.

Nuo išvardintų faktorių priklauso klausytojų mokymosi tempas, todėl organizuojant integracinio kurso grupes yra būtina kuo didesnė išorinė klausytojų diferenciacija, taigi, yra skatinama siekti atrinkti kuo homogeniškesnes klausytojų grupes.

Gėtės instituto parengtame dokumente taip pat skatinama atsižvelgti į tokias klausytojų gyvenimo situacijos aplinkybes:

- asmens interkultūrinį patyrimą;
- asmens iki šiol patirtą stresą bei psichologinius išgyvenimus;
- asmens gebėjimą įveikti komunikacinius ir kultūrinius iššūkius.

Rengiant konkrečių mokymosi tikslų nustatymo teorinį konstrukta Gėtės instituto darbuotojai atkreipė dėmesį, kad migrantai, viena vertus, priversti naudoti vokiečių kalbą aiškiai įvardinamose gyvenimiškose situacijose, kita vertus, jie priversti naudoti kalbines konstrukcijas, kurios padeda spręsti problemas įvairiose besiskiriančiose situacijose. Todėl, viena vertus, buvo išskirtos tokios

integruojančios komunikacijos (gyvenimiškųjų situacijų) sritys: apsiėjimas su migracijos išsąukta situacija; jausmų, nuostatų ir nuomonės realizavimas; apsiėjimas su asmeniui nepriimtina nuomone ar konfliktais; socialinių kontaktų mezgimas ir apsiėjimas su nuolatinio vokiečių kalbos mokymosi poreikiu. Kita vertus, galima skirti tokias bendras ir migrantui aktualias komunikacinės veiklos temas, kurias galima gvildinti įvairiose gyvenimiškose situacijose: valdžios įstaigos; darbinė veikla; darbo paieška; mokymasis ir kvalifikacijos tobulinimas; bankai ir draudimo paslaugos; vaikų priežiūra ir jų mokymasis; apsipirkimas; sveikata; medijų naudojimas; mobilumas, gyvenamoji aplinka. Situacijų ir būtinų kalbinių konstrukcijų persipynimas išreiškiamas per veiksmus (kalbinę veiklą, išreiškiamą per rašymą, skaitymą, klausymą, kalbėjimą arba pokalbio metu). O paskutine konkrečių mokymosi tikslų nustatymo determinante yra būtinas kalbinio mokėjimo lygis (kokio kalbinio mokėjimo lygio, vertinant pagal Europos kalbų aplanką, reikia asmeniui, kad įgyvendinti konkretų su vokiečių kalbos mokėjimu susijusį savo poreikį). Taip, apibrėžiant konkrečius, į homogenišką migrantų grupę orientuotus mokymo tikslus, yra, anot Gėtės instituto darbuotojų parengto dokumento, aiškiai deklaruojama aktuali tiems migrantams problema bei jos požymiai ir detalizuojami tam būtina veiklos rūšis, reikalingas kalbinio mokėjimo lygis, galimi veiklos būdai ir konkretus su migranto kasdienybe susijęs tokios veiklos pavyzdys.

Vokietijos Gėtės instituto parengto rėminio mokymo plano integracijos kursams pabaigoje pateikiamas specialus priedas – visuotinis kokybinis migrantų mokymosi metu įgytų gebėjimų įvertinimo, remiantis Europos kalbų aplanku, instrumentas. Jame nurodyta, ką besimokantysis turi mokėti A1 – B1 lygiu šiose veiklos srityse: dalyvavimo pokalbyje, kalbėjimo, klausymo, skaitymo, rašymo.

Austrija

Pagrindinis dokumentas, Austrijoje nustatantis migrantų prievolę mokytis valstybinės vokiečių kalbos, vadinamas federaciniu Austrijoje teisėtai gyvenančių asmenų be austriškosios pilietybės integracijos įstatymu, arba trumpiau – integracijos įstatymu (*Bundesgesetz zur Integration rechtmäßig in Österreich aufhaltiger Personen ohne österreichische Staatsbürgerschaft – Integrationsgesetz*). Šiame įstatyme apibrėžta integracijos samprata – integracinės priemonės turi sudaryti galimybę į šalį atvykusiems asmenims dalyvauti Austrijos visuomeniniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime. Svarbiausia tokio dalyvavimo dalimi yra dalyvavimas darbo rinkoje, siekis rinktis įvairias asmeninio švietimo galimybes bei faktinis tokių galimybių pasirinkimas, lyčių lygybės pripažinimas ir kuo greitesnis sugebėjimo savarankiškai gyventi valstybėje įgijimas. Visuotinio integracijos proceso finaliniu etapu, anot integracijos įstatymo, turėtų būti austriškosios pilietybės įgijimas.

Integracijos įstatymas numato, kad federacinė Europos, Integracijos ir užsienio reikalų ministerija (*Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres*) per įgaliojtas institucijas visiems šalyje prieglobstį gavusiems 15 metų ir vyresniems asmenims turi pasiūlyti galimybę lankyti vokiečių kalbos kursą, taip pat pradžioje, jeigu yra poreikis, neraštingumo likvidavimo kursus bei lotyniškojo šrifto naudojimo užsiėmimus, kad tas asmuo įgytų gebėjimą naudoti vokiečių kalbą mažiausiai B1 lygiu pagal Europos kalbų aplanką. Vokiečių kalbos kurso metu taip pat turi būti pateikiama informacija apie valstybėje pripažįstamas vertybes bei pateikiama pagrindinė informacija apie Austriją. Vokiečių kalbos kursus organizuoja Austrijos integracijos fondas (*Österreichische Integrationsfonds*), kuris šiam tikslui gali pasitelkti kitus paslaugos teikėjus. Prieglobstį gavęs asmenys turi pasirašyti integracinį įsipareigojimą, kuriame įsipareigoja laikytis pamatinių teisinių ir visuomenės organizavimo vertybių ir pasižada nuolat lankyti kursų užsiėmimus. Pagal nustatytą tvarką toks raštiškas įsipareigojimas sudaromas kiekvienoje federacinėje žemėje veikiančiame Austrijos integracijos fondo integracijos centre (*Integrationszentrum des Österreichischen Integrationsfonds*).

Pasirašęs integracinį įsipareigojimą, asmuo sudaro integracinį susitarimą (*Integrationsvereinbarung*), kurio tikslas – įgalinti šio asmens dalyvavimą Austrijos visuomeniniame, ekonominiame ir kultūriniame gyvenime. Šis integracinis susitarimas įgalina trečiųjų šalių piliečius įgyti vokiečių kalbos žinių bei žinių apie demokratinės valstybės pagrindus. Tokio kurso išlaidas apmoka federacinė valstybė.

Integracinis kursas susideda iš dviejų modulių:

- pirmasis modulis skirtas įgyti vokiečių kalbos žinių A2 lygiu ir suteikti pačias svarbiausias žinias apie pamatines valstybės teises ir visuomenės organizavimo normas.
- Antrojo modulio įgyvendinimo metu asmuo įgyja vokiečių kalbos žinių, kurių pakanka savarankiškai bendrauti B1 lygiu ir pagilintos anksčiau įgytos žinios apie pamatines valstybės teises ir visuomenės organizavimo normas.

Po to, kai asmeniui suteikiamas leidimas gyventi Austrijoje, jis yra įpareigojamas lankyti integracinio kurso pirmojo modulio užsiėmimus. Tam tikslui skiriamas 2 metų laikotarpis. Dėl iškilusių asmeninių aplinkybių, pirmojo modulio užsiėmimų lankymas gali būti pratęstas, bet ne ilgiau, nei 12 mėnesių.

Mokymasis pagal pirmąjį modulį laikomas užbaigtu, kai:

1. asmuo pateikia Austrijos integracijos fondo pažymėjimą apie sėkmingą kurso baigimą;
2. asmuo pateikia pažymėjimą apie sėkmingai pabaigtą profesinio mokymo programą arba universiteto kursą;

3. asmuo pateikia „raudonai–baltai–raudoną kortelę“ („*Rot-Weiß-Rot-Karte*“) – pažymėjimą, patvirtinantį, jog asmuo yra įgijęs ypatingą, valstybėje ypač vertinamą kvalifikaciją, arba įgijęs valstybėje trūkstamą kvalifikaciją;
4. asmuo pateikia pažymėjimą „leidimas nuolat gyventi – menininkas“ („*Niederlassungsbewilligung – Künstler*“).

Integracinis egzaminas užbaigus pirmąjį modulį visoje Austrijoje organizuojamas Austrijos integracijos fondo pagal vieningą modelį. Šis egzaminas apima vokiečių kalbos ir demokratiškos vertybių žinojimo patikrinimą. Egzamino metu patikrinama, ar asmuo įgijo elementarias vokiečių kalbos žinias tiek, kad galėtų komunikuoti ir skaityti bei rašyti kasdienius tekstus A2 lygiu. Taip pat tikrinamos žinios apie esminę Austrijos respublikos teisinę ir visuomenės struktūrą. Pirmojo modulio integracinio egzamino vertinimas yra dvinaris – „išlaikė“ arba „neišlaikė“. Norint sėkmingai išlaikyti egzaminą, būtina turėti tiek vokiečių kalbos žinių, tiek ir žinių apie valstybės sandarą. Galimi neišlaikyto egzamino pakartotiniai laikymai, kita vertus, pakartotinai neleidžiama laikyti neišlaikytos egzamino dalies.

Baigus pirmąjį modulį, asmuo įpareigojamas siekti antrojo integracinio kurso modulio užbaigimo. Antrasis integracinio kurso modulis laikomas užbaigtu, kai:

1. asmuo pateikia Austrijos integracijos fondo pažymėjimą apie sėkmingą integracinio egzamino išlaikymą;
2. asmuo yra nepilnametis ir, vykdydamas privalomo mokymosi prievolę, lanko arba praeitais mokslo metais lankė pradinę mokyklą;
3. asmuo yra nepilnametis ir, vykdydamas privalomo mokymosi prievolę, lanko pagrindinę mokyklą ir mokomasis dalykas „vokiečių kalba“ metiniame įvertinime vertinamas teigiamu pažymiu;
4. asmuo gali įrodyti mažiausiai penkerius metus Austrijoje lankęs privalomą bendrojo ugdymo mokyklą ir 9 klasėje gavęs teigiamą mokomojo dalyko „vokiečių kalba“ įvertinimą arba gavęs privalomos mokyklos baigimo egzamino „vokiečių kalba – komunikacija ir visuomenė“ teigiamą įvertinimą;
5. asmuo gali pateikti pažymėjimą, kad jis mažiausiai 4 metus mokėsi vokiečių kalbos užsienio šalies pagrindinėje mokykloje ir besimokydamas gavo teigiamą įvertinimą;
6. asmuo gali pateikti pažymėjimą apie sėkmingai užbaigtą mokymąsi profesinėje arba miško bei žemės ūkio mokykloje
7. asmuo mažiausiai dvejus metus mokėsi pagal kurią nors povidurinę programą, egzaminus laikė vokiečių kalba ir savo studijų metu surinko mažiausiai 32 ECTS taškus ir turi atitinkamą studijų baigimo pažymėjimą.

Integracinis egzaminas užbaigus antrąjį modulį visoje Austrijoje organizuojamas Austrijos integracijos fondo pagal vieningą modelį. Egzamino metu nustatoma, ar asmuo iš trečiųjų šalių įgijo pagilintų vokiečių kalbos žinių, kurios atitiktų B1 lygį ir ar įgijo pagilintų žinių apie Austrijos respublikos teisinę ir visuomenės struktūrą. Antrojo modulio integracinio egzamino vertinimas yra dvinaris – „išlaikė“ arba „neišlaikė“. Norint sėkmingai išlaikyti egzaminą, būtina turėti tiek pagilintų vokiečių kalbos žinių, tiek ir pagilintų žinių apie valstybės sandarą. Galimi neišlaikyto egzamino pakartotiniai laikymai, kita vertus, pakartotinai neleidžiama laikyti neišlaikytos egzamino dalies.

Integracijos fondo darbuotojų sprendimu trečiųjų šalių piliečiams gali būti skiriamos papildomos priemonės, kurių dėka būtų paskatinta šių piliečių integracija. Taip atsitinka tada, kai integracijos fondo darbuotojai identifikuoja kokias nors kliūtis trečiųjų šalių piliečių integracijai. Kaip tokių papildomų priemonių pavyzdžiai nurodomi:

1. papildomi vokiečių kalbos kursai;
2. bendrojo ugdymo ar kvalifikacijos tobulinimo kursai;
3. renginiai, kurių metu susipažįstama su austriškąja kultūra ir istorija;
4. bendri renginiai su Austrijos piliečiais, kurių metu skatinamas savitarpio supratimas;
5. kitokie Austrijos integracijos fondo inicijuoti renginiai.

Papildomų priemonių būdu skatinant trečiųjų šalių piliečių integraciją, galimas bendradarbiavimas su privačiomis, humanitarinėmis ir bažnytinėmis organizacijomis ar vietos bendrijomis. Tokiu atveju yra sudaromos teisinės bendradarbiavimo sutartys ir yra galimas išleistų lėšų kompensavimas.

Austrijos integracijos fondas sertifikuoja visus kursų (pirmojo ir antrojo moduliu) teikėjus.

Jei asmuo iš trečiųjų šalių buvo įpareigotas lankyti integracinio kurso 1 modulio užsiėmimus ir nustatytu laiku (po 2 metų, arba, skyrus papildomą laikotarpį, dar po 12 mėnesių) dėl nepateisinamų priežasčių nelaiko pirmojo modulio baigimo egzamino, jam yra skiriama iki 500 eurų pinigine bauda.

Jei asmuo neturi galimybės sumokėti skirtą baudą, jam skiriamas laisvės atėmimas iki dviejų savaitių. Austrijos integracijos fondas A1, A2, B1 ir B2 vokiečių kalbos žinojimo lygiams yra parengęs atskirus rėminius mokymo planus vokiečių kalbos kursams ir vertybių bei orientavimosi žinių kursui (*Rahmencurriculum für Deutschkurse mit Werte und Orientierungswissen*). Paskutinė tokių rėminių mokymo planų versija patvirtinta 2018 m. viduryje.

Kaip pavyzdį, galima panagrinti rėminį mokymo planą A1 lygiui (*Rahmencurriculum für Deutschkurse mit Werte und Orientierungswissen auf A1-Niveau*). Šis 11 puslapių dokumentas pradedamas rėminio mokymo plano principais: pradžioje apibrėžiamas mokymo plano tikslas – keturių kalbinių gebėjimų (kalbėjimo, klausymo, skaitymo, rašymo) A lygio pasiekimas. Toliau trumpai aprašoma, kaip tai turi atrodyti praktiškai, apibūdinamas kiekvienas kalbinis gebėjimas A1 lygiu. Pavyzdžiui, dialogų žodžiu gebėjimo lygis apibūdinamas taip: „gali bendrauti pačiais

bendriausiais žodžiais, kai partneris iš lėto ir aiškiai kalba normine kalba, pasirengęs lėtai pakartoti ir performuluoti pasakytą“. Bendravimo raštu gebėjimas apibūdinamas taip: „geba pateikti paprastą ir trumpą rašytinę informaciją apie asmenį žinomais, standartizuotais teksto tipais“. Klausymo gebėjimas A1 lygiu apibūdinamas taip: „geba suprasti įprastus kasdienius išsireiškimus ir paprastus sakinius, susijusius su konkrečiais kasdienio gyvenimo poreikiais, kai jie ištariami aiškiai ir lėtai standartine kalba ir kai pakartojami svarbūs teiginiai“. Lygiai taip pat apibūdinami asmens skaitymo, kalbėjimo ir rašymo įgūdžiai A1 lygiu.

Toliau rėminiame mokymo plane pateikiami reikalavimai mokymo aplinkai, aptariamas maksimaliai galimas ir normalus grupės mokomosios dydis, mokomojo kurso organizavimo laikas ir trumpai apibūdinama mokomoji medžiaga, kurią reikėtų pasirinkti šiam kursui.

Toliau tekste yra apibrėžiami kalbinės veiklos laukai. Yra išskirtos 9 veiklos sritys (darbas, profesija ir darbo paieška; valdžios įstaigos; apsipirkimas, maisto produktai, pinigai; šeima, hobis, laisvalaikis, interesai; sveikata; gyvenamoji vieta, kaimynystė, bendrabūvis; mobilumas, eismas; laikrodis, dienos eiga, skaičiai; orai, metų laikai) ir kiekvienai šių veiklos sričių nurodomi siektini asmens gebėjimai A1 lygiu. Po to trumpai aptariama vertybių ir orientacinių žinių apie valstybę tema ir išskiriami 6 vertybių laukai (švietimas ir kalba; darbas ir ekonomika; sveikata; gyvenamoji vieta ir kaimynystė; bendrabūvio principai – teisinė integracija – demokratija ir teisinė valstybė; bendro gyvenimo daugialypiškumas) ir kiekvienas šių vertybių laukų išsamiai apibūdinamas, išskiriant kontekstą, vertybes ir orientacines žinias bei su tomis vertybėmis ir orientacinėmis žiniomis susietus mokomuosius tikslus.

Dokumento pabaigoje labai trumpai aptariami dokumentacijos ir kokybės užtikrinimo klausimai. Yra nurodoma, kad prieš kiekvieną užsiėmimą būtina registruoti dalyvius ir šie dalyviai būtinai kaskart privalo pasirašyti grupės sąrašė. Taip pat atkreipiamas kurso organizatorių dėmesys, jog kiekviename užsiėmime naudota mokomoji medžiaga, ypatingai vertybėms ir orientacinėms žinioms apie valstybę aiškinti panaudota mokomoji medžiaga turi būti dokumentuojama.

Švedija

2010 m. gruodžio 1 d. Švedijoje įsigaliojo Įsisteigimo iniciatyvų *įstatymas (Etableringsreformen från 2010)*. Šios reformos tikslas buvo naujai atvykusiųjų įsitvirtinimo darbe paspartinimas ir palengvinimas. 2018 m. sausio 1 d. (*Etableringsprogrammet från 2018*), siekiant naujai atvykusiems asmenims padėti įsitvirtinti darbo rinkoje ir socialiniame gyvenime, buvo priimti minėto įstatymo papildymai, kuriais numatyta, kad atvykusiųjų asmenų tikslinė grupė orientuota į 20-64 metų amžių; atvykusiems asmenims sudaromas individualus veiksmų planą, kuris, kaip tikima, turėtų paskatinti

dirbti. Taip pat įstatyme numatyta, kad suteikta kompensacija iš dalies arba visiškai gali būti panaikinama, jei atvykėlis nedalyvauja pagal planą numatytose veiklose.

Migracijos agentūra yra vienintelė institucija, kuri atsakinga už bet kurio prieglobsčio prašymo registravimą. Prieglobsčio prašymus galima pateikti tik paskirtuose Migracijos agentūros biuruose: Stokholme, Gävle, Boden, Norrköping, Gotenburge ir Malmėje. Jei asmuo prašo prieglobsčio oro uoste ar uoste, jis nukreipiamas į Migracijos agentūrą. 2019 m. iš viso buvo pateikta 21 958 prašymų Švedijoje, iš kurių didžioji dalis Stokholme (10,509), Gotenburge (4 356) ir Malmėje (4 033).

Prieglobsčio prašytojus gina Prieglobsčio prašytojų ir kitų priėmimo aktas priimtas 1994 m., kurį ir taiko Migracijos agentūra. Kai priimamas sprendimas dėl konkretaus prieglobsčio prašymo, galimi du scenarijai:

- jei prašymas patenkinamas, Migracijos agentūros priėmimo skyrius tampa atsakingu už prieglobsčio prašytojo apgyvendinimą tam tikroje savivaldybėje, bendradarbiaujant su atitinkama savivaldybe;
- kai prašymas yra netenkinamas, prieglobsčio prašytojas sugražinimas į kilmės šalį.

Svarbus faktas, kad prieglobsčio prašytojai negali dirbti srityse, kuriose reikalaujama profesinių gebėjimų (pvz. sveikatos sektorius), todėl jų pasirinkimai apsiriboja nekvalifikuotais darbais. Jei prieglobsčio prašytojas gauna darbą kitoje Švedijos vietovėje, jam leidžiama persikelti ir gauti paramą pragyvenimo išlaidoms padengti, kuri siekia 350 SEK (€40) vieno asmens namų ūkiui ir 850 SEK (€100) šeimai. Asmenys, kurie susiranda darbus ir sugeba pagerinti savo ekonominę situaciją, turi teisę pakeisti savo statusą iš prieglobsčio prašytojo į darbo emigranto statusą, bet tuo atveju, jei būna išdirbę 4 mėnesius. Po 4 metų su laikinu leidimu gyvenantis asmuo, vis dar turintis darbą, gali prašyti nuolatinio gyventojų statuso, jei turi resursų išlaikyti ir suteikti gyvenamąją vietą savo šeimai. Vis dėlto laikini leidimai gyventi Švedijoje leidžia susijungti šeimoms ir suteikia teisę sutuoktiniui dirbti, bet nereikalauja turėti pakankamai resursų šeimos išlaikymui.

Vaikai, siekiantys prieglobsčio, turi galimybę naudotis visa Švedijos švietimo sistema ir jie pilnai integruojami į įprastą mokyklą. Jiems netaikomas įstatymas, kuris įpareigoja 6-16 metų vaikus lankyti mokyklą, bet jie turi teisę tai daryti, jei nori. Teisė eiti į mokyklą yra patvirtinta įstatymu tiems vaikams, kurie vis dar yra Švedijoje, bet turi išsiuntimo įsakymą ir kurie slapstosi su tėvais.

Vaikai nuo 16 iki 18 turi lankyti parengiamuosius kursus, kuriuose patobulina savo švedų kalbos įgūdžius ir kitas pagrindines disciplinas prieš pradėdant profesinio ugdymo kelią. Teoriškai jiems nedraudžiama mokytis profesijos, jei ir nelankė parengiamojo kalbos kurso. Vaikams taip pat suteikiama teisė į pamokas jų gimtąja kalba, jei vienoje vietovėje atsiranda daugiau nei 5 mokiniai, kurių gimtoji kalba yra ta pati. Tokiais atvejais samdomi „keliaujantys“ gimtakalbiai mokytojai.

Suaugusieji, atvykę į Švediją, gauna leidimą gyventi šioje šalyje, bet tuo pačiu turi greitai įsidarbinti. Tam yra sukurta Naujokų steigimo programa, kurią valdo Švedijos valstybinė užimtumo tarnyba. Programos tikslas – paspartinti naujų atvykstančiųjų įsitvirtinimą darbo rinkoje. Į apgyvendinimo programą įtraukiami naujai atvykę darbingo amžiaus (20–64 metų) imigrantai, turintys pabėgėlio leidimą gyventi ar kuriems reikalinga apsauga. Suteikus atvykusiajam leidimą gyventi, Švedijos valstybinė užimtumo tarnyba parengia individualų planą, bendradarbiaudama su atvykusiuoju, atitinkamomis savivaldybėmis, valdžios institucijomis, įmonėmis ir organizacijomis. Taip pat atliekama asmens patirties ir įgūdžių apklausa. Švedija tarp Europos Sąjungos šalių užima gana aukštą poziciją pagal imigrantų kalbų mokymą ir socialinę įtrauktį. Tai galima paaiškinti taikoma *Įvadine programa (angl. Introduction program; šved. Etableringsprogrammet)*, kurią 2018 m. Švedijos vyriausybė atnaujino, adaptavo ir susiejo su darbo rinkos turiniu, didžiausią dėmesį skiriant švedų kalbos ir profesijos mokymuisi. Taip pat į programos atnaujinimą įtrauktas imigrantų, nebaigusių vidurinės mokyklos klausimas, reglamentuojant, kad minėti asmenys turi mokytis ne tik švedų kalbos, bet lankyti pilietinio orientavimosi kursus ir išklausti bazinį suaugusiųjų švietimo kursą. Vis dėlto į Švediją atvykusiems asmenims nėra privaloma dalyvauti *įvadinėje programoje (angl. Introduction program)*, tačiau joje nedalyvaujantys asmenys neturi jokios kitos teisės į finansinę paramą. *Įvadinę programą (angl. Introduction program)* sudaro šios sritys, kurias gali pasirinkti individualiai į Švediją atvykęs asmuo arba padedant užimtumo specialistui:

- a) švedų kalbos mokymas, jei asmuo neturi Švedijos kalbos pagrindų (nuo 2018 m. įskaitant ir profesijos mokymąsi). Baigę profesinį mokymą, atvykusieji gauna oficialų profesinio, akredituoto mokymo pažymėjimą.
- b) socialinio kryptingumo kursai;
- c) pagalba ieškantis darbo;
- d) pagalbos ir patarimų teikimas, jei asmuo ketina pradėti savo verslą.

Detaliau aptariant švedų kalbos mokymo specifiką, kursų turinį, pastebėtina, kad Švedijoje kalbos mokymo kursai (*Swedish for Immigrants (SFI)*) – tai nacionaliniai kalbos mokymosi kursai siūlomi visiems imigrantams mažiausiai dviejų metų laikotarpiui. Kadangi Švedijoje yra taikomas kalbos kartu su profesijos mokymusi modelis, tai vadinamieji Darbo rinkos mokymo kursai sudaro 25 valandas per savaitę, kai dar papildomai skiriama 15 valandų švedų kalbos mokymuisi. Darbo rinkos mokymo kursai trunka nuo 20 iki 60 savaičių, atsižvelgiant į profesijos pobūdį. Kursai apima suvirinimą, vairavimą autobusu, asmeninę pagalbą/priežiūrą, sodininkystę ir valytojų specializacijas. Būtent dvi pastarosios profesinės veiklos buvo įtrauktos dėl asmenų, kurių švedų kalbos gebėjimai yra ganėtinai riboti. Kalbų mokytojas dalyvauja profesinio mokymo metu, kad suteiktų su darbu susijusių kalbos mokymo ir bendravimo klasėje įgūdžių.

Švedų kalbos kursai organizuojami pagal visos šalies standartizuotą mokymo programą; kursai skatina sąveiką su priimančiąja visuomene, yra reguliariai vertinami pagal šalies kokybės standartus ir nuolatos atnaujinami. Užsienio piliečiams, besimokantiems švedų kalbos ir norintiems gauti leidimą gyventi Švedijoje, numatyti tokie kalbos lygių pasiekimų reikalavimai: A2 kalbos lygis turi būti pasiektas kalbėjimo ir rašymo srityse; B1 – skaitymo ir klausymo srityse.

Švedijoje taip pat siekiama sudaryti kuo visapusiškesnes sąlygas valstybinės kalbos vartojimui neformalioje veikloje, kasdienėse situacijose. Tai laikoma vienu svarbiausių atvykusiųjų asmenų integracijos tikslu, taip prisidedant prie didesnių galimybių kalbėti švediškai. Siekiama sudaryti sąlygas imigrantams dalyvauti įvairiose savanorystės programose, šia veikla užsiimančiose organizacijose. Švedų kalbos kursų turinys orientuotas į kalbos funkcionalumą, pritaikomumą kasdienėje ir profesinėje aplinkoje, o tuo pačiu papildomai suteikiamu bendruoju švietimu formuojami bendravimo ir aktyvaus dalyvavimo kasdieninėse situacijose ir darbiniam gyvenime įgūdžiai bei sudaromos galimybės tolesniam mokymuisi. Taip pat kalbos kursų metu atsižvelgiama į užsienio šalių piliečius, kuriems trūksta pagrindinių skaitymo ir rašymo įgūdžių, todėl siekiama, kad būtent tokius įgūdžius minėti asmenys galėtų įgyti. Tuo pačiu akcentuojama, kad kursams skiriamas laikas turėtų būti kuo lankstesnis atsižvelgiant į vietą, laiką, turinį ir darbo metodus. Švedų kalbos mokymas atitinka visus valstybės lygmeniu kalbos mokymuisi keliamus kvalifikacinius reikalavimus. Imigrantai, norintys dalyvauti *įvadinėje programoje*, turi patekti į 16 metų ar vyresnių asmenų (iki 65 m.) grupę bei turi siekti Švedijoje gyventi ilgesnį laiką ir registruoti nuolatinę gyvenamąją vietą. Todėl pagal šią programą negali mokytis daugelis tarptautinių studentų ir laikinų darbuotojų migrantų, kurie neplanuoja ilgesnio buvimo ir neregistruoja nuolatinės gyvenamosios vietos. Šiuo atveju, kalbant apie prieglobsčio prašytojus, kurie neturi leidimo gyventi ir negali registruoti nuolatinės gyvenamosios vietos, sprendžiamoji teisė paliekama savivaldybėms, kurios galutinai nustato, ar tam tikras asmuo atitinka reikalavimus, ar ne. *Įvadinės programos* kursai turėtų būti organizuojami ne vėliau kaip per tris mėnesius, kai asmuo įregistruoja nuolatinę gyvenamąją vietą savivaldybėje, tačiau siekiama, kad minėti kursai būtų prieinami mėnesio eigoje nuo atvykimo į šalį pradžios.

Švedijos imigrantų politinėje sistemoje didelis dėmesys skiriamas regioniniam bendradarbiavimui ir plėtrai, siekiant sutelkti turimus ir įmanomus išteklius bei pritaikyti kalbų mokymą konkrečioms trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės grupėms. Valstybė iškėlusį tikslą, kad savivaldybėse būtų organizuojami kalbos kursai atsižvelgiant į konkrečių asmenų (grupių) užimamą poziciją darbo rinkoje ir kitus individualius poreikius. Pavyzdžiui, skirtingose savivaldybėse organizuojami kalbų mokymosi kursai virėjams ar santechnikams, taip pat kalbos kursai diferencijuojami pagal jų turimus ankstesnius įgūdžius. Švedijos integracijos programa suteikia galimybę vienu metu nemokamai

mokytis kalbos ir pasirinktos profesijos. Švedijoje išskiriami du reikšmingiausi regioniniai modeliai, derinantys kalbos mokymą su profesija: Gävle² (liet. *Jevlė*) ir Stokholmo modeliai. Gävle modelyje kalbos mokymas yra įtrauktas į Švedijos valstybinės užimtumo tarnybos teikiamas įprastas profesinio mokymo programas. Stokholmo modelis yra grindžiamas bendradarbiavimu tarp Stokholmo savivaldybėse įsteigtų suaugusiųjų švietimo organizacijų, kuriose skirtingos savivaldybės specializuojasi konkrečiose profesijose. Vis dėlto pripažįstama, kad mažesnėse savivaldybėse, kuriose nėra daug imigrantų, kalbos mokymasis kartu su specializacija dažniausiai nerealizuojamas dėl išteklių trūkumo.

Nyderlandai

Nyderlandai patenka tarp Europos Sąjungos šalių, bene intensyviausiai vykdančių trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės priėmimo, o tuo pačiu ir integracijos politiką. Už prieglobsčio prašytojų priėmimą atsakinga Centrinė priėmimo agentūra (*Central Agency for the Reception of Asylum Seekers, COA*), o už prašymų nagrinėjimą atsakinga Imigracijos ir natūralizacijos tarnyba (*Immigration and Naturalization Service, IND*). Prieglobsčio prašytojai, pateikę prieglobsčio prašymą Nyderlanduose, turi teisę apsigyventi viename iš priėmimo centrų. Pirmojo priėmimo metu centre be registracijos ir tapatybės patikrinimo atliekamas privalomas tuberkuliozės tyrimas. Ilgiausia viešnagės trukmė priėmimo centre yra 12 dienų. Po šio laikotarpio prieglobsčio prašytojai perkeliami į įprastą priėmimo įstaigą (AZC), kurioje jie laukia prieglobsčio procedūros rezultatų. AZV gyventojai yra aprūpinami pastoge, sveikatos draudimu ir savaitine pašalpa maistui bei drabužiams (maksimali išmoka yra 58 eurai per savaitę). Pagal priimtą įstatymą IND turi priimti sprendimą dėl prieglobsčio prašymo per 6 mėnesius. Tai vadinama teisinio sprendimo laikotarpiu. Kai kuriais atvejais teisinio sprendimo laikotarpis pratęsiamas iki 15 mėnesių. Laukdami prieglobsčio rezultatų, prieglobsčio prašytojai gali lankyti pagrindinius savanorių rengiamus kalbos užsiėmimus. Tai įprasta praktika visuose priėmimo centruose. Tam, kad palengvintų kalbų kursų prieinamumą, Socialinių reikalų ministras 2016 m. kovo mėn. paskelbė planą apmokyti 450 savanorių. Pavyzdžiui, Utrechto mieste plėtota tokia Priėmimo centro politika, kad gyventojai galėtų nuo pirmos dienos dalyvauti olandų kalbos ir anglų kalbos pamokose, lankyti verslumo kursus, sulauktų pagalbos ieškant savanoriško darbo ar besimokant. Šis pradinis kalbos kursas pradeda ruošti oficialiam olandų kalbos egzaminui (NT2) ir yra pritaikytas pagal prieglobsčio prašytojų poreikius. Tokie išankstiniai olandų kalbos kursai organizuojami trimis skirtingais lygiais: neraštingiems, žemesnį išsilavinimą turintiems ir vidurinį bei aukštesnį išsilavinimą turintiems asmenims. Kalbos kursų programą sudaro

² Miestas Švedijoje, į šiaurę nuo Stokholmo, prie Botnijos įlankos.

skaitmeninė mokymo medžiaga, kurią dalyviai gali toliau naudoti po jų perkėlimo į savivaldybę. Išankstinės integracijos kursą sudaro trys komponentai, t. y. kalbos mokymas, mokymai, teikiantys informaciją apie Olandijos visuomenę ir individualios konsultacijos. Kalbant apie praktines žinias apie Olandijos visuomenę, pateikiama informacija tokiomis temomis kaip būstas, sveikatos priežiūra, švietimas, darbas ir pajamos, demokratija ir teisinė valstybė. Individualios konsultavimo sesijos yra skirtos padėti pabėgėliams suvokti ateities planus ir galimybes Nyderlanduose. Tokiems išankstiniams kalbos kursams skiriamas maksimalus 121 val. skaičius, kai laikotarpis svyruoja nuo 9 iki 18 savaičių. Tokių kursų tikslas yra paruošti pabėgėlius, kol jie laukia perkėlimo iš priėmimo centro, kuomet geresnei tolesnei integracijai, kuomet sėkmingesniai dalyvavimui privalomoje Piliietinės integracijos programoje, jau apsigyvenus savivaldybėje.

Visi trečiųjų šalių piliečiai, asmenys be pilietybės turi teisę į socialines konsultacijas jau persikėlus į savivaldybę. Konsultacijos prasideda nuo pirmos dienos po atvykimo į savivaldybę. Tai apima pagalbą praktiniais klausimais, pabėgėlio supažindinimą su vietos visuomene, remiant jų socialinį savarankiškumą ir teikiant patarimus bei informaciją apie privalomą Piliietinės integracijos kursą. Kai kurių savivaldybių siūloma pagrindinių socialinių konsultacijų trukmė – šeši mėnesiai, o kitų savivaldybių siūlomos specializuotos socialinio konsultavimo paslaugos numatytos dvejų ar trejų metų laikotarpiui.

Nyderlandai, realizuodami imigrantų integracijos politiką, vadovaujasi 2013 m. priimtu *Piliietinės integracijos įstatymu*, kuriame reglamentuota, kad nuo 2013 m. sausio 1 d. visi atvykusieji, patenkantys nuo 16 metų iki pensinio amžiaus grupę, per trejus metus nuo leidimo gyventi gavimo turi išlaikyti *Piliietinės integracijos egzaminą*. *Piliietinės integracijos* kursą sudaro trys dalys:

- a) Olandų kalba;
- b) Nyderlandų darbo rinka;
- c) Nyderlandų visuomenė.

Olandų kalbos egzaminu siekiama užtikrinti, kad atvykusieji įgytų A2 kalbos lygį. Taip pat numatyta, kad nuo 2021 m. įsigalios Nacionalinės integracijos politikos reforma, kurios pagrindu bus stiprinamas savivaldybių vaidmuo imigrantų integracijos procese. Be to, atvykusiems imigrantams bus sudaromas individualus integracijos planas, orientuotas į kalbos ir profesijos mokymąsi. Taip pat numatyta, kad nuo 2021 m. kalbos mokėjimo lygis turės pakilti nuo A2 iki B1. Kalbos kursuose paprastai pateikiamas žodynas, skaitymas, klausymas, rašymas, kalbėjimas, gramatika ir rašyba.

Olandų kalbos egzaminas turi būti išlaikytas per trejus metus. Reikėtų pažymėti, kad kursai, kurie siūlomi nuo pirmos atvykimo dienos yra prieinami tik prieglobsčio prašytojams, turintiems didelę tikimybę gauti leidimą gyventi. Tai prieglobsčio prašytojai iš Sirijos, Eritrėjos ir asmenys be pilietybės.

Atkreiptinas dėmesys, kad Nyderlandų taikoma integracijos politika orientuota į imigrantų savarankiškumą ir asmeninę atsakomybę. Vadinasi, patys trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės yra atsakingi už sėkmingą integracinės strategijos planavimą. Kadangi pilietinės integracijos kursai nėra valstybės finansuojami, todėl atvykusieji gali imti paskolą norėdami susimokėti už kursus (ne daugiau kaip 10 000 Eur, jei lankys kursus atestuotoje mokykloje). Vis dėlto Nyderlandų vyriausybė yra numačiusi tam tikras lengvatas – išklausus pilietinės integracijos kursus ir išlaikius egzaminą trejų metų laikotarpyje, paimtos paskolos gražinti nebereikia. Jei per trejus metus neįgyvendinami integracijos reikalavimai, imigrantams gali būti skiriama iki 1250 eurų bauda. Numatyta ir pilietinės integracijos kursų išklausymo pratęsimo galimybė trejų metų laikotarpiui tokiais atvejais: jei asmuo gali įrodyti, kad skyrė daug pastangų minėto kurso pagrindu egzaminu išlaikymui; asmuo yra neraštingas; asmuo susilaukė kūdikio; asmuo sirgo ilgiau nei 3 mėnesius.

Vertinant kalbų mokymosi ir socialinės orientacijos situaciją Nyderlanduose, pastebėtina, kad šioje srityje Nyderlandai užima vieną žemiausių vietų. Tai vėlgi galima paaiškinti privatizuotos sistemos įsigalėjimu, kurioje trūksta valstybės finansuojamo mokymosi, nors pilietinei integracijai keliami reikalavimai yra ganėtinai aukšti.

Prieglobsčio prašytojai neturi teisės dirbti Nyderlanduose per pirmuosius 6 mėnesius nuo prieglobsčio procedūros pradžios. Po šio laikotarpio jie gali ieškoti laikino darbo, kai maksimalus 24 savaičių laikotarpis (per 52 savaičių laikotarpį). Darbdaviai turi kreiptis dėl leidimo dirbti, jei jie nori įdarbinti prieglobsčio prašytoją. Leidimas dirbti yra skiriama darbdaviams, jei vietos darbo jėgos pasiūla yra nepakankama. Prieglobsčio prašytojai pirmuosius 25 procentus savo pajamų gali pasilikti asmeniniam išsilaikymui, o likusi dalis pajamų turi būti skirta COA, traktuojant tai, kaip įnašą padengiant priėmimo išlaidas. Dėl ribotai skiriamo laikotarpio, per kurį prieglobsčio prašytojams leidžiama dirbti, nedaugeliui prieglobsčio prašytojų pavyksta rasti darbą arba tokie asmenys įsidarbina nelegaliai. Prieglobsčio procedūros metu prieglobsčio prašytojams leidžiama atlikti nedideles užduotis priėmimo centre, pavyzdžiui: aplinkos priežiūrą ar teikti valymo paslaugas, bet daugiausiai 24 valandas per savaitę. Gyventojai už šią veiklą gauna nedidelį mokestį, bet ne daugiau kaip 14 € per savaitę. Tačiau prieglobsčio prašytojams leidžiama dirbti savanoriškai. Priėmimo centre yra koordinatorius, kuris gali padėti rasti savanorišką darbą.

Nepilnamečiai prieglobsčio prašytojų vaikai, neatsižvelgiant į jų statusą, turi teisę į mokslą. Per 3 mėnesius nuo atvykimo ir užsiregistravimo vaikai nuo 5 metų amžiaus ir 17 metų amžiaus turi būti mokomi mokykloje. Daugelis priėmimo centrų turi savo pradinę mokyklą, bet ir tam skirtos įprastos mokyklos priima pabėgėlių vaikus. Paprastai specialios klasės šiose mokyklose formuojamos vienerių metų laikotarpiui, kuriose vaikai mokosi olandų kalbos. Po šių metų vaikai integruojami į įprastas mokyklos klases. Vaikams, kurie turi užsiregistruoti viduriniam išsilavinimui vienerių metų

laikotarpiui, tai pirmiausia jiems mokymasis suteikiamas tarpinėje tarptautinėje klasėje prieš patenkant į įprastą mokyklų sistemą. Suaugusiems prieglobsčio prašytojams oficialiai leidžiama stoti į vidurinės mokyklos instituciją, profesinio išsilavinimo ar aukštojo mokslo sistemą, kol laukia prieglobsčio prašymo išnagrinėjimo. Tačiau jie patys turi apmokėti išlaidas, o tuo pačiu yra apmokestinami didesniais mokesčiais nei įprasti studentai.

Apibendrinant 4 analizuotų Europos valstybių patyrimą, galima išskirti tokius bendrus valstybinės kalbos teikimo tvarkos į valstybę atvykusiems asmenims požymius:

1. Valstybinės kalbos teikimo į valstybę nuolatiniame gyvenime atvykusiems asmenims tvarką paprastai nustato specialiai priimtas nacionalinio lygio įstatymas.
2. Tame įstatyme paprastai nurodoma nacionalinio lygio institucija, kuri tiesiogiai atsakinga už valstybinės kalbos mokymo politikos įgyvendinimą.
3. Dažniausiai (išskyrus Nyderlandus) integracinių valstybinės kalbos kursų lankymas asmenims iš trečiųjų šalių yra nemokamas, visas su tuo susijusias išlaidas perima valstybė.
4. Visose analizuotose šalyse valstybinės kalbos kursai siūlomi asmenims iš trečiųjų šalių, paprastai gavusiems politinį prieglobstį ar kitokią valstybės apsaugą. Pažymėtina, kad dokumentuose niekur nekalbama apie kitų ES valstybių piliečių mokymą net ir tuo atveju, kai jie nemoka valstybinės kalbos. Ne visur aiškiai aptariamas ir į valstybę atvykusių ekonominių imigrantų kalbinis mokymas.
5. Visur teikiant valstybinės kalbos kursus orientuojamasi į 15 – 16 metų amžiaus atvykėlius. Galima manyti, kad jaunesnio amžiaus atvykėliai iš trečiųjų šalių įtraukiami į atskirai veikiančią šalies privalomojo ugdymo sistemą.
6. Dažnai norminiuose dokumentuose nurodoma, kad, jei yra poreikis, asmuo iš trečiųjų šalių pradžioje turi būti išmokytas raštingumo (jei buvo neraštingas) ir supažindintas su lotyniškąja abėcėle.
7. Visose aptartose valstybėse yra orientuojamasi į standartizuotus reikalavimus kalbos mokymo programai. Tiesa, pvz., Vokietijoje tos standartizuotos visuminės programos pagrindu kuriama konkrečiai grupei mokytis skirta programa.
8. Visų valstybių norminiuose dokumentuose rekomenduojama formuoti maksimaliai homogeniškas ir nedideles klausytojų grupes.
9. Visų analizuotų šalių norminiai dokumentai nustato siekiamybę – kad klausytojų gebėjimai pasiektų B1 – B2 lygį pagal Europos kalbų aplanką.
10. Bent vokiškai kalbančiose valstybėse (Vokietija ir Austrija) taikoma aiški dvinarė valstybinės kalbos mokymo tvarka – pradžioje klausytojai išmokomi minimalių kalbinių įgūdžių (pvz.,

Austrijos pirmasis modulis) ir po to klausytojams suteikiama daugiau laisvės, kad jie ir kasdienio gyvenimo praktikoje toliau tobulintų savo kalbinius įgūdžius.

11. Visose valstybėse kartu su kalbinių mokymu klausytojams suteikiami demokratijos vertybių ir valstybės istorijos pagrindai. Paprastai ši mokymo dalis tampriai surišta su kalbiniu mokymu.
12. Kursų metu mokoma ne šiaip valstybinės kalbos, o ugdomi praktiniai klausytojų gebėjimai apsieiti konkrečiose praktinėse situacijose, pvz., mokoma kaip elgtis ieškant darbo, parduotuvėje, valdžios įstaigose.
13. Dažnai (Vokietija ir Švedija) kalbinis klausytojų mokymas gali būti siejamas su koku nors klausytojui aktuali profesiniu mokymu.
14. Organizuojant kalbinio mokymo užsiėmimus asmenims iš trečiųjų šalių yra siekiama pasinaudoti privačių paslaugų teikėjų, nevyriausybinių ir bažnytinių organizacijų bei vietos bendruomenių pagalba.
15. Austrija ir Nyderlandai taiko nuobaudas, jei asmuo dėl nepateisintų priežasčių per nustatytą laiką nebaigia integracinių mokymų.

IV. Lietuvių kalbos mokymo realizavimo modeliai, kurie remiasi instituciniais/edukaciniais tikslinės grupės poreikiais

Pastaruoju laikotarpiu Lietuva susiduria su trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės migracijos srautais, todėl šių asmenų sėkmingas integracijos į visuomenę klausimas yra itin aktualus. Šiame tyrime keliama kokybiškų lietuvių kalbos mokymo paslaugų įgyvendinimo idėja, siekiant kuo sėkmingesnės trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės integracijos į visuomenę. Tyrimo klausimai skirti institucijų, kurios veikia trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės integravimo srityje ir teikia lietuvių kalbos mokymo paslaugas, darbuotojams. Todėl šiame tyrime **problema konkretizuojama klausimu** – kokios institucijų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys ir turimi išteklių, mokant lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės?

Tyrimo tikslas – identifikuoti trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo galimybes ir būdus instituciniu lygmeniu.

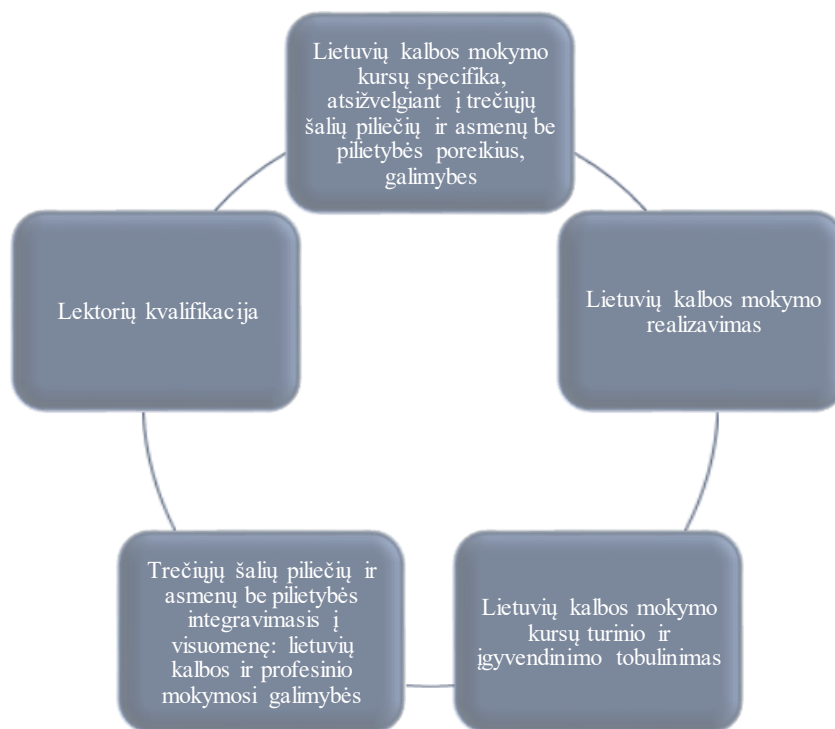
Tyrimo metodologija. Tyrimo imtis buvo formuojama taikant tipinių atvejų atranką (*angl. typical cases sampling*), kai dalyvauti tyrime buvo kviečiami asmenys, dirbantys institucijose, teikiančiose trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės valstybinės kalbos mokymo paslaugas. Tipinių atvejų atranka taikoma, kai „siekiama išsamiai aprašyti tai, kas yra tipiška, normalu, kas laikoma „vidutiniška“ grupėje, kuri domina tyrėją“ (Rupšienė, 2007, p. 27). Tyrime dalyvavo 19 informantų, kurie yra organizacijų, teikiančių trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės valstybinės kalbos mokymo paslaugas, administracijos darbuotojai arba netgi lektoriai, turintys tiesioginės trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo patirties.

Tyrimo metu buvo laikomasi etikos principų, kai tyrimo dalyviai galėjo laisvai apsispręsti dėl dalyvavimo interviu, turėjo teisę laisvai, be suvaržymų atsakinėti į pateiktus klausimus.

Tyrimo etika. Mokslinio tyrimo etikos laikytasi ne tik renkant tyrimo medžiagą, bendraujant su respondentais, bet ir atliekant tyrimo duomenų analizę. Tyrimo dalyviams buvo akcentuota, kad jų anonimiškumas ir konfidencialumas bus saugomas nuo trečiųjų šalių. Tokiu atveju, šioje ataskaitoje, pateikiant informantų mintis, yra pašalinama informacija, kurioje minimi darboviečių pavadinimai ar kita papildoma medžiaga leidžianti identifikuoti asmenis. Tyrimo etikos laikomasi ir su tyrimo dalyviais aptariant turimos metodinės medžiagos, skirtos lietuvių kalbos mokymuisi, kokybę, tyrimo ataskaitoje nenurodant aptariamo leidinio pavadinimo.

Duomenų rinkimas. Duomenims rinkti taikomas pusiau struktūruoto interviu metodas, leidžiantis atskleisti individualias ir autentiškas tyrimo dalyvių patirtis, bei, tyrėjui, įvertinus aplinkybes, praplėsti tyrimo klausimų lauką.

Valstybinės kalbos mokymo situacija buvo nagrinėta pagal penkias temas, sudarančias trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės institucijų, teikiančių valstybinės (lietuvių) kalbos mokymo paslaugas, patirties ir turimų išteklių rezultatų erdvę. Išskirtos tyrimo temos pagrįstos tyrimo dalyvių, atstovaujančių skirtingas institucijas, profesinių patirčių istorijomis (1 pav.).

Pav. 1. Institucijų, teikiančių trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirties ir turimų išteklių rezultatų erdvė

Tyrimo dalyviai interviu metu atskleidė institucines patirtis apie lietuvių kalbos mokymo kurso turinio ir įgyvendinimo tobulinimą, valstybinės kalbos mokymų kursų specifiką, atsižvelgiant į trečiųjų šalių piliečių poreikius, galimybes, tobulintinus mokymo scenarijus, lektorių kvalifikacijos klausimus.

Lentelė 3. Organizacijų atstovų, teikiančių trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės valstybinės kalbos mokymo paslaugas, teigiamų patirčių, kylančių iššūkių ir numatomų tobulinimo galimybių interviu struktūra

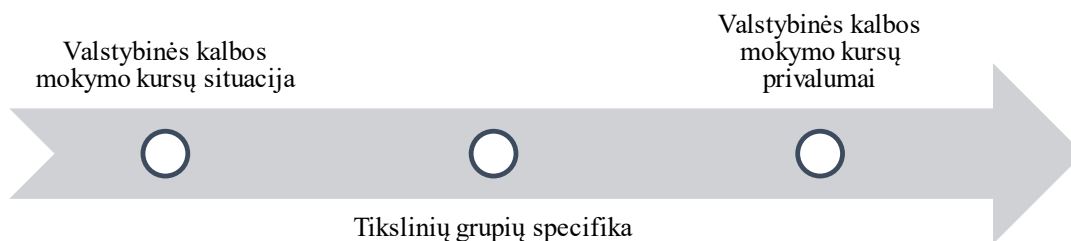
Tyrimo tema	Interviu klausimai
-------------	--------------------

<p>Lietuvių kalbos mokymo kursų specifika, atsižvelgiant į trečiųjų šalių piliečius ir asmenų be pilietybės poreikius, galimybes</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Į kokias tikslines grupes (pabėgėlių, darbo migrantų, atvykę laikinai gyventi užsieniečiai ir kt.) orientuotas teikiamas valstybinės kalbos mokymo kursas(-ai)? 2. Kaip Jūsų įstaigoje, mokant lietuvių kalbos, atsižvelgiama į tikslinių grupių specifika (tikėjimą, tautybę, užsienio kalbą, pvz., anglų ar rusų, mokėjimą, su lytimi ar amžiumi susijusius ypatumus)? Prašytume pateikti konkrečių pavyzdžių. 3. Kaip, Jūsų manymu, valstybinės kalbos mokymo teminė ir trukmės struktūra atliepia trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės poreikius ir galimybes? Prašytume pakomentuoti, atsižvelgiant ir į skirtingas valstybinės kalbos mokėjimo kategorijas (jei skiriasi). 4. Kokius galėtumėte išskirti valstybinės kalbos mokymų kurso privalumus, atsižvelgiant į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės poreikius, galimybes? Kokius paminėtumėte tobulintinus aspektus?
<p>Lietuvių kalbos mokymo realizavimas</p>	<ol style="list-style-type: none"> 5. Kokie sunkumai kyla įgyvendinant lietuvių kalbos mokymą Jūsų institucijoje ir kaip minėtus sunkumus įveikiate? Kokias dar galimybes žinote sunkumams įveikti, tačiau dėl tam tikrų sąlygų sunku tai įgyvendinti? 6. Kokius išskirtumėte tinkamasias trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo būdus Jūsų institucijoje? 7. Kokio dydžio trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės grupė yra optimali, įgyvendinant valstybinės kalbos mokymo kursą? 8. Kaip valstybinės kalbos mokymo kursai (organizavimo tvarka ir kt.) yra pritaikomi pagal tikslinių grupių poreikius? (aut. pastaba – orientuojamasis į skirtingų kultūrų, tautybių, kalbų grupių, religijų, išsilavinimo, amžiaus, užimtumo aspektus). 9. Kaip manote, kokios priemonės padėtų patobulinti lietuvių kalbos mokymo tikslinės grupės poreikių atliepimą? Kokias papildomas veiklas siūlytumėte įtraukti? 10. Jei, baigus valstybinės kalbos mokymo kursą, paaiškėja, kad trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės pažanga nėra pakankama, kas vyksta tada? (Tikslinantys klausimai: ar yra galimybė pratęsti klausytojų mokymąsi ir kokių būdu tai vyksta? Ar yra kokie nors tokio kurso pratęsimo apribojimai?) 11. Kokia yra teikiama pagalba, jei trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės nepavyksta (nepavyko) išlaikyti valstybinės kalbos (pagal pasirinktą kategoriją) egzaminą? 12. Kaip manote, kas leistų minėtą pagalbą teikti efektyviau (konsultacinės valandos, mokymosi autentiškoje aplinkoje galimybė ir kt.)?
<p>Lietuvių kalbos mokymų kurso turinio ir įgyvendinimo tobulinimas</p>	<ol style="list-style-type: none"> 13. Kokie yra ar galėtų būti išskiriami apribojimai tikslinėms grupėms, kurioms valstybinės kalbos mokymų kursas tikrai netinka/netiktų)? 14. Kokias rekomenduotumėte taikyti trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės skirtas

	<p>motyvacinės sistemos priemonės, kad minėti asmenys būtų suinteresuoti mokytis valstybinės kalbos?</p> <p>15. Kaip siūlytumėte tobulinti valstybinės kalbos mokymų kursų programą, atsižvelgiant į klausytojų kalbos mokėjimo lygį, išsilavinimą, kultūrinius, tautinius ir kt. skirtumus?</p> <p>16. Kokias žinote gerąsias kitų šalių patirtis ir jas rekomenduotumėte pritaikyti, siekiant tobulinti valstybinės kalbos mokymų kursą?</p> <p>17. Kokia, Jūsų nuomone, turėtų būti mokymų programa (turinio, trukmės aspektu), padedanti trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės, pasiekti planuojamą valstybinės kalbos mokėjimo lygį bei kuo visapusiškiau integruotis į visuomenę?</p>
Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės integravimas į visuomenę: lietuvių kalbos ir profesinio mokymosi galimybės	<p>18. Kaip, Jūsų manymu, lietuvių kalbos mokymų kursų programa trečiųjų asmenų piliečiams ir asmenims be pilietybės padeda integruotis visuomenėje?</p> <p>19. Kokias profesines pozicijas gali užimti (ar užima) trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės pasiekę A1 – A2 bei B1 – B2 kalbos lygius (t.y., pirmąją/antrąją valstybinės kalbos mokėjimo kategoriją)?</p> <p>20. Kokį valstybinės kalbos mokėjimo kategoriją siūlytumėte įgyti, kad trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės galėtų kuo sėkmingiau integruotis visuomenėje?</p> <p>21. Pasidalinkite pavyzdžiais, kai trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydamiesi valstybinės kalbos, mokosi ir pasirinktos profesijos.</p> <p>22. Kaip siūlytumėte plėtoti trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo ir tuo pačiu profesinio mokymo strategiją?</p>
Lektorių kvalifikacija	<p>23. Kaip, Jūsų manymu, lektorių gebėjimai, kvalifikacija lemia trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės valstybinės kalbos mokymąsi?</p> <p>24. Kokie kvalifikaciniai reikalavimai keliami pedagogams, dirbantiems su trečiųjų šalių piliečiais ir asmenimis be pilietybės?</p> <p>25. Kokie kvalifikaciniai reikalavimai, Jūsų manymu, lektoriams turėtų būti keliami?</p>

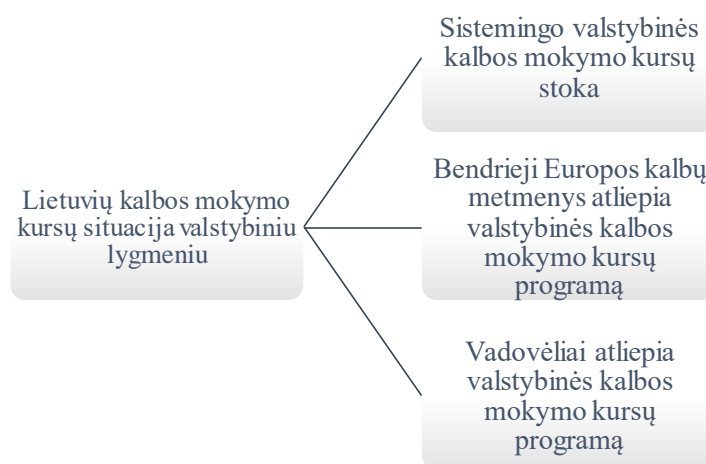
Tyrimo duomenų analizė

I. Lietuvių kalbos mokymo kursų specifika, atsižvelgiant į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės poreikius, galimybes. Tyrimo metu siekta atskleisti lietuvių kalbos mokymo kursų kokybės aspektus, privalumus, valstybinį reglamentavimą ir pritaikymą konkrečioje organizacijoje, teikiančioje lietuvių kalbos mokymo paslaugas (2 pav.).

Pav. 2. Lietuvių kalbos mokymo kursų specifika, atsižvelgiant į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės poreikius ir galimybes, vizualizuojančios temos

Remiantis tyrimo duomenimis, buvo išskirta tema „Lietuvių kalbos mokymo kursų situacija valstybiniu lygmeniu“, kurią atskleidžia subtemos, kurios pateikiamos 3 paveiksle.

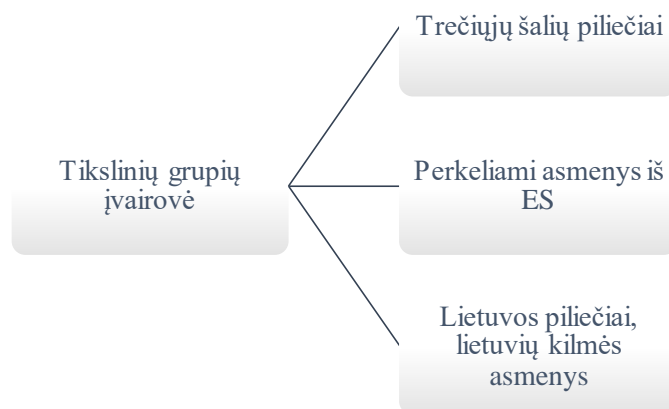

Pav. 3. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos mokymo kursų situaciją valstybiniu lygmeniu

Analizuojant tyrimo duomenis apie tai, kokia Lietuvoje yra situacija kalbant apie valstybinės kalbos mokymo kursą, jo reglamentavimą, turinį ir kitus šį aspektą palydinčius klausimus, išryškėjo itin aktuali subtema „**Sisteminio valstybinės kalbos mokymo kursų stoka**“ parodanti, kad Lietuvoje nėra valstybiniu lygmeniu reglamentuojamų ir sistemingai parengtų valstybinės kalbos mokymo kursų, kuriuos sudarytų aiškūs temų, trukmės ir siekių, rizikos, priemonių plano ir kt. apibrėžtumas. Tyrimo dalyvė pažymi: „*Mokymų programos nėra*“ (Nr. 15). Taip pat išryškėjo dar viena subtema „**Bendrieji Europos kalbų metmenys atliepia valstybinių kalbos mokymo kursų programą**“, kai pažymima: „*Yra lygių aprašai, Europos kalbų lygių aprašai. Tai paprastai aš naudojuosi jais, bet jie, aišku, yra*

*išversti į lietuvių kalbą. Bet tai nėra lietuvių kalbos valstybinė programa, tai yra bendrai Europos kalbų lygių aprašas“ (Nr. 15). Tokio pobūdžio duomenys parodo, kad tirtose institucijose, mokant trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, atspirtimi laikoma Bendrieji Europos kalbų metmenys, padedantys lektoriams susikoncentruoti į kalbos rezultatų pasiekimą. Taip pat išryškėjo ir kita subtema „**Vadovėliai atliepia valstybinių kalbos mokymo kursų programą**“, kai tyrimo dalyviai akcentavo, kad vadovėliai, kurie konkrečioje organizacijoje yra naudojami kaip mokomoji medžiaga, laikomi valstybinės kalbos mokymo kursų programa. Tyrimo dalyvės mintis: „*Vienintelis dalykas, kuriuo galiu remtis, kai turiu mokinį, tai vadovėlis yra vienas iš pagrindinių įrankių, o temomis, kurios sudėtos į vadovėlį, tai aš turiu pasitikėti, kad vadovėlis turi viską, ko žmogui gali reikėti*“ (Nr. 16).*

Taip pat siekta nustatyti, į kokias tikslines grupes yra orientuotas valstybinės kalbos mokymo kursas. Tuo pagrindu išskirta tema „**Tikslinių grupių įvairovė**“, kurią sudaro šios subtemos: „*Trečiųjų šalių piliečiai*“, „*Perkeliami asmenys iš ES*“, „*Lietuvos piliečiai, lietuvių kilmės asmenys*“ (4 pav.).

Pav. 4. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie tikslines grupes, kurioms teikiamas lietuvių kalbos mokymo kursas

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, pirmąją subtema „**Trečiųjų šalių piliečiai**“ nėra atskleidžiami tam tikri nauji aspektai, tačiau patvirtinamas faktas, kad organizacijos, teikiančios valstybinės kalbos mokymo paslaugas, moko trečiųjų šalių piliečius, o taip pat ir „**Perkeliamus asmenis iš ES**“. Tyrime pažymima, kad: „*Lietuvių kalbos mokymas orientuotas į tokias tikslines grupes: perkeltini asmenys iš ES, prieglobsčio gavėjai, <...>*“ (Nr. 1). Vis dėlto išryškėjusi dar viena subtema „**Lietuvos piliečiai, lietuvių kilmės asmenys**“ parodo, kad organizacijos teikia lietuvių kalbos mokymo paslaugas ir lietuviams, lietuvių kilmės asmenims: „*Lietuvių kalbos mokymas orientuotas į tokias tikslines grupes: Lietuvos piliečiai, lietuvių kilmės asmenys, perkelti iš humanitarinės krizės ištiktos*

užsienio valstybės ar jos dalies“ (Nr. 17). Šie duomenys yra svarbūs tuo, kad išryškėjusios dvi esminės – užsieniečių ir lietuvių kilmės – asmenų grupės skatina svarstyti apie minėtoms tikslinėms grupėms pritaikytu ir individualizuotu turiniu grindžiamą lietuvių kalbos mokymo kursų poreikį, kai užsienio šalių piliečiams prioritetas galimai būtų teikiamas komunikavimui valstybine kalba, tarpkultūrinei komunikacijai ir šalies esminių kultūrinių dalykų pažinimui, o, kalbant apie lietuvių kilmės asmenis, valstybinės kalbos mokymo turinys jau galėtų būti grindžiamas gilesniu ir platesniu šalies kultūros, istorijos ir kt. sričių pažinimu. Taip pat tyrimo duomenų pagrindu išryškėjo ir kita subtema „Asmenys, siekiantys išlaikyti A2 lygio egzaminą“, parodanti, kad tirtų organizacijų atstovai tiksline grupe, į kurią orientuotas valstybinės kalbos mokymo kursas, laiko A2 kalbos lygio siekiančius asmenis. Pastaroji subtema vizualizuojama šiomis mintimis: „Tai ganėtinai nauja sritis, t.y. lietuvių kalbos kaip svetimšios mokymas, tai nežinau, ar jis labai orientuotas į konkrečią grupę. Galbūt į tuos žmones, kurie turi išlaikyti A2 lygio egzaminą, norėdami įgyti leidimą gyventi“ (Nr. 17).

Tyrimo metu buvo gilintasi, kaip konkrečioje įstaigoje, teikiančioje valstybinės kalbos mokymosi paslaugas, atsižvelgiama į tikslines grupes, jų poreikius, galimybes. Šiuo pagrindu formuluojama tema „**Tikslinių grupių poreikių, galimybių atliepimas**“, kuri detalizuojama šiomis subtemomis: „Atsižvelgiama į besimokančiųjų tautybę ir užsienio kalbų mokėjimą“, „Atsižvelgiama į besimokančiųjų kalbos mokėjimo lygį“, „Atsižvelgiama į bazinę besimokančiųjų kalbą“ (5 pav.).

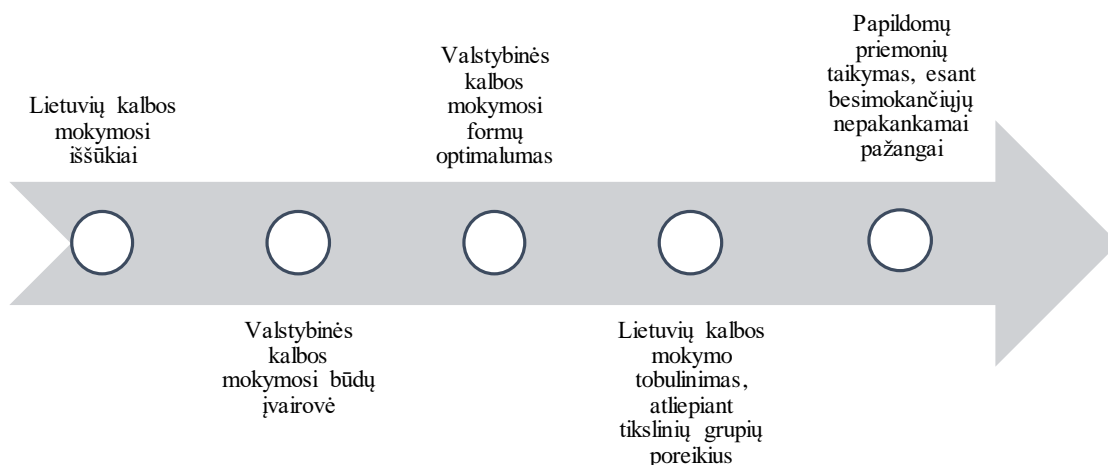

Pav. 5. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie tikslinių grupių poreikių ir galimybių atliepimą

Tyrimo duomenys parodė, kad didžioji dalis aspektų, į kuriuos organizacijose siekiama atsižvelgti, mokant asmenis lietuvių kalbos, yra siejami su užsienio ir lietuvių kalbos gebėjimais, kuriuos trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės yra įvaldę iki kursų pradžios, bei bazinės kalbos vartojimu. Subtema „*Atsižvelgiama į tautybę ir į užsienio kalbų mokėjimą*“ vizualizuojama šiomis mintimis: „*Mokant lietuvių kalbos atsižvelgiama ir į tautybę, ir į užsienio kalbų mokėjimą*“ (Nr. 17). Ganėtinai artima subtema „*Atsižvelgiama į lietuvių kalbos mokėjimo lygį*“ parodo, kad svarbu mokymo turinį pritaikyti pagal besimokančiųjų kalbos lygį, kai „*A1-A2 lygio mokymo programa parengiama visoms grupėms ta pati, skiriasi tik dėstymo metodika*“ (Nr. 17). Aptariant šio tyrimo duomenis, svarbu paminėti, kad tyrimo dalyviai dėmesį skiria ir besimokančiųjų tautybei. Kadangi tautybė išreiškia skirtingų etninių grupių autentiškumą, apimant kalbą, tikėjimą, papročius, maistą, bendrus įstatymus, tai rodo, kad, teikiant valstybinės kalbos mokymosi paslaugas, svarbu ieškoti būdų, kaip atliepti skirtingų tautybių asmenų poreikius. Dar viena subtema, atskleista tyrimo duomenų pagrindu, „*Atsižvelgiama į besimokančiųjų bazinę kalbą*“, kurią trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės vartoja. Šis aspektas yra reikšmingas, nes, anot tyrimo dalyvių, sėkmingiau lietuvių kalbos mokosi asmenys, kurių gimtosios kalbos sistema yra panaši į lietuvių kalbos sistemą, pvz. slavų kalbos ir kt. Įvertinant pastarąjį faktą, galima teigti, kad tikslinga trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės skirstyti į grupes pagal jų gimtosios kalbos ir lietuvių kalbos artumą. Tuo pačiu atraminės kalbos, kuria kalba trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, identifikavimas yra būtinas kokybiškam valstybinės kalbos mokymuisi, kuomet parenkamas lektorius, galintis komunikuoti besimokančiųjų bazinės kalbos pagrindu. Taip pat tyrimo duomenys rodo, kad informantai nediferencijuoja ir nevertina atvykusiųjų pagal amžiaus, lyties ir kt. aspektus.

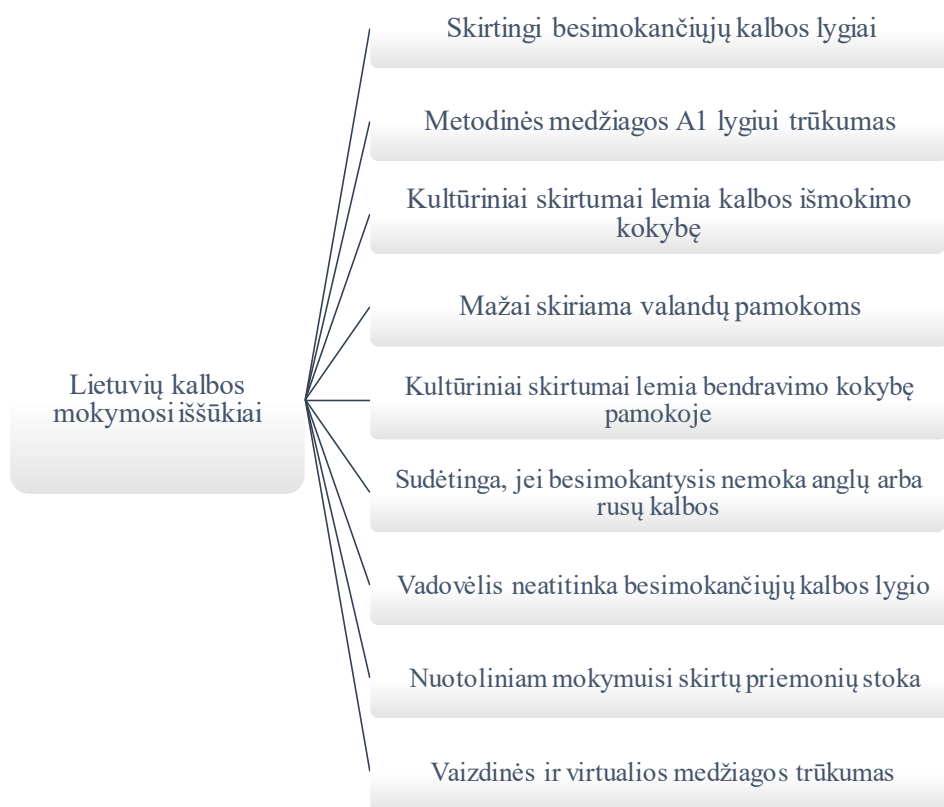
II. Lietuvių kalbos mokymo realizavimas. Siekiant pateikti mokslu grįstus siūlymus lietuvių kalbos mokymo koncepcijos rengimui, buvo siekta identifikuoti lietuvių kalbos mokymo realizavimą ir atskleisti sunkumus, kylančius įgyvendinant lietuvių kalbos mokymą tyrimo dalyvių atstovaujamosiose institucijose, tinkamiausius trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo

būdus, pagalbos sistemą, tikslinių grupių optimalumą, jų poreikius (6 pav.).

Pav. 6. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos mokymo įgyvendinimą

Tyrimo dalyvių buvo prašoma atskleisti, kokie sunkumai kyla įgyvendinant lietuvių kalbos mokymą institucijose, teikiančiose valstybinės kalbos mokymo paslaugas. Tyrimo pagrindu išskirta tema „**Lietuvių kalbos mokymosi iššūkiai**“, kurią sudaro šios subtemos: „*Skirtingi besimokančiųjų kalbos lygiai*“, „*Metodinės medžiagos AI lygiui trūkumas*“, „*Kultūriniai skirtumai lemia kalbos išmokimo kokybę*“, „*Kultūriniai skirtumai lemia bendravimo kokybę pamokoje*“, „*Mažai skiriama valandų pamokoms*“, „*Vadovėlis neatitinka besimokančiųjų kalbos lygio*“, „*Sudėtinga, jei besimokantysis nemoka anglų arba rusų kalbos*“, „*Nuotoliniam mokymuisi skirtų priemonių stoka*“, „*Vaizdinės ir virtualios medžiagos trūkumas*“ (7 pav.).

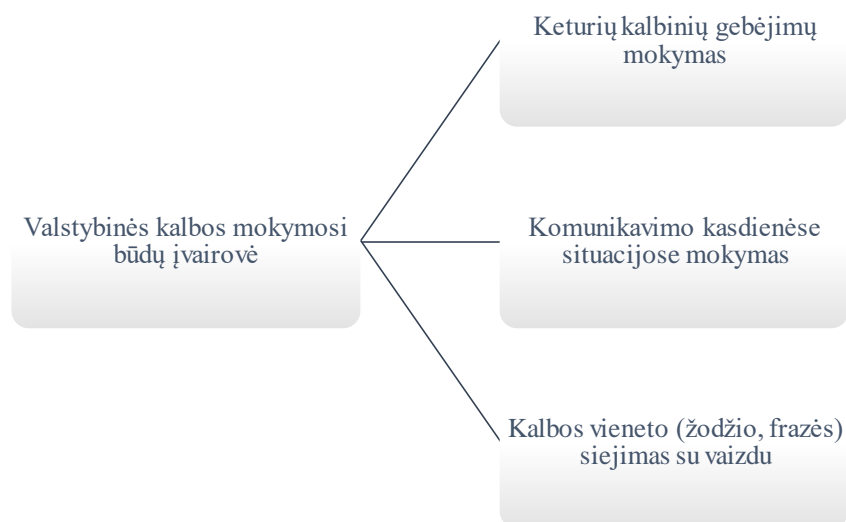

Pav. 7. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos mokymosi iššūkius

Subtema „**Skirtingi besimokančiųjų kalbos lygiai**“ atskleidžia, kad: „Būna tų iššūkių. Pagrindinis iššūkis yra lygių skirtumai. Reikia labai diferencijuoti užduotis, nes mokėjimo kalbos skalė yra labai plati. Nors oficialiai žmogus turi B1 ar B2 lygį, bet žmonės skiriasi tarpusavyje“ (Nr. 7). Vadinasi, itin svarbu organizacijoms, teikiančioms valstybinės kalbos mokymo paslaugas, taikyti ne tik kalbos lygio nustatymo sistemą kursų pradžioje, tačiau vykdyti besimokančiųjų stebėseną ir identifikuoti kalbos mokėjimo gebėjimus, kurie išryškėja mokymų eigoje. Kita išryškėjusi subtema, atskleidžianti iššūkius, „**Metodinės medžiagos A1 lygiui trūkumas**“, kai pažymima, kad: „Reikėtų vadovėlio, pratybų A1 lygiui, nes dabar renkuosi medžiagą iš įvairių vadovėlių“ (Nr. 1); „Kartais pasidomiu tom naujom knygom ir labai nusiviliu, kad jos visai netinka, nes parašyta A1, bet ten visiškai ne A1“ (Nr. 6). Taip pat tyrimo dalyvių pasidalintos patirties pagrindu išskirta subtema „**Kultūriniai skirtumai lemia kalbos išmokimo kokybę**“, atskleidžiant, kad silpną lietuvių kalbos išmokimą gali lemti kultūriniai skirtumai. Pavyzdžiui, tyrimo dalyviai pažymi: „Jei slavų gimtoji kalba, tai viskas tvarkoje, nes jie kažkaip greitai supranta. Bet jei tos kalbos, kai neturi linksnių, tai jiems kažkas tokio (aut. pastaba sudėtinga)“ (Nr. 8); „Tai priklauso nuo kultūrinių skirtumų, nes vieny šalių studentai greičiau įsisavina medžiagą, o kitų sunkiau“ (Nr. 14). Išskirta dar viena subtema „**Kultūriniai skirtumai lemia bendravimo kokybę pamokoje**“, kai tyrimo dalyviai pabrėžia ir šias patirtis: „Iškyla

kultūrinių skirtumai, kurie tampa iššūkiu ne tiek dėstytojui, bet santykiams tarp kursantų. Kyla religinių iššūkių, ypačingai būna įtempta situacija dėl politikos, jei atvažiuoja slavai, ukrainiečiai. Yra buvę įtampų tarp ukrainiečių ir rusų ir tada jau iššūkis, nes turi išlaviruoti, tą ugnį užgesinti ir dar suvienyti. Jau nekalbu apie islamą, kai ateina laikas melstis ir jie turi melstis. Būna tokių momentų, kai supažindinu su tradiciniais patiekalais ir reikia atsižvelgti į grupės sudėtį, ar nėra islamo išpažinėjų, kurie nevalgo kiaulienos, Ramadanas prasideda“ (Nr. 7). Kaip matyti, tyrimo duomenys išryškino kontrastingą situaciją, kai tyrimo dalyviai, kalbėdami apie valstybinės kalbos mokymo kursų pritaikymo poreikį, neišskiria kultūrinių skirtumų specifikos, tačiau, svarstydami apie lietuvių kalbos mokymo procesą, jau pabrėžia iššūkius, kylančius dėl besimokančiųjų kultūrinių skirtumų. Subtema „**Mažai skiriama valandų pamokoms**“ parodo, kad tyrimo dalyviams iššūkiu kyla dėl per mažo lietuvių kalbos pamokoms skiriamo valandų skaičiaus ar per didelio laiko intervalo tarp pamokų, nes lietuvių kalbą besimokantys asmenys pamiršta išdėstytą temą. „*Kai ateina vieną kartą per savaitę, tai jie pamiršta per tą savaitę*“ (Nr. 1). Tyrimo dalyviai atskleidžia ir kylančius iššūkius dėl nuotolinio mokymo(si). Dar viena subtema „**Sudėtinga, jei besimokantysis nemoka anglų arba rusų kalbos**“ detalizuojama šiomis tyrimo dalyvės mintimis: „*Sunkiau sekasi su tais, kurie kalba tik savo gimtąja kalba, sunkiai skaito. Buvo tokių, kurie net nemoka rašyti. Asmenys, kurie moka anglų arba rusų kalbas, greičiau išmoksta ir lietuvių kalbą*“ (Nr. 17). Galima teigti, kad trečiųjų šalių piliečiai ar asmenys be pilietybės, kurie kalba angliškai ar rusiškai, padeda mokytis lietuvių kalbos, nes daug lengviau įsisavinti lietuvių kalbos sistemą, konstrukcijas. Taip pat tyrimu nustatyti valstybinės kalbos mokymo sunkumai, susiję su materialiaisiais ištekliais, mokymosi medžiaga, įskaitant priemonių tinkamumą, metodinės medžiagos įvairovę, prieinamumą, mokymo(si) formas ir kitus organizacinius aspektus. Informantų minčių pagrindu išskiriama subtema „**Vadovėlis neatitinka besimokančiųjų kalbos lygio**“ rodo, kad tyrimo dalyviams iškyla besimokančiųjų kalbos lygio ir vadovėlio turinio atitikties suderinimo problema. Tyrimo dalyvių manymu, turima metodinė medžiaga ne visuomet atitinka besimokančiųjų kalbos lygį ir yra per sunki. „*Vadovėlis turėtų būti pradedantiesiems, bet užduotys yra gerokai per sunkios*“ (Nr. 3). Kaip matyti, tyrimo rezultatuose išreiškiami įvairūs tyrimo dalyvių argumentai apie metodinės medžiagos kūrimo, atnaujinimo svarbą. Pavyzdžiui, subtemoje „**Nuotoliniam mokymuisi skirtų priemonių stoka**“ tiesiogiai orientuojama į dėl pandemijos susiklosčiusią situaciją, kai lietuvių kalbos mokymasis taip pat perkeliamas į nuotolinę erdvę. Siekiant ir toliau skatinti sistemingą trečiųjų asmenų piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymąsi, iškyla poreikis ir nuotolinės mokymosi platformos sukūrimui. Kita subtema „**Vaizdinės ir virtualios medžiagos trūkumas**“ parodo įvairių lietuvių kalbos mokymuisi skirtų užduočių, parengtų skaitmeninių programų pagalba, poreikį: „*Trūksta vaizdinės medžiagos*“ (Nr. 17).

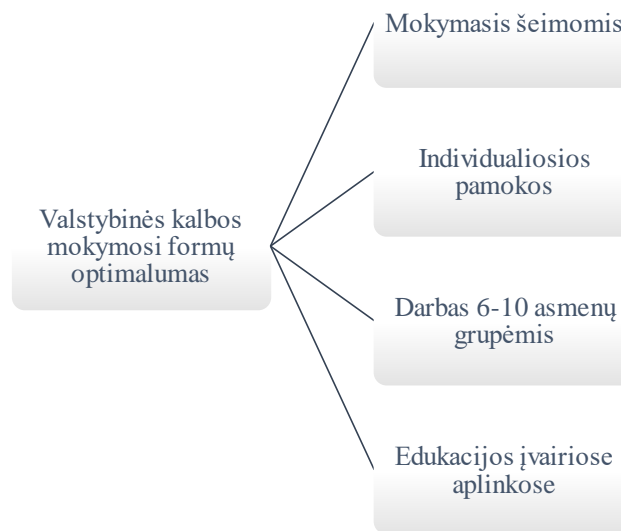
Tyrimo metu siekta išsiaiškinti tinkamiausius trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo būdus, taikomus tyrimo dalyvių atstovaujamosiose institucijose. Išskirta tema „**Valstybinės kalbos mokymosi būdų įvairovė**“, kurią sudaro šios subtemos: „*Keturių kalbinių gebėjimų mokymas*“, „*Komunikavimo kasdienėse situacijose mokymas*“, „*Kalbos vieneto (žodžio, frazės) siejimas su vaizdu*“ (8 pav.).

Pav. 8. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos mokymosi būdų įvairovę

Išskirta subtema „**Keturių kalbinių gebėjimų mokymas**“ atskleidžia integralią lietuvių kalbos mokymo sistemą, kai: „*Mokymas vyksta, kaip ir daugelis užsienio kalbų mokymų: kalbėjimas, klausymas, skaitymas, rašymas*“ (Nr. 15). Išskirta subtema „**Komunikavimo kasdienėse situacijose mokymas**“ parodo, kad organizacijoms, teikiančioms valstybinės kalbos mokymo paslaugas, didelis dėmesys skiriamas komunikacijai, kuri yra priartinta besimokančiųjų aplinkai, bendravimui kasdienėse situacijose. Tyrimo dalyvė pažymi: „*Aišku, svarbiausia, komunikavimas, kad gebėtų susikalbėti paprastais sakiniais, atsakyti į elementarius klausimus, minimaliai susikalbėti kasdienėse situacijose. Todėl mokymas remiasi tuo, jog įsiminti posakiai, sakiniai yra nedalomi kalbos vienetai, tinkami susikalbėti vienokioje ar kitokioje situacijoje*“ (Nr. 17). Kita išryškėjusi subtema „**Kalbos vieneto (žodžio, frazės) siejimas su vaizdu**“ parodo, kad organizacijose ieškoma būdų, kaip kuo kokybiškiau perteikti lietuvių kalbos turinį. Pažymima, kad: „*Čia, aišku, padeda vaizdas, jo siejimas su žodžiu, fraze*“ (Nr. 17). Vertinant pastarąsias išvalgas, galima teigti ir netgi rekomenduoti svarstyti kuo didesnę atvirų užsiėmimų skaičių, kuomet jau realioje edukacinėje aplinkoje besimokantieji galėtų tapatinti vaizdą su lietuvių kalbos žodžiais, frazėmis.

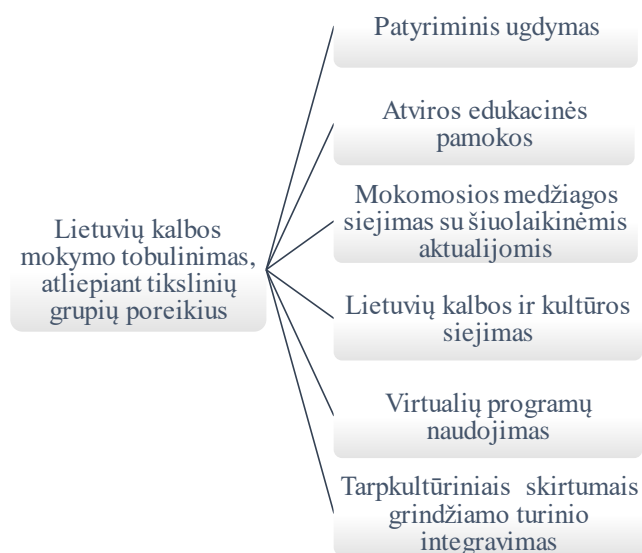
Siekiant tobulinti valstybinės kalbos mokymo paslaugas ir numatyti tinkamiausias mokymosi formas, gilintasi į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės grupės dydžio optimalumą. Tyrimo dalyvių minčių pagrindu, kalbant apie trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo formas, išskiriama tema „**Valstybinės kalbos mokymosi formų optimalumas**“, kurią vizualizuoja šios subtemos: „*Mokymas šeimomis*“, „*Individualios pamokos*“, „*Darbas 6 - 10 asmenų grupėmis*“, „*Edukacijos įvairiose aplinkose*“ (9 pav.).

Pav. 9. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie valstybinės kalbos mokymosi formų optimalumą

Subtema „**Mokymas šeimomis**“ parodo, kad: „*Turkų šeimoje vyras yra labiau pažengęs, o žmona – mažiau. Bet kaip šeimoj, tai visai neblogai gaunasi, bet jau tokio skirtingo lygio svetimus žmones kartu susodinti tai tikrai nenorėčiau*“ (Nr. 1). Vis dėlto, kalbant apie mokymąsi šeimose, išryškėja ir kita nuomonė, kuomet mokant pagal šią formą, pripažįstama, kad vienu metu mokomi skirtingų lygių asmenys. Kita subtema „**Individualios pamokos**“ parodo, kad „*Dažniausiai yra individualios pamokos, bet leidžiama mokiniui pasirinkti, kaip jis pats nori. Jie ateina po aštuonių valandų fizinio darbo dienos ir jie nieko nebenori*“ (Nr. 3). Kaip matyti iš išskirtos subtemos „**Darbas 6-10 asmenų grupėmis**“ parodoma, kad tyrimo dalyviai organizuoja darbą grupelėse, tačiau tuo pačiu pabrėžiama, kad: „*Grupės nėra didelės*“ (Nr. 6). Taip pat tyrimo dalyvių atsakymų pagrindu išskiriama subtema, „**Edukacijos įvairiose aplinkose**“. Akivaizdu, kad institucijos, atsižvelgiant į temų pobūdį, organizuoja užsiėmimus ir kitose edukacinėse vietose. Pavyzdžiui: „*Kartais išiname į miestą, jei tinka pagal temą. Iškeliaujame į lietuviško maisto krautuvėlę, į Gintaro galeriją, kad jiems būtų įdomu*“ (Nr. 6).

Taip pat tyrinėta, kokios priemonės padėtų patobulinti atliepti tikslinės grupės poreikius, mokant lietuvių kalbos. Atlikus tyrimo duomenų analizę, išryškėjo tema **„Lietuvių kalbos mokymo tobulinimas, atliepianč tikslinių grupių poreikius“**, kurią sudaro šios subtemos: „*Patyriminis ugdymas*“, „*Atviros edukacinės pamokos*“, „*Mokomosios medžiagos siejimas su šiuolaikinėmis aktualijomis*“, „*Lietuvių kalbos ir kultūros siejimas*“, „*Virtualių programų naudojimas*“, „*Tarpkultūriniais skirtumais grindžiamo turinio integravimas*“ (10 pav.).

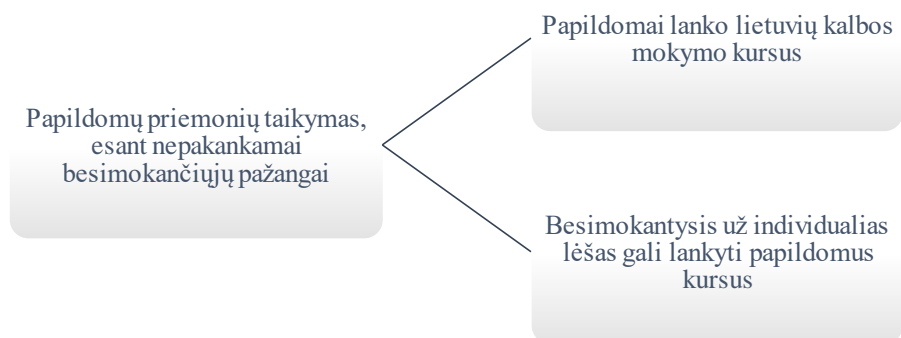

Pav. 10. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, įžvalgos apie lietuvių kalbos mokymo tobulinimą, atliepianč tikslinių grupių poreikius

Tyrimo duomenų pagrindu išskirta subtema **„Patyriminis ugdymas“** parodo, kad itin svarbu lietuvių kalbos mokymą grįsti besimokančiųjų patirtimi, aktyviai juos įtraukti į realias situacijas: „*Svarbu įtraukti patyriminį mokymą*“ (Nr. 17); „*Man svarbu ne tik jiems perduoti žinias ir teoriją, o labai svarbu yra praktinė dalis, Iš karto teoriją stengiuosi integruoti į praktiką, kad žmogus nekalbant lietuviškai kažką jau galėtų pasakyti*“ (Nr. 7). Kita sėkminga trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo patirtis atskleidžiama subtema **„Atviros edukacinės pamokos“**, kai tyrimo dalyviai pažymi: „*Įvairios situacijos: kavinėje, parduotuvėje, poliklinikoje; dažnai vaidiname situacijas*“ (Nr. 17). Kita sėkminga patirtis – **„Mokomosios medžiagos siejimas su šiuolaikinėmis aktualijomis“** teigiant: „*Kai mokomės apie maistą, mes visada žiūrime Beatos receptus ir bandom išrašyti ingredientus. Kai mokėmės apie namus, baldus, tai tada internete žiūrėjome skelbimus, buto kainas, kas juose yra*“ (Nr. 3). Tyrimo dalyviai reflektuodami gerą patirtį, išskyrė ir subtemą **„Lietuvių kalbos ir kultūros siejimas“**. Tyrimo dalyviai teigia: „*Yra tokių kultūrinių momentų, kai žmonės atvyksta nemokėdami rašyti ir jiems reikia aiškinti, kas yra parašas,*

*kam ta sąvoka netgi reikalinga. Ir nori ar nenori, tokie suvokimo dalykai tenka lektoriui, nes jis turi įdiegti kitus kultūros suvokimo dalykus, kodėl to reikia“ (Nr. 18); „Turi būti ne tik kalbos, bet ir kultūrinis pažinimas. Tada formuojasi didesnis prisirišimas prie kalbos” (Nr. 9). Ši sėkminga, tyrimo dalyvių manymu, patirtis parodo, kad kalba nėra atsiejama nuo šalies kultūros ir, mokant lietuvių kalbos, yra svarbu supažindinti su kultūra plačiąja prasme. Tokiu atveju, kalbos mokymasis atliepia holistinę valstybės ar tautos pažinimo vaizdą. Šiek tiek artima pastarajai idėjai išskirta subtema „**Tarpkultūriniais skirtumais grindžiamo turinio integravimas**“ iškelia svarbią kultūros mainų idėją, mokantis kalbos, kuomet asmuo priartinamas prie priimančiosios šalies kultūros, tačiau nepaneigiant besimokančiojo kultūrinių pamatų. Tyrimo dalyvė pažymi: „*Lietuvių kalbos kursas turėtų būti multifunkcinis ir turi būti praturtintas kultūra, pritaikytas, adaptuotas žmogui pagal žmogaus kultūrinę terpę, iš kurios jis atėjo. Taip pat svarbus ir antras aspektas – įvedimas ne tik į gramatiką, žodyną, bet siejantis jį su tos šalies, į kurią atvyko, kultūra*“ (Nr. 18). Dar viena teigiama patirtis yra siejama su interaktyvių programų taikymu. Išskiriama subtema „**Virtualių programų naudojimas mokant lietuvių kalbos**“, kai tyrimo dalyviai teigia: „*Naudojam Kahoot, tai labai veikia, labai patinka. Labai gerai veikia, ypatingai grupelėje*” (Nr. 3).*

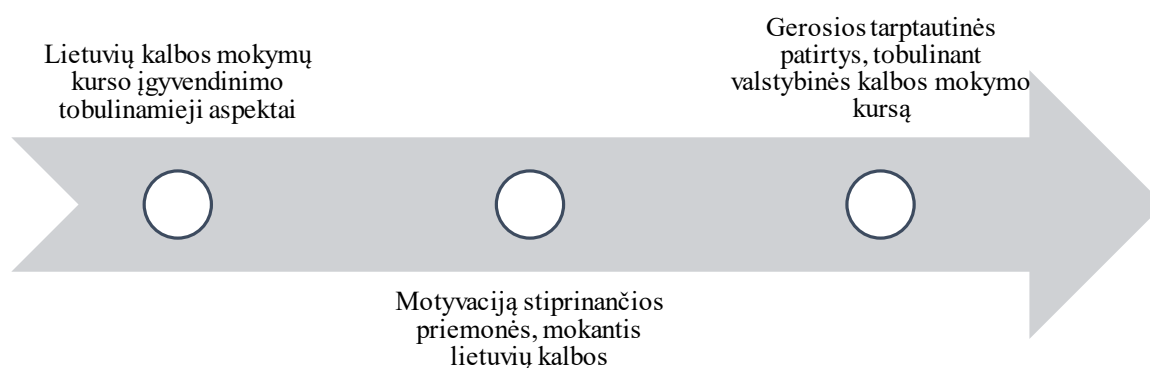
Atliekant tyrimą, siekta išsiaiškinti papildomų priemonių taikymą, jei, baigus valstybinės kalbos mokymo kursus, paaiškėja, kad trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės pažanga nėra pakankama. Tyrimo duomenų pagrindu išskirta tema „**Papildomų priemonių taikymas, esant nepakankamai besimokančiųjų pažangai**“, kurią sudaro šios subtemos: „*Papildomai lanko lietuvių kalbos mokymo kursus*“, „*Besimokantysis už individualias lėšas gali lankyti papildomus kursus*“ (11 pav.).

Pav. 11. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie papildomų priemonių taikymą, esant nepakankamai besimokančiųjų pažangai

Išskirta subtema „**Papildomai lanko lietuvių kalbos mokymo kursas**“, kai teigiama: „*Papildomai iki 96 valandų lanko lietuvių kalbos mokymo kursas, jeigu dėl pateisinamų priežasčių užsieniečiams vis dar nepavyksta pasiekti A1 lygį. Savivaldybės teritorijoje organizuojami taip pat ne mažiau nei 96 valandų lietuvių kalbos mokymo kursai, atitinkantys Europos Tarybos kalbos mokėjimo aprašų A1 lygį (kai kuriais atvejais pagal besimokančiųjų prašymą – A1-A2 lygius). Tada organizuojami papildomi lietuvių kalbos kursai, atsižvelgiant į nepasirengimo laikyti valstybinės kalbos egzaminą, priežastis*“ (Nr. 1). Kita subtema „**Besimokantysis už individualias lėšas gali lankyti papildomus kursas**“ parodo, kad papildoma mokymo pagalba nėra numatyti, išskyrus patarimus: „*Jei neišlaiko, tai turi pirkti papildomas valandas. Suteikiami nemokami patarimai, tai tada siūlau. Jei neišlaiko, tai čia yra jų atsakomybė*“ (Nr. 19).

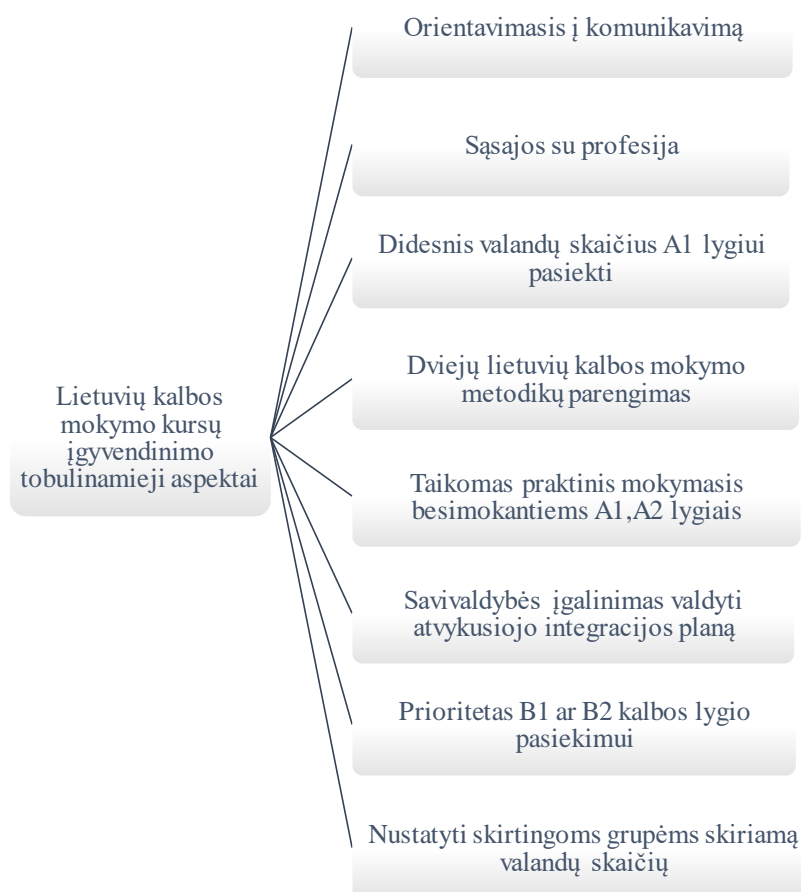
III. Lietuvių kalbos mokymo kursų turinio ir jo įgyvendinimo tobulinimas. Tobulintinų aspektų identifikavimas ir jų tikslingas adaptavimas rengiant lietuvių kalbos mokymo koncepciją, lemia realia ugdymo praktika grįstos koncepcijos kūrimą ir produktyvesnį pritaikymą tolesniuose trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo kontekstuose (12 pav.).

Pav. 12. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos turinio ir jo įgyvendinimo tobulinimą

Visų pirma, išskirta tema „**Lietuvių kalbos mokymų kurso įgyvendinimo tobulinamieji aspektai**“, kai su tyrimo dalyviais aptarti galimi mokymų programos (turinio, trukmės ir kt.) aspektai, padedantys trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės, pasiekti planuojamą valstybinės kalbos mokėjimo lygį bei kuo visapusiškiau integruotis į visuomenę. Minėtą temą sudaro šios

subtemos: „Orientavimasis į komunikavimą“, „Sąsajos su profesija“, „Savivaldybės įgalinimas valdyti atvykusiojo integracijos planą“, „Didesnis valandų skaičius A1 lygiui pasiekti“, „Dviejų lietuvių kalbos mokymo metodikų parengimas“, „Taikomas praktinis mokymasis besimokantiems A1, A2 lygiais“, „Prioritetas B1 ir B2 kalbos lygio pasiekimui“, „Nustatyti skirtingoms grupėms skiriamą valandų skaičių“ (13 pav.).

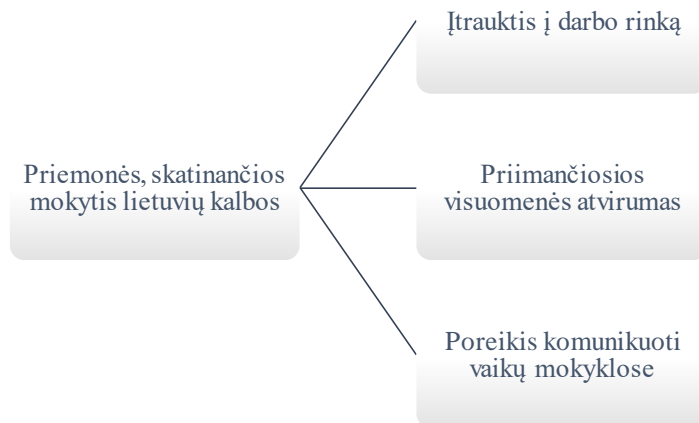
Pav. 13. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, išvalgos apie lietuvių kalbos mokymo kursų tobulintinus aspektus

Subtema „**Orientavimasis į komunikavimą**“ parodo, kad, tobulinanti valstybinės kalbos mokymo turinį, svarbu kuo daugiau sumodeliuoti teminių situacijų, kurios tikslingai nukreiptų į komunikacinių gebėjimų ugdymąsi: „*Koncentruota į komunikavimą<...>*“ (Nr. 17). Kita subtema „**Sąsajos su profesija**“ aktualizuoja profesijos ir lietuvių kalbos mokymosi svarbą: „*Lietuvių kalbos mokymas turi būti orientuotas ir į profesiją*“ (Nr. 17). Subtema „**Savivaldybės įgalinimas valdyti atvykusiojo integracijos planą**“ parodo, kad tyrimo dalyviai pateikia išvalgas, kaip valstybiniu lygmeniu turi būti valdomas atvykusiojo integracijos planas. Pažymima: „*Jei savivaldybės kontekste matytume globalų vaizdą ir atvykusio asmens integracijos planą, tai tada būtų visai kitaip. Savivaldybės galėtų spręsti,*

ko tam asmeniui reikia: kalbos, o galbūt pramokęs kalbą ir jau reikia kitų dalykų, profesijos“ (Nr. 18). Subtema: „**Didesnis valandų skaičius A1 lygiui pasiekti**“, kai pažymima: „Galėtų būti daugiau valandų A1 lygiui pasiekti. (Dabar 96 val.)“ (Nr. 1). Toliau plėtojant tyrimais grįstą mintį apie lietuvių kalbos mokymo kurso tobulinimą atsižvelgiant į kalbos lygius, išskirta subtema „**Taikomas praktinis mokymasis besimokantiems A1, A2 lygiais**“, akcentuojant, kad: „Kai mes kalbame apie visiškai žalius žmones [aut. pastaba – besimokantys A1, A2 lygiu], tai jiems reikia betarpiško santykio su aplinka, kalba ir tai mokyti per praktinius pavyzdžius. Kalbant apie arabakalbius, tai, kad jie įsivažiutu, jam reikia praktinių pavyzdžių“ (Nr. 18). Taip pat šiais tyrimo duomenimis atskleista labai svarbi pozicija „**Dviejų lietuvių kalbos mokymo metodikų parengimas**“, kuri parodo, kad visoms tikslinėms grupėms yra sudėtinga, o tuo pačiu ir nereizultatyvu taikyti vieną mokymo programą dėl vyraujančių trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės kalbinių skirtumų. Tyrimo dalyvė pabrėžia: „Man norėtųsi lanksčios metodologijos, kuri būtų pritaikyta tiems, kurie atvyksta visiškai iš Lietuvos svetimo kultūrinio konteksto. Yra didelis skirtumas, kai mokome rusakalbius ir ką reiškia mokyti arabakalbius. Tiems, kurie yra įvaldę lotynišką abėcėlę, tai mokytis yra vienas dalykas, o kuriems svetima lotyniška abėcėlė, tai – kitas dalykas. Todėl turėtų būti dvi atskiros lietuvių kalbos mokymo metodikos“ (Nr. 18). Režiumuojant pateiktas mintis, teigiama, kad skirtingos lietuvių kalbos mokymo metodikos turi būti orientuotos į rusakalbius, kurie atvyksta iš artimesnio kalbinio ir galimai kultūrinio konteksto, bei arabakalbius, kuriems yra svetima ne tik kultūra, bet ir lotyniškoji abėcėlė. Bene paskutinė subtema skatina valstybiniu lygmeniu permąstyti valstybinės kalbos mokymosi strategiją, kai išskirta subtema „**Prioritetas B1 ar B2 lygio pasiekimui**“ orientuoja į ateities valstybinės kalbos mokymo scenarijų, kai pabrėžiama, kad: „Neužtenka A2 lygio, siekiamybė turėtų būti B1 ir gal netgi B2“ (Nr. 18). Kita išskirta subtema „**Nustatyti skirtingoms grupėms skiriamų valandų skaičių**“ parodo, kad tyrimo dalyviai svarsto apie šiuo metu vyraujančią skirtingą lietuvių kalbos mokymosi valandų skaičių, tačiau šiuolaikinės tendencijos reikalauja persvarstyti valandų paskirstymą diferencijuojant valandas pagal atvykusiųjų asmenų sociokultūrinę, o tuo pačiu ir kalbinę situaciją. „Tie, kurie turi pabėgėlio statusą, Vyriausybės nutarime yra nustatytos konkrečios valandos konkrečiam lygiui. Visiems tokiems asmenims reikia nustatyti vienodus limitus, galbūt jie galėtų skirtis žiūrint, iš kur žmogus atvyksta. Bet, kad būtų aišku, kad žmogus A1, A2 lygiui pasiekti turi tiek ir tiek valandų. Turi būti vienodi reikalavimai valandoms ir lygmenims, tada mes turėtume atspirtį, kokią konkrečią programą turime parengti. Pavyzdžiui, ukrainietis per jam skirtą valandų limitą labai gerai gali išmokyti kalbą. Arabakalbiui valandų greičiausiai reikia daugiau“ (Nr. 18).

Dalyvavimas lietuvių kalbos mokymosi užsiėmimuose taip pat yra skirtingas ir tai priklauso nuo motyvacijos. Šis tyrimas orientuoja ir į motyvacinių priemonių nagrinėjimą ir jų išskyrimą, stiprinant

trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės suinteresuotumą mokytis lietuvių kalbos. Išskirta tema „**Priemonės, skatinančios mokytis lietuvių kalbos**“, kurią apibūdina šios subtemos: „*Itrauktis į darbo rinką*“, „*Priimančiosios visuomenės atvirumas*“, „*Poreikis komunikuoti vaikų mokyklose*“ (14 pav.).

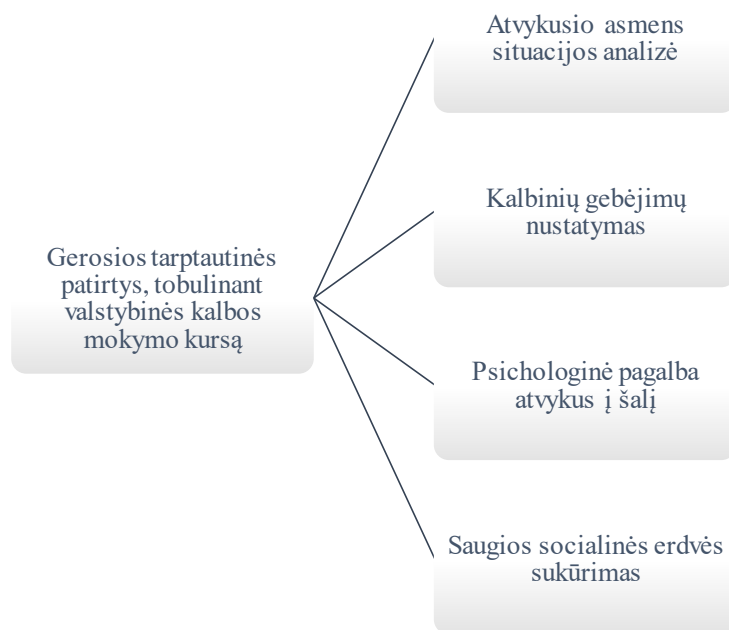

Pav. 14. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie motyvaciją mokytis lietuvių kalbos skatinančias priemones

Išskirta subtema „*Itrauktis į darbo rinką*“ rodo, kad trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės svarbu įtraukti į darbo rinką, siekiant sustiprinti ar išlaikyti minėtų asmenų motyvaciją mokytis lietuvių kalbos. Tyrimo dalyvė pažymi: „*Motyvacijos buvimas arba nebuvimas, kad būtų motyvacija turi būti darbo rinkai*“ (Nr. 18). Kitos subtemos „*Priimančiosios visuomenės atvirumas*“ išskyrimas aktualizuoja atvirumo, atvykusiųjų asmenų priėmimo svarbą, o tuo pačiu tai rodo, kad tyrimo dalyviai išskiria Lietuvos visuomenės uždaramą trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės atžvilgiu ir tai, jų manymu, riboja atvykusiųjų integraciją bei norą toliau mokytis lietuvių kalbos. Teigiama: „*Reikia visuomenės atvirumo, jei žmonės rodys nepasitenkinimą, nepasitikėjimą, tai kalbos jis nesimokys*“ (Nr. 18). Taip pat išskiriama dar viena subtema „*Poreikis komunikuoti vaikų mokyklose*“ parodo, kad trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės kalbos mokymąsi skatina poreikis tinkamai komunikuoti vaikų mokyklose: „*Motyvacija gali ateiti ir per vaikus, nes yra įrodyta iš kitų šalių, kad per vaikus integruojasi ir tėvai*“ (Nr. 18).

Atliekant tyrimus, svarbu identifikuoti kitų šalių gerąsias patirtis, kurių pagrindu galima nustatyti tiriamo reiškinių tobulintinus aspektus. Šiuo atveju, tokių duomenų pagrindu galima numatyti lietuvių kalbos mokymo stiprinimo galimybes, gerosios patirties sklaidą ir tęstinumą. Tema „**Gerosios tarptautinės patirtys, tobulinant valstybinės kalbos mokymo kursą**“ vizualizuojama šiomis subtemomis: „*Atvykusio asmens situacijos analizė*“, „*Kalbinių gebėjimų nustatymas*“;

„Psichologinė pagalba atvykus į šalį“, „Saugios socialinės erdvės sukūrimas“. Tyrimo dalyviai, svarstydami, kas labiausiai padeda išmolti lietuvių kalbos, yra linkę pasidalinti gerąja užsienio šalių patirtimi ir numatyti tinkamus kalbos mokymo būdus. Atkreipiamas dėmesys, kad žemiau pateiktos subtemos ir jų pagrindu išreikštos mintys yra rekomendacinio pobūdžio ir tai nekonstatuoja esamos situacijos Lietuvoje (15 pav.).

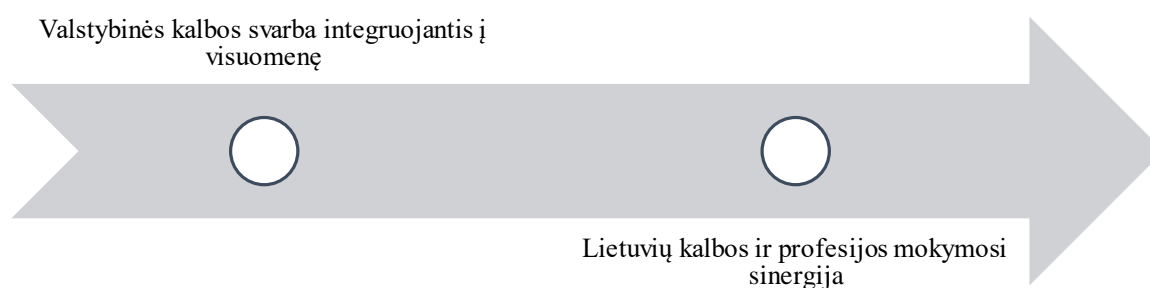

Pav. 15. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie gerąsias tarptautines patirtis, tobulinant valstybinės kalbos mokymo kursą

Informantai buvo linkę pabrėžti sisteminių modelių, kai kalbos mokymas neturėtų būti laikomas pirminiu procesu, o pirmiausiai turi būti identifikuojama atvykusio asmens situacija ir pagal poreikį teikiama pagalba. Kaip rodo tarptautinės patirtys, užsienio šalyse atsižvelgiama į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės asmenines patirtis ir pagal poreikį profesionaliai reaguojama, t.y. teikiant psichologinę ar socialinę pagalbą, tik vėliau įvedamas valstybinės kalbos mokymasis. Šiuo pagrindu išskiriama subtema „**Atvykusio asmens situacijos analizė**“, kai teigiama: „*Kultūrinis aspektas, kultūrinė terpė, iš kur žmogus atvyksta, matant pagal politinius kalinius, tremtinius, ir jo supratimas yra labai svarbus*“ (Nr. 18). Kita išskirta subtema „**Kalbinių gebėjimų nustatymas**“, kai atskleidžiama minėtų asmenų gebėjimo mokytis kalbą nustatymas. Šiame kontekste tyrimo dalyvė pabrėžia, kad pasitaiko trečiųjų šalių piliečių, kurie netgi savo kalba nemoka taisyklingai skaityti. Tyrimo dalyvė pabrėžia: „*Kaip mokytis kalbos reikia žiūrėti, koks žmogus atvykęs. Turi būti stipri situacijos analizė ir žmonių sugrupavimas. Ar turi žmogus kalbų mokymosi patirtį, ar neturi. Gali*

būti žmonių, kurie sunkiai skaito savo kalba“ (Nr.3). Subtema „**Psichologinė pagalba atvykus į šalį**“, kaip „Pirmiausia turi būti to žmogaus motyvacija, nors motyvacijos gali nebūti, jei atvykęs žmogus išgyvena psichologinę traumą. Norvegijoje ir kitose šalyse pirmiausiai su tokiais žmonėmis dirba psichologai“ (Nr. 6). Kita subtema „**Saugios socialinės erdvės sukūrimas**“, kai: „Jam turi būti sukurta saugi socialinė erdvė, čia kalbame apie socialinius santykius ir bendravimą ir tik tada galime mokyti kalbos“ (Nr. 3).

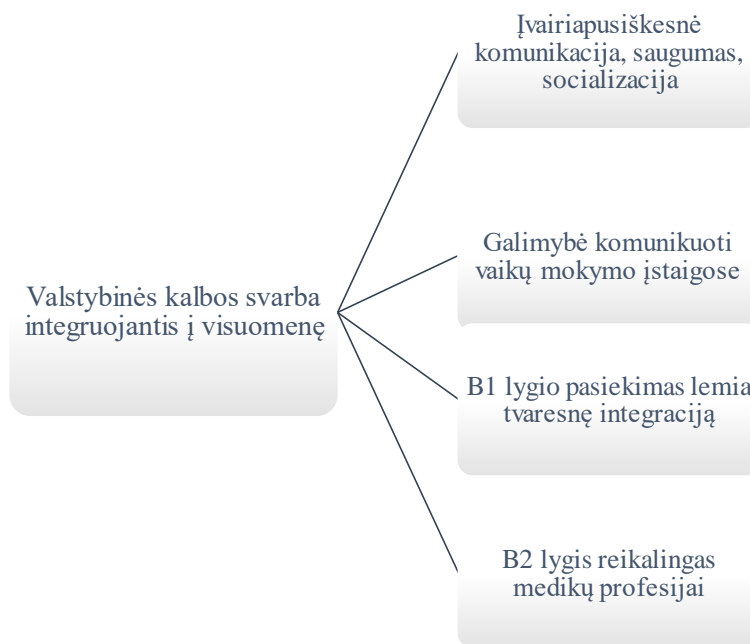
IV. Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės integravimasis į visuomenę: lietuvių kalbos ir profesinio mokymosi galimybės. Šiuo atveju, siekta gilintis į sėkmingas lietuvių kalbos mokymo(si) strategijas, lietuvių kalbos mokymo svarbą, lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergiją (16 pav.).

Pav. 16. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos ir profesinio mokymosi sinergiją

Šiame tyrime į lietuvių kalbos mokymosi sąlygas, jų sudarymą, žvelgta visapusiškai, kai tyrinėta ne tik sąlygų sudarymas mokymui(si), bet siekta atsakyti, kaip lietuvių kalbos mokymasis, jos išmokimas padeda integruotis visuomenėje. Sėkmingas asmens integravimasis į visuomenę ženkliai priklauso nuo valstybinės kalbos išmokimo kokybės. Tyrime gilintasi į valstybinės kalbos mokėjimo kategorijas, kokias turi galimybes trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės integruotis į visuomenę, atsižvelgiant į konkretaus valstybinės kalbos mokėjimo lygio įgijimą. Šiuo pagrindu išskirta tema „**Valstybinės kalbos svarba integruojantis į visuomenę**“, kurią sudaro subtemos: „*Įvairiapusiškesnė komunikacija, saugumas, socializacija*“, „*Galimybė komunikuoti vaikų mokymo*

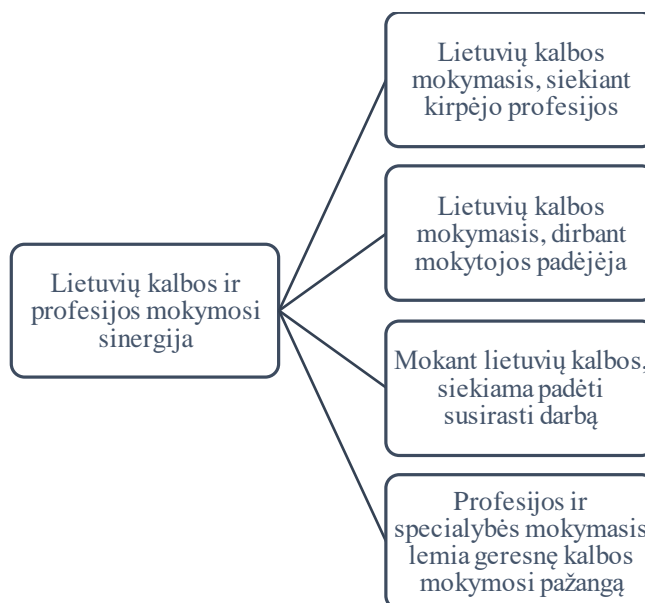
įstaigose“, „B1 lygio pasiekimas lemia tvaresnę integraciją“, „B2 lygis reikalingas medikų profesijai“ (17 pav.).

Pav. 17. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos svarbą integruojantis į visuomenę

Subtema „**Įvairiapusiškesnė komunikacija, saugumas, socializacija**“ parodo, kad lietuvių kalbos išmokimas „*Padedą įvairiapusiškai: ir susikalbėti, ir saugiau jaustis, ir socializuotis*“ (Nr. 17). Dar viena subtema „**Galimybė komunikuoti vaikų mokymo įstaigose**“ atskleidžia, kad trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės yra svarbu gebėti tinkamai komunikuoti lietuvių kalba, kad galėtų užtikrinti bendradarbiavimą su švietimo institucijomis, kuriose mokosi jų vaikai. Tyrimo dalyvė teigia: „*Jų daugumos vaikai eina į lietuviškus darželius, mokyklas ir jiems reikia komunikuoti su mokytojom. Jiems kartais liūdna, kad kartais negali padėti vaikui*“ (Nr. 3). Taip pat išskirta subtema „**B1 lygio pasiekimas lemia tvaresnę integraciją**“, pažymint, kad: „*Tik pasiekus B1 lygi galima tvirtesnė integracija*“ (Nr. 17). Taip pat aktualu gilintis ir nustatyti, kokias profesines pozicijas gali užimti (ar užima) trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės pasiekę A1 – A2 bei B1 – B2 kalbos lygius, todėl subtema parodo, kad „**B2 lygis reikalingas medikų profesijai**“. Akivaizdu, kad netgi priklausomai nuo konkrečios specialybės skiriasi reikalavimai ir lietuvių kalbos lygio įgijimui. Antai, tyrimo dalyvė teigia: „*Aš esu turėjusi tokių mokinių, kurie pradėjo dirbti medikais. Medikams reikia antro lygio, kad galėtum dirbti tą darbą*“ (Nr. 15).

Plėtojant temą apie sėkmingą ir produktyvią integraciją į visuomenę, nustatyta, kaip trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydamiesi valstybinės kalbos, mokosi ir pasirinktos profesijos. Temą „**Lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergija**“ sudaro šios subtemos: „*Lietuvių kalbos mokymasis siekiant kirpėjo profesijos*“, „*Lietuvių kalbos mokymasis, dirbant mokytojos padėjėja*“, „*Mokant lietuvių kalbos, siekiama padėti susirasti darbą*“, „*Profesijos ir specialybės mokymasis lemia geresnę kalbos mokymosi pažangą*“ (18 pav.).

Pav. 18. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi dermę

Remiantis tyrimo duomenų analize, išskiriama subtema „**Lietuvių kalbos mokymasis siekiant kirpėjo profesijos**“ parodo, kad užsienio šalių piliečiai, kurie siekia susirasti darbą arba jau dirba konkrečioje srityje, išreiškia norą mokytis su profesija susijusių terminų ar gramatinių bei sintaksinių konstrukcijų. Tyrimo dalyvė dalinasi patirtimi: „*Turiu mokinį, kuris dirba kirpėju, kai jis ieškojosi naujo darbo, tai mes tam skyrėme visą pamoką, kaip rašyti CV, kaip kėdė, žirkklės, veidrodis, dažai, spalvos*“ (Nr. 3). Vis dėlto, atlikus tyrimo duomenų analizę, tenka konstatuoti, kad ne visi tyrimo dalyviai turėjo patirties, kad trečiųjų asmenų piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydamiesi lietuvių kalbos, tuo pačiu mokėsi ir specialybės. Dar viena subtema „**Lietuvių kalbos mokymasis dirbant mokytojos padėjėja**“ parodo, kad trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės siekia su švietimu susijusios profesinės veiklos, kai netgi A1-A2 kalbos lygio tokioje profesinėje veikloje neužtenka. Tyrimo dalyvė minėtą situaciją detalizuoja šiuo pavyzdžiu: „*Pirmieji mano mokiniai buvo tadžikų šeima, tai ta moteris irgi buvo mokytoja Tadžikistane, tai čia atvykusi ji įsidarbino ir dirba mokytojos padėjėja. Ji tikrai labai nori dirbti ir ji labai nori išlaikyti tą egzaminą*“ (Nr. 1). Kiti tyrimo dalyviai, kalbėdami apie tai, kas jiems svarbiausia, orientuojasi ne į užsiėmimo turinį ar eigą, bet į lietuvių

kalbą kaip į integracijos galimybę. Visų pirma subtemoje: „**Mokant lietuvių kalbos, siekiama padėti susirasti darbą**“ parodoma, kad mokant lietuvių kalbos, siekiama kuo greičiau minėtus asmenis integruoti į visuomenę. „*Kai atvažiuoja pabėgėliai, tai tu koncentruojasi į tai, kad žmogus kuo greičiau integruotųsi į visuomenę, kad rastų darbą*“ (Nr. 2). Kita subtema „**Profesijos ir specialybės mokymasis lemia geresnę kalbos mokymosi pažangą**“ parodo, kad: „*Visuomet mokymosi pažanga geresnė, kai šalia profesijos mokomasi ir lietuvių kalbos, tuomet geriau įsisavinami tam tikros specialybės terminai, plečiamas sąvokų žodynas. Tačiau tokių atvejų, praktikoje nėra buvę*“ (Nr. 17). Valstybinės kalbos mokymasis kartu su profesija sąlygoja ne tik profesinės leksikos išmokimą, bet ir asmens įsitvirtinimą darbo rinkoje.

V. Lektorių kvalifikacija. Lektorių, kurie moko trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos, kvalifikacija yra diskutuotinas, bet itin svarbus kokybiškų kalbos kursų komponentas. Atliekant tyrimą, svarbu identifikuoti, kokiomis kompetencijomis, kokiais gebėjimais turi pasižymėti pedagogas mokantis trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos. Išskirta tema „**Lektorių kvalifikacija**“, kurią detalizuoja šios subtemos: „*Tarpkultūrinės kompetencijos svarba*“, „*Atraminės kalbos mokėjimas*“, „*Gebėjimas valdyti momentines situacijas*“, „*Kokybiškas lietuvių kalbos išmanymas*“ (19 pav.).

Pav. 19. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, įžvalgos apie lektorių kvalifikaciją

Tyrimo dalyviai siekė įvertinti, kokiomis kompetencijomis turi pasižymėti lektorius, mokantis lietuvių kalbos trečiųjų šalių piliečius. Išryškėjo subtema „**Tarpkultūrinės kompetencijos svarba**“, kai šioje veikloje yra reikšmingi itin subtilūs aspektai – religija, kultūriniai skirtumai, politinės pažiūros, į kuriuos tyrimo dalyviai turi atsižvelgti. „*Turi būti labai tolerantiškas, nes jam teks susidurti su kita religija. Turi turėti bendražmogiškas kompetencijas, labai stiprią toleranciją <...>*“

(Nr. 2). Tyrimo dalyviai pabrėžia ir subtemą „**Gebėjimas valdyti momentines situacijas**“, kai pabrėžiama, kad lektorius: „*turi būti lankstus, negali ateiti akademiškas žmogus su pasiruoštomis kirčiavimo lentelėmis. Turi būti situacijos žmogus, turi pajauti situaciją ir žinoti, ką reikia mokytį tą dieną. Programa turi būti sudaryta pagal poreikius, ne absoliučiai užsieniečiui, bet tam, kuris atvyko*“ (Nr. 2). Tyrimo rezultatų pagrindu išskirta subtema „**Atraminės kalbos mokėjimas**“ išplečia pedagogo, mokančio trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės, kompetencijų spektrą. Akivaizdu, kad, tyrimo dalyvių nuomone, svarbu mokėti bent anglų kalbą, kurios mokėjimas yra būtinas, siekiant bent pradedantiesiems paaiškinti pamokų metu sunkiai įsisavinamus lietuvių kalbos aspektus. Toliau aptariant tyrimo rezultatus, tyrimo duomenų pagrindu išsiskiria subtema „**Lituanistinis išsilavinimas**“, kai pabrėžiama, kad pedagogas: „*Turi būti lituanistas, bet tai nėra visko pagrindas, nes dažniausiai tikrieji lituanistai jie ir orientuojasi į specifinę kalbos sritį. Sėkmingesnis būtų tas, kuris geba būti lankstus ir mokėti kūrybiškai pažiūrėti į šį darbą, jei sausai bandysi perteikti žinias, tai nieko nebus. Reikia pasitelkti žinias, vaidybą. Lankstumas, psichologijos išmanymas, kūrybiškumas. Mokydamas lietuvių kalą turi matyti visumą*“ (Nr. 6).

Išvados

1. Tyrimo rezultatai parodė, kad valstybiniu lygmeniu nėra sukurti lietuvių kalbos mokymo kursai, kurie būtų skirti suaugusiųjų trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės valstybinės kalbos mokymuisi. Tyrimo dalyviai pabrėžė, kad, mokant valstybinės kalbos, jie vadovaujasi vadovėliuose pateikta medžiaga arba atsižvelgia į Bendruosius Europos kalbų metmenis.
2. Tyrimo rezultatų analizė rodo, kad valstybinės kalbos mokymo kursas yra orientuotas į trečiųjų šalių piliečius, perkeliamus asmenis iš ES bei Lietuvos piliečius, lietuvių kilmės asmenis.
3. Tyrimo metu nustatyta, kad konkrečioje įstaigoje, teikiančioje valstybinės kalbos mokymosi paslaugas, atsižvelgiama į tikslinių grupių poreikius, susijusius su tautybe, orientuojamasi į užsienio kalbų mokėjimą, lietuvių kalbos mokėjimo lygį ir bazinės kalbos įvaldymą.
4. Režiumuojant iššūkius, kuriuos patiria institucijos, teikiančios valstybinės kalbos mokymo paslaugas trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės, nustatyta, kad didžioji dalis iššūkių kyla dėl lietuvių kalbos pamokoms skiriamų valandų trūkumo, skirtingų besimokančiųjų kalbinių gebėjimų, metodinės medžiagos neatitikimo pradedančiajam lygiui, šiuolaikinės, ypač virtualios, metodinės medžiagos stokos. Taip pat nustatyta, kad pagal vieną lietuvių kalbos mokymo metodiką yra sudėtinga mokyti rusakalbius ir arabakalbius asmenis.
5. Tyrinėjant, kokios priemonės padėtų patobulinti lietuvių kalbos mokymą, atsižvelgiant į tikslinės grupės poreikius, išryškėjo patyriminio ugdymo, atvirų edukacinių pamokų, mokomosios medžiagos siejimo su šiuolaikinėmis aktualijomis svarba.
6. Atliekant tyrimą, išaiškėjo, kad ne visos organizacijos taiko ar turi galimybę taikyti papildomas pagalbos priemones asmenims, kurių valstybinės kalbos išmokimo pažanga yra nepakankama ir nepavyksta išlaikyti pirmosios valstybinės kalbos mokėjimo kategorijos egzaminą. Dalis organizacijų teikia papildomus mokymus, tačiau kita dalis organizacijų sudaro galimybes mokytis tik tuo atveju, kai besimokantysis už papildomas pamokas susimoka asmeninėmis lėšomis.
7. Identifikavus, koks valstybinės kalbos išmokimo lygis yra reikalingas, norint kuo sėkmingiau integruotis į visuomenę, darbo rinką, nustatyta, kad B1 lygis neabejotinai lemia tvaresnę integraciją, netgi sudaromos platesnės galimybės užimti įvairesnes profesines pozicijas.
8. Tyrimo duomenys atskleidė, kad kalbos mokymas neturėtų būti laikomas vieninteliu ar pirminiu procesu. Visų pirma, turi būti identifikuojama atvykusio asmens situacija ir pagal poreikį teikiama pagalba. Kaip rodo tarptautinės patirtys, užsienio šalyse atsižvelgiama į

- trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės asmenines patirtis ir profesionaliai reaguojama, t.y. teikiant psichologinę ar socialinę pagalbą, tik vėliau įvedant valstybinės kalbos mokymąsi.
9. Ištirta, kad būtina trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės įtraukti į darbo rinką, siekiant sustiprinti ar išlaikyti minėtų asmenų motyvaciją mokytis lietuvių kalbos. Tuo pačiu tyrimo duomenys parodė, kad institucijų atstovai palaiko idėją, jog trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės, mokydamiesi lietuvių kalbos kartu turėtų mokytis ir profesijos. Tyrimu atskleista, kad Lietuvoje jau vyrauja lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi sinergijos gerosios patirtys, kai trečiųjų šalių piliečiai ir asmenys be pilietybės mokosi kirpėjo profesijos, užima mokytojo padėjėjo pozicijas, o tuo pačiu kryptingai plečia ir lietuvių kalbos žinias. Tačiau pastebėtina, kad minėti atvejai yra pavieniai, nes kol kas Lietuvoje nėra sukurta valstybinės kalbos ir profesijos mokymosi sistema.
 10. Tyrinėjant reikalavimus lektorių kvalifikacijai, kurie yra svarbūs trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymui, institucijų atstovų nuomone, pedagogas turi būti baigęs lituanistines studijas bei kursus, siejamus su lietuvių kalbos, kaip svetimosios, mokymu. Taip pat akcentuota tarpkultūrinės komunikacijos svarba, metodinės medžiagos kūrimo atsižvelgiant į besimokančiųjų poreikius bei šiuolaikines aktualijas poreikis.

Rekomendacijos

Siekiant prisidėti prie lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijos parengimo paslaugų, remiantis tyrimo rezultatais, teikiamos šios rekomendacijos trimis lygmenimis: teisiniu, instituciniu ir ugdymo turinio.

Teisiniu lygmeniu rekomenduojama:

Kadangi tyrimo duomenimis nustatyta, kad Lietuvoje nėra valstybiniu lygmeniu reglamentuojamų ir sistemingai parengtų valstybinės kalbos mokymo kursų, rekomenduojama inicijuoti tokių kursų, skirtų trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės, sukūrimą, numatant suinteresuotojų šalių teises atsakomybes bei funkcijas.

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, kurie parodė, kad B1 valstybinės kalbos išmokimo lygis leistų sėkmingiau ir tvariau integruotis į visuomenę bei darbo rinką, rekomenduojama svarstyti apie sąlygų trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės įgyti aukštesnį lietuvių kalbos lygį sudarymą. Įgyvendinant šią rekomendaciją, siūloma vadovautis ir Nyderlandų patirtimi, kai dalis kalbinių gebėjimų turi atliepti A2 lygį, o dalis kalbinių gebėjimų jau turi atitikti B2 lygį. Taip pat iš esmės siūloma persvarstyti lietuvių kalbos mokymuisi skiriamų valandų paskirstymą, diferencijuojant valandas pagal atvykusiuoju asmenų (pavyzdžiui, rusakalbių, arabakalbių) sociokultūrinę, o tuo pačiu ir kalbinę situaciją.

Įvertinus tai, kad trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės pasiekiamą pažangą mokantis valstybinės lietuvių kalbos yra skirtinga ir ne visiems pavyksta išlaikyti pirmosios valstybinės kalbos mokėjimo kategorijos egzaminą, rekomenduoja valstybiniu lygmeniu numatyti papildomų paslaugų krepšelį, sudarant sąlygas tolesnių valstybinės kalbos mokymosi paslaugų teikimui.

Įvertinus tai, kad tyrimo dalyviai pabrėžia lietuvių kalbos mokymosi, kai kartu mokomasi ir profesijos, aktualumą ir svarbą besimokančiojo sėkmingesnei integracijai į visuomenę, siūloma sukurti valstybinės kalbos ir tuo pačiu profesijos mokymosi modelį, kurio realizavimui būtų pasitelkiamos savivaldybės, profesiniai centrai bei darbo rinkos sektorius. Tokio modelio sukūrimas leistų užsienio piliečiams greičiau ir sėkmingiau įsitvirtinti visuomenėje, susirasti darbo vietą, skatintų lietuvių kalbos mokymąsi profesijos kontekste, sustiprintų ryšius su priimančiąja šalimi.

Įvertinus situaciją, kad tyrimo dalyviai pripažįsta, kad skiriamų valandų skaičius yra nepakankamas, rekomenduojama nustatyti valandų skaičių, kuris būtų skiriamas įvairių tikslinių grupių asmenims (pavyzdžiui, rusakalbams, arabakalbams).

Sukurti pedagoginių kompetencijų tobulinimo modelį, skirtą pedagogams, kurie moko trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės lietuvių kalbos. Į minėtą modelį turėtų būti įtraukiami kursai,

orientuoti į lietuvių kalbos, kaip svetimšios, mokymąsi, turėtų būti numatoma tarpkultūrinės komunikacijos, šiuolaikinių mokomųjų priemonių kūrimo gebėjimų tobulinimas.

Instituciniu lygmeniu rekomenduojama:

Nustačius, kad didžiausią skaičių tikslinių grupių sudaro A2 kalbos lygio siekiantys asmenys, rekomenduojama sustiprinti metodinės medžiagos bei mokomojo turinio pritaikymo galimybes, numatyti pagalbos sistemą, kad minėtų grupių asmenys galėtų išlaikyti pirmosios valstybinės kalbos kategorijos egzaminą.

Kadangi tyrimo duomenys parodė, kad institucijose, teikiančiose valstybinės kalbos mokymo paslaugas, svarbiausiais tikslinių grupių poreikiais laikomas besimokančiųjų kalbos mokėjimo lygis, bazinės kalbos mokėjimas, o tuo pačiu ir tautybės pagrindu išryškėjantys aspektai, siūloma sukurti lietuvių kalbos turinio pritaikymo būdus (metodiką), atsižvelgiant į jau išskirtus tikslinių grupių poreikius.

Rekomenduojama į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo procesą integruoti besimokančiųjų patyrimu grįstus metodus, pamokas įvairiose neformaliuose ar kituose edukaciniuose kontekstuose. Tai leistų besimokantiesiems įsitraukti į visuomenės veiklas, geriau pažinti šalį ir sėkmingiau integruotis.

Rekomenduojama organizacijoms, teikiančioms valstybinės kalbos mokymo paslaugas, taikyti ne tik kalbos lygio nustatymo sistemą kursų pradžioje, tačiau vykdyti besimokančiųjų stebėseną ir identifikuoti kalbos mokėjimo gebėjimus, kurie išryškėja mokymų eigoje.

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, siūloma parengti dvi skirtingas lietuvių kalbos mokymo metodikas, orientuojantis į rusakalbius, kurie atvyksta iš artimesnio kalbinio ir galimai kultūrinio konteksto, bei arabakalbius, kuriems yra svetima ne tik kultūra, bet ir lotyniškoji abėcėlė. Taip pat, atsižvelgiant į gerąsias tarptautines patirtis, rekomenduojama parengti ir diegti trečiųjų šalių pabėgėlių ir asmenų be pilietybės integruojamąjį modelį, kurį sudarytų tarpkultūrinės komunikacijos ir valstybinės kalbos mokymo sritys.

Siūloma sukurti virtualią mokymosi platformą, kurioje būtų susisteminta bei pagal kalbos mokymo(si) lygius diferencijuota iki šiol visa sukurta lietuvių kalbos mokymo(si) medžiaga. Taip pat siūloma panaudoti skaitmenines technologijas, sukuriant virtualių lietuvių kalbos užduočių paketą. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, rekomenduojama tobulinti pedagogų kompetencijas, siejamas su lietuvių kalbos, kaip svetimšios kalbos, mokymu. Įvertinus tai, kokios lietuvių kalbos sritys yra svarbiausios mokant negimtakalbius asmenis, siūloma orientuotis į tai, kad pedagogai gebėtų lietuvių kalbos mokymo turinį susieti su šiuolaikinėmis aktualijomis, atliepti skirtingus kultūrinius

kontekstus. Taip pat rekomenduotina, kad pedagogai pasižymėtų tarpkultūrinės komunikacijos kompetencija, tobulintų gebėjimus, būtinus virtualių užduočių bei patikrinamųjų testų rengimui.

Ugdymo turinio lygmeniu rekomenduojama:

Atsižvelgiant į tai, kad tikslinėmis grupėmis, į kurias orientuotas valstybinės kalbos mokymo kursas, laikomi ne tik trečiųjų šalių piliečiai ar asmenys be pilietybės, bet ir lietuvių kilmės asmenys, rekomenduotina svarstyti apie rengiamo lietuvių kalbos mokymo kurso diferencijavimą turinio atžvilgiu, kai į užsienio šalių piliečiams skirtą mokymosi turinį įtraukiamos ir tarpkultūrinės komunikacijos tematikos, o lietuvių kilmės asmenims siūlomas platesnis ir gilesnis Lietuvos kultūros temų laukas.

Tyrimo metu paaiškėjus, kad tyrimo dalyviai, atstovaujantys organizacijas, teikiančias valstybinės kalbos mokymo paslaugas, tikslingai išskyrė patyriminio ugdymo, atvirų edukacinių pamokų bei šiuolaikinių aktualijų svarbą, rekomenduojama valstybinės kalbos mokymų kursų turinį grįsti veiklomis, kai aktyviai dalyvaujant užsiėmimuose atvirose edukacinėse aplinkose (pvz. bibliotekose, ekskursijoje, paruošus ir kt. aplinkose) jau tikslingai galėtų mokytis valstybinės kalbos. Taip pat siūloma į valstybinės kalbos mokymo kursų turinį integruoti savanoriavimą bei įsitraukimą į kitas neformalias veiklas.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad tyrimo dalyviai atskleidė platų patirčių spektrą, susijusį su lietuvių kalbos metodinės medžiagos kokybe, ypač nurodant daug tobulintinų aspektų. Siūloma inicijuoti metodinės medžiagos kokybišką rengimą, kad turinys atitiktų šiuolaikines laikmečio aktualijas, skirtingų visuomenės grupių patirtis, kultūrinių skirtumų ypatumus.

Lietuvių kalbos mokymo realizavimo modeliai

Vadovaujantis išnagrinėta mokslinė, teisine literatūra bei atliktu kokybiniu tyrimu, siūlomi lietuvių kalbos mokymo realizavimo modeliai (Nr. 1, Nr. 2), kurie skirti slavų šakos kalbomis (rusų k., ukrainiečių k., baltarusių k. ir kt.) bei semitų kalbomis (arabų, hebrajų ir kt.) kalbantiems trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės³. Pastebėtina, kad pateiktuose lietuvių kalbos mokymo modeliuose, būtent valstybinės kalbos mokymas laikomas neatsiejama visapusiškos atvykusio asmens integracijos dalimi, numatant asmens integracijos tiek teisinius, tiek valdymo mechanizmus.

1. Pirmasis etapas. Valstybiniu lygmeniu reglamentuotos TŠP ir ABP Integracijos programos parengimas. Numatyta, kad už Integracijos programos parengimą bei tolesnį jos teisinį reglamentavimą būtų atsakingos šios institucijos: Migracijos departamentas prie LR VRM ir LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Programos tikslas – paspartinti TŠP ir ABP tvarią integraciją visuomenėje, kurią lemia pilietinis ir socialinis sąmoningumas, ne žemesnis nei A2 lietuvių kalbos lygio bei specializacijos (ar profesijos) įgijimas, o tuo pačiu įsitvirtinimas darbo rinkoje.

Rekomenduojama tokia Integracijos programos struktūra:

- a) pilietinio-socialinio kryptingumo kursai;
- b) sistemingos konsultacijos ir pagalba ieškantis darbo;
- c) valstybinės kalbos kursas (teikiamas kartu mokantis ir profesijos/specializacijos).

Individualios konsultacijos vykdomos nuo pirmos dienos po atvykimo į Pabėgėlių priėmimo centrą. Tai apima pagalbą praktiniais klausimais, pabėgėlio supažindinimą su Integracijos programa. Taip pat individualios konsultacijos yra skirtos atvykusiems asmenims padėti suvokti ateities planus ir galimybes Lietuvoje. *Pilietinio-socialinio kryptingumo kursų* turinį sudaro žinios apie Lietuvos visuomenę, pateikiama informacija sveikatos priežiūros, Lietuvos teisinės sistemos klausimais. Detaliau aptariant *lietuvių kalbos kursų turinį*, pastebėtina, kad šis kursas yra grindžiamas lietuvių kalbos ir profesijos/specializacijos mokymosi sinergija. Lietuvių kalbos kursai parengti ir patvirtinti valstybiniu lygmeniu, yra reguliariai vertinami pagal šalies kokybės standartus ir nuolatos atnaujinami. Valstybinės kalbos kursų trukmės skirtumus lemia atvykusiųjų asmenų gimtoji (ar kita vartojama) kalba. Numatyta, kad asmenys, kalbantys slavų šakos kalbomis, turi išklaudyti ne mažiau 190 akad. val. kursą, o asmenys, kalbantys semitų (arabų, hebrajų ir kt) grupei priklausančiomis kalbomis, išklaudyti daugiau nei 190 val. lietuvių kalbos kursą. Atsižvelgiant į šias tikslines grupes, skiriasi ir lietuvių kalbos kursų struktūra bei turinys. Detalesnė informacija pateikiama 4 lentelėje.

Lentelė 4. Lietuvių kalbos kursų struktūra pagal TŠP ir ABP vartojamą kalbą

³ Lietuvių kalbos mokymo realizavimo modeliuose vartojamos santrumpos: TŠP – trečiųjų šalių piliečiai ir ABP – asmenys be pilietybės.

Lietuvių kalbos kursų sistema: slavų šakos kalbos (rusų k., ukrainiečių k., baltarusių k. ir kt.) atstovams	Lietuvių kalbos kursų sistema: semitų kalbų (arabų, hebrajų ir kt.) atstovams
<p>190 akad. val. A2 lygiui pasiekti; Reglamentuotos papildomos konsultacijos, nustačius nepakankamą pažangą, neišlaikius egzamino. Turinys: a) didaktinis – keturių kalbinių gebėjimų ugdymas, prioritezuojant tarties, klausymo gebėjimus; b) kultūros temų bei asmens integracijai svarbių temų įtrauktis: maisto pramonė, aptarnavimo sektorius, šeima, viešasis sektorius; c) profesinei specializacijai reikalingo žodyno, gramatinių aspektų įtraukimas. Formos: 6-10 asmenų grupės, individualiai, šeimomis. Grupės skirstomos pagal kalbos lygius. Metodai: patyriminis ugdymas, pamokos edukacinėse aplinkose, virtualios užduotys, skaitmenizuotų kursų galimybė. Kalbos kursai turėtų būti pritaikomi pagal asmenų raštingumo lygį: neraštingi asmenys, žemesnį išsilavinimą turintys ir vidurinį bei aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys.</p>	<p>Daugiau nei 190 akad. val. A2 lygiui pasiekti; Reglamentuotos papildomos konsultacijos, nustačius nepakankamą pažangą, neišlaikius egzamino. Turinys: a) supažindinama su lietuvių kalbos rašto sistema, prioritetas teikiamas rašymo ir kalbėjimo gebėjimams, sistemingai ir palaipsniui integruojant ir skaitymo bei klausymo gebėjimus; b) integruojama tarpkultūrinė komunikacija, kai į mokymo turinį įtraukiama lietuviškoji kultūra bei atvykusiojo asmens šalies kultūros aspektai. Papildomos temos: maisto pramonė, aptarnavimo sektorius, šeima, viešasis sektorius; c) profesinei specializacijai reikalingo žodyno, gramatinių aspektų įtraukimas. Formos: 3-5 asmenų grupės, individualiai, šeimomis. Grupės skirstomos pagal kalbos lygius. Metodai: patyriminis ugdymas, pamokos edukacinėse aplinkose, virtualios užduotys ar skaitmenizuotų kursų galimybė, kai asmuo jau gali perskaityti pateiktą informaciją Kalbos kursai turėtų būti pritaikomi pagal asmenų raštingumo lygį: neraštingi asmenys, žemesnį išsilavinimą turintys ir vidurinį bei aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys.</p>

Ateities scenarijus. Taip pat pateiktuose lietuvių kalbos mokymo modeliuose siūlomas ir alternatyvus lietuvių kalbos kursų variantas, kai TŠP ir ABP turėtų pasiekti ne mažesnę nei B1 kalbos lygį. Pereinamąjį laikotarpį galima grįsti Nyderlandų šalies patirtimi, kai užsienio piliečiams, besimokantiems lietuvių kalbos ir norintiems gauti leidimą gyventi Lietuvoje, numatyti tokie kalbos lygių pasiekimų reikalavimai: A2 lygis kalbėjimo ir rašymo srityse; B1 – skaitymo ir klausymo srityse.

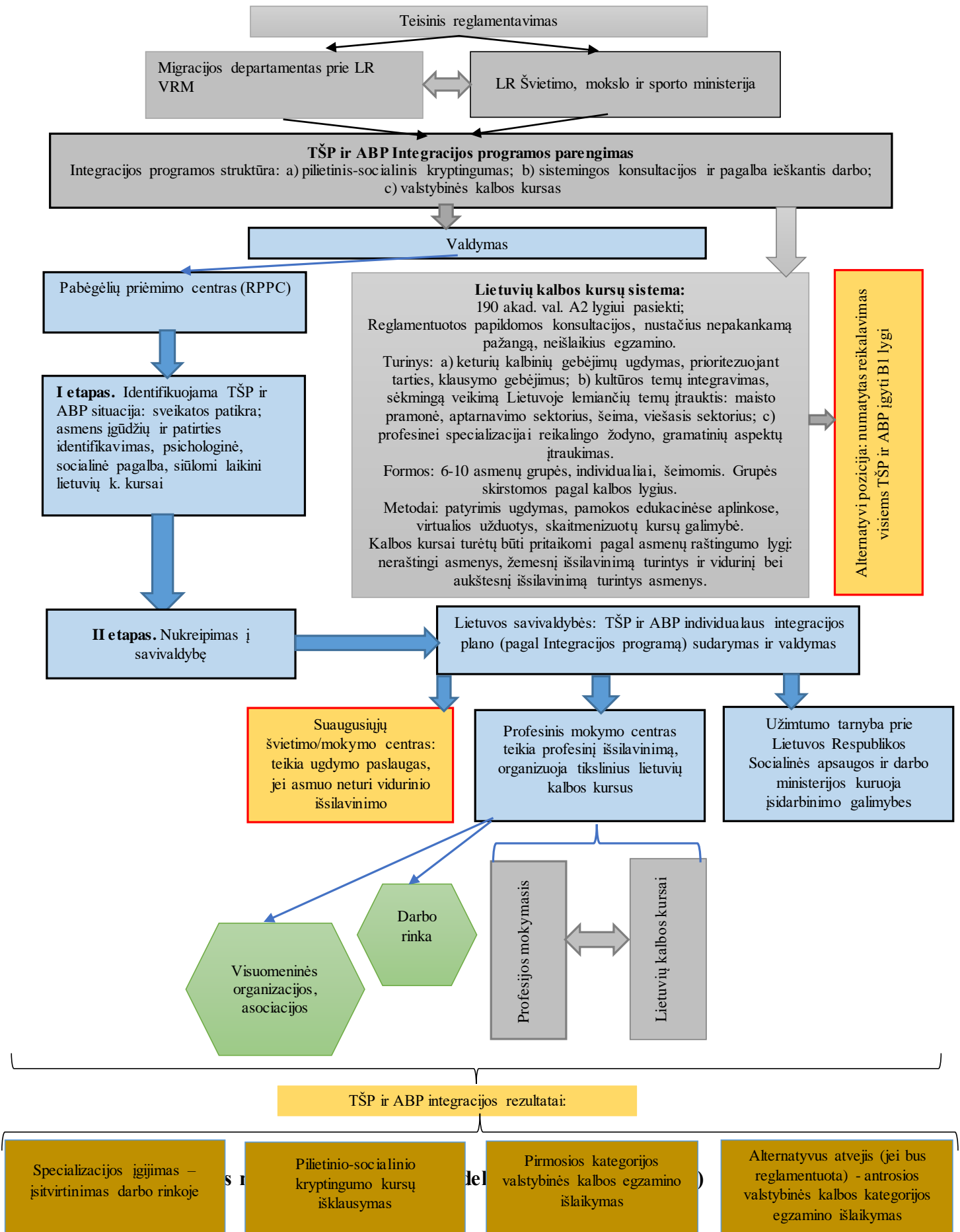
2. Antrasis etapas – tai TŠP ir ABP asmens, atvykusio į Lietuvą, integracijos valdymo procesas. Šiame etape siekiama, kad trečiųjų šalių piliečiams ar asmenims be pilietybės būtų sudarytas individualus integracijos planas, kuris atlieptų Integracijos programoje numatytus siekius ir struktūrą. Kaip matyti iš pateiktų modelių (Nr.1, Nr.2), valdymo sistema su paskirstytomis institucinėmis atsakomybėmis yra analogiška. Į Lietuvą atvykęs asmuo registruojamas Pabėgėlių priėmimo centre, kuriame identifikuojama TŠP ir ABP asmenų situacija, vykdoma sveikatos patikra; asmens įgūdžių ir patirties identifikavimas. Taip pat pagal poreikį pradedama teikti psichologinė ar socialinė pagalba,

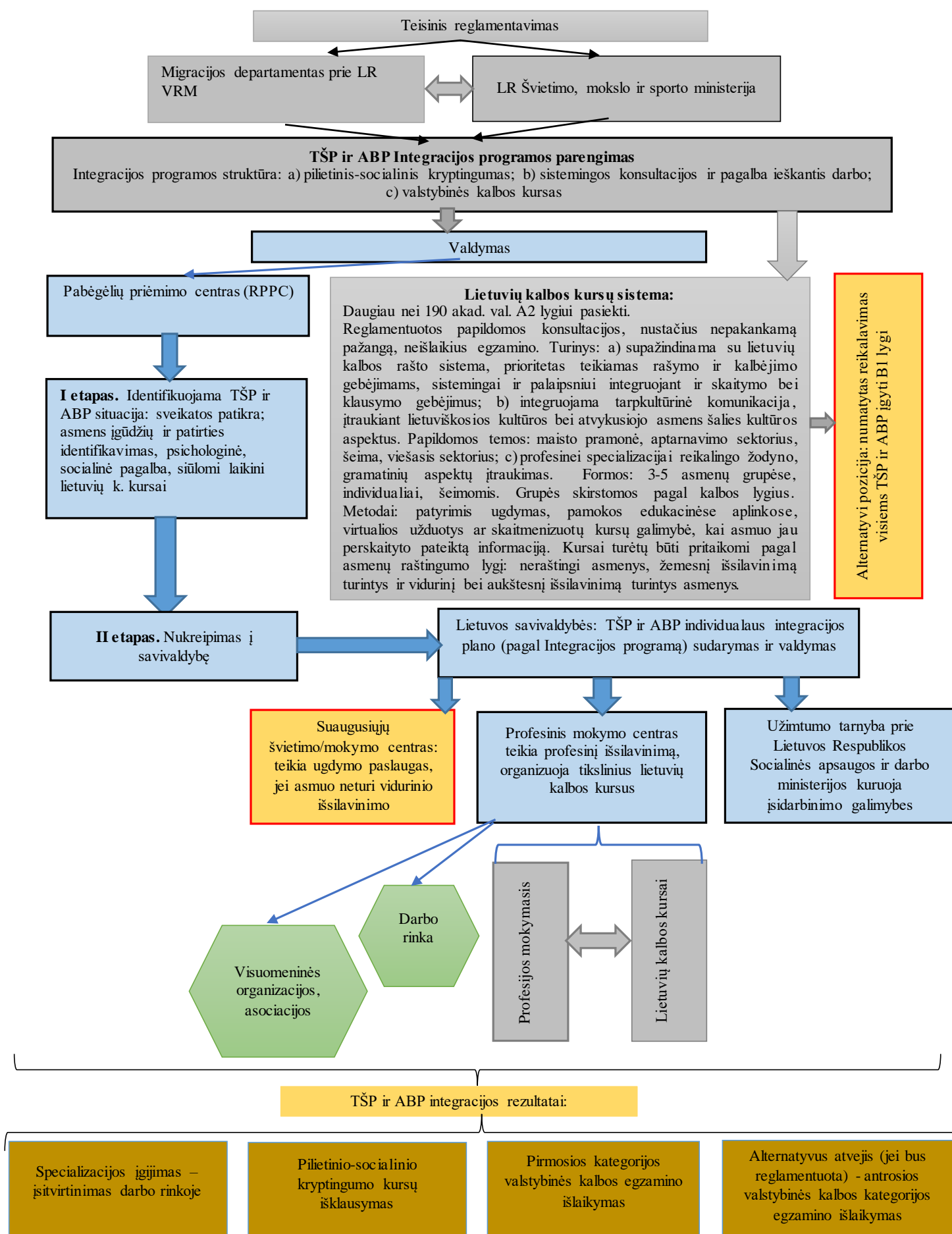
siūloni laikini lietuvių kalbos kursai, kurie gali būti organizuojami savanorių ar kitų lietuvių kalbos mokymą praktikuojančių asmenų. Nustačius TŠP ir ABP sveikatos būklę, išsiaiškinus gebėjimus, patirtis, galimybes, poreikius, asmuo nukreipiamas į vieną iš Lietuvos savivaldybių. Numatyta, kad Lietuvos savivaldybės vykdo ir yra atsakingos už TŠP ir ABP individualaus integracijos plano (pagal Integracijos programą) sudarymą ir jo tolesnį valdymą.

Pastebėtina, kad savivaldybė glaudžiai bendradarbiauja su Profesiniu mokymo centru⁴, į kurį yra nukreipiamas konkretus TŠP ir ABP asmuo. Minėtame centre organizuojami tiksliniai lietuvių kalbos kursai bei mokoma konkrečios profesijos/specializacijos. Tačiau parengtuose modeliuose yra numatytos kitos sąlygos asmenims, neturintiems vidurinio išsilavinimo. Tuomet savivaldybė nukreipia minėtą asmenį į Suaugusiųjų švietimo/mokymo centrą, kad būtų teikiamos suaugusiųjų vidurinio ugdymo paslaugos. Taip pat TŠP ir ABP, besimokydamas pagal suaugusiųjų vidurinio ugdymo programą, turi lankyti lietuvių kalbos kursus, išklaudyti pilietinio-socialinio kryptingumo kursus, o tuo pačiu siekiama, kad toks asmuo susirastų darbą. Taip pat siūloma, kad, padedant Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovams, TŠP ir ABP, mokydamiesi pagal suaugusiųjų vidurinio ugdymo programą, susirastų darbus (išskyrus atvejus, kai dėl sveikatos, vaiko auginimo ir kt. priežasčių negali integruotis į darbo rinką). Jei atvykęs asmuo nevykdo jam sudaryto individualaus integracijos plano, tai jam suteikta kompensacija ar kitos prievolės yra panaikinamos.

⁴ Tai sąlyginis pavadinimas, neapimantis įvairių profesinio mokymo paslaugas teikiančių centrų pavadinimų.

Lietuvių kalbos mokymo realizavimo modelis: slavų šakos kalbos (Nr. 1)

V. Apibendrinimas

Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020 metų nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo plane, patvirtintame Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2015 m. gegužės 20 d. įsakymu Nr. A1-284 „Dėl Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020 metų nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ teigiama, kad, skirtingai nei prieglobsčio suteikimo trečiųjų šalių piliečiams atveju, teisėtai Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijos politikos valdymas nėra pakankamai reglamentuotas. Toliau šiame dokumente teigiama, kad trečiųjų šalių piliečių integracijos procese ypatingas dėmesys turi būti skiriamas lietuvių kalbos mokymui ir veiksams, kuriais palengvinamos trečiųjų šalių piliečių galimybės įsilieti į darbo rinką. Siekiant užtikrinti kompleksinį ir išplėstą svarbių paslaugų teikimą, kai kurios paslaugos prieglobstį gavusiems trečiųjų šalių piliečiams (pvz., konsultavimas, profesinės lietuvių kalbos kursai, teisinė, psichologinė pagalba, asmeninių kompetencijų kėlimo užsiėmimai ir kt.) pagal patvirtintą nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo planą buvo ir yra remiamos Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo lėšomis. Nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo plane buvo numatyta užtikrinti, kad trečiųjų šalių piliečiams, institucijoms ir visuomenei skirta informacija būtų gaunama iš vieno šaltinio, todėl buvo suplanuota kurti bendradarbiavimo, koordinavimo ir ryšių sistemą – migracijos ir integracijos informacinę platformą (internetu svetainę), kurioje būtų viešai prieinama visa aktuali informacija apie Bendrąją Europos prieglobsčio sistemą, trečiųjų šalių piliečių integraciją ir gražinimą. Tokia interneto platforma jau yra sukurta, ji vadinasi Migracijos informacijos ir bendradarbiavimo platforma (<https://mipas.lt/>), bet šioje interneto platformoje nebuvo rasta vietos pateikti laisvai prieinamus internetinius lietuvių kalbos mokymo kursus ar padėti trečiųjų šalių piliečiams nemokamai pasitikrinti įgytų lietuvių kalbos įgūdžių lygį. Tiesa, šioje interneto platformoje prie švietimo galimybių Lietuvoje bendrai paėmus apibūdinimo yra nurodytos nemokamos internetinės svetainės (<https://friends.ugdome.lt/>, <https://www.loecsen.com/>, <https://www.surfacelanguages.com/language/Lithuanian.html>), kur trečiųjų šalių piliečiai ir kiti užsieniečiai gali įgyti pradinių lietuvių kalbos žinių.

Apibendrinant galima teigti, kad Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020 metų nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo planas buvo orientuotas visų pirma ir vien tik į pabėgėlius bei prieglobsčio Lietuvoje prašytojus iš trečiųjų šalių. Šiame plane jau aiškiai nustatoma, kad tokių trečiųjų šalių piliečių integracijos į Lietuvos visuomenę sąlyga yra lietuvių kalbos mokymas ir mokymasis; pagrindžiama idėja, kad kaip pabėgėlis ar prieglobsčio Lietuvoje prašytojas į šalį atvykusiam trečiųjų šalių piliečiui turi būti sudaryta galimybė (taip pat ir per edukacines veiklas) įsilieti į Lietuvos darbo rinką. Dar viena Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020

metų nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo plane išdėstyta, suplanuota ir jau įgyvendinta idėja – interneto platforma spręsti su migracija susijusioms problemoms, kurioje trečiųjų šalių piliečiams stengiamasi padėti integruotis Lietuvos visuomenėje. Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020 metų nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo plane išsakyta dar viena labai svarbi idėja – atvykėlis iš kitų šalių turi gebėti organiškai ir nesunkiai įsiliesti į Lietuvos darbo rinką, kad vėliau galėtų išsilaikyti be valstybės pagalbos pats ir išlaikyti savo artimuosius. Šiame įsiliejimo į Lietuvos darbo rinką procese irgi labai svarbu, kad trečiųjų šalių pilietis mokėtų valstybinę lietuvių kalbą.

Pateikiamoje Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijoje siekiama toliau vystyti visas šias Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020 metų nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo plano idėjas. Kita vertus, beveik per dešimtmetį, praėjusį nuo Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo 2014–2020 metų nacionalinės programos veiksmų įgyvendinimo plano parengimo, iš esmės pasikeitė pati atvykėlio nuolat gyventi į Lietuvą užsieniečio samprata. Pabėgėlių ir prieglobsčio Lietuvoje prašytojų į Lietuvą kol kas atvyksta nedaug, daug daugiau Lietuvoje ilgesniam laikui besikuriančių užsieniečių yra ekonominiai migrantai iš Ukrainos, Baltarusijos, Rusijos ir kitų posovietinių valstybių. Kol kas šie ekonominiai migrantai Lietuvoje dažnai išsiverčia bendraudami rusų kalba, kurią supranta daugelis vyresnio amžiaus Lietuvos piliečių, bet, padedant rusų kalbai, sunku integruotis valstybėje, kurios vienintelė valstybinė kalba yra lietuvių. Dėl šios priežasties dabar pateikiamoje Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijoje yra siūlomi du valstybinės lietuvių kalbos realizavimo modeliai: trečiųjų šalių piliečiams, kalbantiems kuria nors slavų, paprastai rusų kalba (nebūtinai ši kalba trečiųjų šalių piliečiams būtų gimtoji) ir trečiųjų šalių piliečiams, kalbantiems semitų kalbomis.

Dabar pateikiamoje Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijoje stengiasi atsižvelgti ir į pažangų kitų Europos Sąjungos valstybių, turinčių didelio skaičiaus trečiųjų šalių piliečių integravimo patirtį – tokių, kaip Vokietija, Austrija, Olandija, Švedija – patyrimą. Viena tokių patirčių – yra naudinga valstybinės kalbos trečiųjų šalių piliečiams mokymą skaidyti į dvi dalis: pradžioje, įvadinio kurso metu, suteikiamos žinios ir gebėjimai, leidžiantys trečiųjų šalių piliečiui kalbėti valstybine kalba A2 lygiu pagal Europos kalbų aplanką. Antroje valstybinės kalbos mokymo kursų dalyje trečiųjų šalių piliečiams suteikiamos žinios ir gebėjimai, leidžiantys kalbėti valstybine kalba B2 lygiu pagal Europos kalbų aplanką. Šis ES valstybių patyrimas įgyvendintas ir pateikiamoje lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijoje. Dar viena ES valstybių plačiai sėkmingam trečiųjų šalių piliečių integravimui naudojama idėja – integravimo į šį asmenį priimančios šalies visuomenę procese valstybinės kalbos mokymą sieti su

reikalingos priimančios valstybės darbo rinkai profesijos išmokymu. Tame profesijos mokyme juk mokomasi ir valstybės valstybinės kalbos. Todėl pateikiamoje Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijoje siūloma ne tik, kaip anksčiau buvo Lietuvoje priimta, skatinti trečiųjų šalių piliečius įsijungti į Lietuvos darbo rinką, bet ir per aktualios Lietuvos darbo rinkai profesijos įgijimą mokyti juos valstybinės lietuvių kalbos.

Trečioji idėja, kurią siūlomos koncepcijos rengėjai perėmė iš kitų ES valstybių patyrimo – būtina atsisakyti vieningos, visiems trečiųjų šalių piliečiams vienodos valstybinės kalbos mokymo metodikos ir programos. Į Lietuvą atvykę trečiųjų šalių piliečiai skiriasi pagal savo išsilavinimo lygį, kalbų mokėjimą, amžių, religiją ir dar daug kitų požymių, todėl būtina kiekvienai tokiai į Lietuvą atvykusių trečiųjų šalių piliečių grupei kurti atskirą, šiai asmenų grupei labiausiai tinkantį lietuvių kalbos mokymosi modelį ir tam modeliui pritaikytą programą. Siūlomo modelio padalinimas į dvi grupes pagal kalbą – tik pirmas žingsnis kuriant tokius į atskiras asmenų grupes orientuotus modelius, turinčius padėti greičiau ir kokybiškiau išmokyti valstybinę lietuvių kalbą.

Dar vienas pateikiamos Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcijos pranašumas – kartu su detalizuotais pagal atskirus scenarijus dviem lietuvių kalbos mokymo realizavimo modeliais yra pateikiamos rekomendacijos trimis lygmenimis: teisiniu, instituciniu ir ugdymo turinio.

Iš teisinių rekomendacijų svarbiausiomis reikėtų laikyti siūlymą sukurti valstybiniu lygmeniu reglamentuojamą ir sistemingai parengtą valstybinės kalbos mokymo kursų programą (alternatyvias programas), numatant suinteresuotųjų šalių teises atsakomybes bei funkcijas; persvarstyti valstybinės lietuvių kalbos mokymuisi skiriamų valandų paskirstymą, diferencijuojant valandas pagal atvykusiųjų asmenų (pavyzdžiui, rusakalbių, arabakalbių) sociokultūrinę, o tuo pačiu ir kalbinę situaciją; sukurti valstybinės kalbos ir tuo pačiu profesijos mokymosi modelį, kurio realizavimui būtų pasitelkiamos savivaldybės, profesiniai centrai bei darbo rinkos sektorius; sukurti pedagoginių kompetencijų tobulinimo modelį, skirtą pedagogams, kurie moko trečiųjų šalių piliečius ir asmenis be pilietybės valstybinės lietuvių kalbos.

Iš institucinių rekomendacijų svarbiausiomis reikėtų laikyti siūlymą šalia valstybinės lietuvių kalbos kursų numatyti specialią papildomos pagalbos sistemą, kad į Lietuvą atvykę trečiųjų šalių piliečiai galėtų išlaikyti pirmosios valstybinės kalbos kategorijos egzaminą; į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo procesą integruoti besimokančiųjų patyrimu grįstus metodus, pamokas įvairiose neformaliuose ar kituose edukaciniuose kontekstuose; sukurti virtualią trečiųjų šalių piliečių mokymosi platformą, kurioje būtų susisteminta bei pagal kalbos mokymo(si) lygius diferencijuota iki šiol visa sukurta lietuvių kalbos mokymo(si) medžiaga ir valstybinės lietuvių kalbos

mokymo procese naudoti skaitmenines technologijas, sukuriant virtualių lietuvių kalbos užduočių paketą.

Iš ugdymo turinio rekomendacijų svarbiausiomis reikėtų laikyti siūlymą valstybinės lietuvių kalbos mokymų kursų turinį grįsti veiklomis, kai aktyviai dalyvaujant užsiėmimuose atvirose edukacinėse aplinkose (pvz. bibliotekose, ekskursijoje, parduotuvėse ir kt. aplinkose) tikslingai mokomasi lietuvių kalbos; inicijuoti metodinės medžiagos kokybišką rengimą, kad turinys atitiktų šiuolaikines laikmečio aktualijas, skirtingų visuomenės grupių patirtis, kultūrinių skirtumų ypatumus.

Galima tikėtis, kad pateikiama Trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės lietuvių kalbos mokymo realizavimo koncepcija padės iš esmės pagerinti į Lietuvą nuolatiniam ar ilgalaikiam gyvenimui atvykstančių užsienio šalių piliečių ir asmenų be pilietybės valstybinės lietuvių kalbos mokymą bei mokymąsi ir taip palengvins šių asmenų integravimąsi į Lietuvos visuomenę.

Paveikslų sąrašas

Pav. 1. Institucijų, teikiančių trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirties ir turimų išteklių rezultatų erdvė	36
Pav. 2. Lietuvių kalbos mokymo kursų specifiką, atsižvelgiant į trečiųjų šalių piliečių ir asmenų be pilietybės poreikius ir galimybes, vizualizuojančios temos	39
Pav. 3. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos mokymo kursų situaciją valstybiniu lygmeniu	39
Pav. 4. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie tikslines grupes, kurioms teikiamas lietuvių kalbos mokymo kursas	40
Pav. 5. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie tikslinių grupių poreikių ir galimybių atliepimą	41
Pav. 6. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos mokymo įgyvendinimą	43
Pav. 7. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos mokymosi iššūkius	44
Pav. 8. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos mokymosi būdų įvairovę	46
Pav. 9. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie valstybinės kalbos mokymosi formų optimalumą	47
Pav. 10. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, išvalgos apie lietuvių kalbos mokymo tobulinimą, atliepiančią tikslinių grupių poreikius	48
Pav. 11. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie papildomų priemonių taikymą, esant nepakankamai besimokančiųjų pažangai	49
Pav. 12. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos turinio ir jo įgyvendinimo tobulinimą	50
Pav. 13. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, išvalgos apie lietuvių kalbos mokymo kursų tobulintinus aspektus	51
Pav. 14. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie motyvaciją mokytis lietuvių kalbos skatinančias priemones	53
Pav. 15. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie gerąsias tarptautines patirtis, tobulinančias valstybinės kalbos mokymo kursą	54
Pav. 16. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos ir profesinio mokymosi sinergiją	55
Pav. 17. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos svarbą integruojantis į visuomenę	56
Pav. 18. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, patirtys apie lietuvių kalbos ir profesijos mokymosi dermę	57
Pav. 19. Institucijų atstovų, teikiančių valstybinės kalbos mokymo paslaugas, išvalgos apie lektorių kvalifikaciją	58

Lentelių sąrašas

Lentelė 1. Užsieniečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, skaičius 2020 m. pradžioje (tūkst.).....	5
Lentelė 2. Užsieniečių, gyvenančių Lietuvos Respublikoje, skaičius pagal pilietybę 2020 m. pradžioje	5
Lentelė 3. Organizacijų atstovų, teikiančių trečiųjų šalių piliečiams ir asmenims be pilietybės valstybinės kalbos mokymo paslaugas, teigiamų patirčių, kylančių iššūkių ir numatomų tobulinimo galimybių interviu struktūra	36
Lentelė 4. Lietuvių kalbos kursų struktūra pagal TŠP ir ABP vartojamą kalbą	65

Šaltiniai

1. Bundesgesetz zur Integration rechtmäßig in Österreich aufhältiger Personen ohne österreichische Staatsbürgerschaft (Integrationsgesetz – IntG). <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20009891>
2. Gesetz zur Förderung der Ausbildung und Beschäftigung von Ausländerinnen und Ausländern – Ausländerbeschäftigungsförderungsgesetz. [https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//*\[@attr_id=%27bgbl119s1029.pdf%27\]#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl119s1029.pdf%27%5D_1609598519059](https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&start=//*[@attr_id=%27bgbl119s1029.pdf%27]#_bgbl_%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl119s1029.pdf%27%5D_1609598519059)
3. Integration of immigrants in the European Union (2018). Report. European Union.
4. Klaver, J. (2016). Local responses to the refugee crisis in the Netherlands Reception and integration. NIEM ANALYSES.
5. Kuiken, F., & van der Linden, E. (2013). Language policy and language education in the Netherlands and Romania. Dutch Journal of Applied Linguistics, 2(2), 205-223. <https://doi.org/10.1075/dujal.2.2.06kui>
6. Rahmencurriculum für Integrationskurse Deutsch als Zweitsprache. https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Integration/Integrationskurse/Kurstraeger/KonzeptLeitfaeden/rahmencurriculum-integrationskurs.pdf;jsessionid=AD46A5E122CCEF477D652E1CCCEFD1BC.internet531?_blob=publicationFile&v=8
7. Rahmencurriculum für Deutschkurse mit Werte und Orientierungswissen auf A1-Niveau. https://www.integrationsfonds.at/fileadmin/user_upload/Rahmencurriculum_A1.pdf
8. Rahmencurriculum für Deutschkurse mit Werte und Orientierungswissen auf A2-Niveau. https://www.integrationsfonds.at/fileadmin/user_upload/Rahmencurriculum_A2.pdf
9. Rahmencurriculum für Deutschkurse mit Werte und Orientierungswissen auf B1-Niveau. https://www.integrationsfonds.at/fileadmin/user_upload/Rahmencurriculum_B1.pdf
10. Rahmencurriculum für Deutschkurse mit Werte und Orientierungswissen auf B2-Niveau. https://www.integrationsfonds.at/fileadmin/user_upload/Rahmencurriculum_B2.pdf
11. Righard, E., Emilsson, H., Öberg, K. Language education for asylum seekers and refugees in Sweden: provision and governance (2019). Malmö University.
12. Törngren, S. O., Emilsson, H. (2020). Measuring refugee integration policies in Sweden. Results from the national integration evaluation mechanism (NIEM). Malmö University.